

# STATISZTIKAI SZEMLE

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL FOLYÓIRATA

IV. ÉVFOLYAM, 11. SZÁM

1952 NOVEMBER

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-UTCA 5. TELEFON: 155—208

KIADÓHIVATAL: BUDAPEST, II., KELETI KÁROLY-U. 5. TELEFON: 358—530, 130-AS MELLÉK

Szerkeszti: PIKLER GYÖRGY

## TARTALOM

	Oldal
A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügye- lősegei munkaszínvonalának emeléséért .....	915
Az építőipari termelés számbavételének néhány kérdése. — <i>Lukács Ottó</i> ...	924
A statisztikai tudomány. — <i>V. Csermenszkij</i> .....	932
A Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezetének munkája. — <i>Laczi Béla</i>	944
A lakosság pénzforgalmi mérlegének néhány kérdése. — <i>Dr. Szőnyi Gyula</i>	949
Az amerikai imperializmus gazdasági terjeszkedése a háború után. — <i>M. Dobrov</i> .....	957
A közgazdasági technikumok „Általános statisztika” c. tankönyvének bírálata. — <i>Boros Gézáné—Huszár István—Ollé Lajos</i> .....	970
Pályázati felhívás .....	975
STATISZTIKAI SZÓTÁR .....	976
Az észszerűtlen szállítások terjedelmének mérése. — <i>Nagy Lajosné.</i>	
HOZZÁSZÓLÁS .....	979
A termelékenység statisztikai vizsgálata a vertikális textilipari vállalatoknál. — <i>Fülöp Sándor és Pécsi János.</i>	
Az áruforgalmi tervteljesítés elemzése a nagykereskedelemben. — <i>Váradi János.</i>	
NEMZETKÖZI STATISZTIKA .....	987
Tervejelentések: Szovjetunió, Bolgár Népköztársaság, Csehszlovák Köztársaság, Lengyel Népköztársaság, Német Demokratikus Köztársaság, Román Népköztársaság.	
STATISZTIKAI HÍRADÓ .....	997
A Központi Statisztikai Hivatal elnökének 22/2677/1952. sz. utasítása a statisztikai dolgozók szakmai képzéséről szóló 2067/20/1952. számú M. T. határozat végrehajtásáról. — A mi- niszteriális statisztikai tanfolyamai. — A Központi Statisztikai Hivatal Oktatási Bizottsága. — Ankét Kocsetov „Vasúti statisztika” c. könyvéről. — CSEHSZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG. Harc a statisztikai fegyelem megszüntetéséért a Csehszlovák Köz- társaságban. — A statisztikai oktatás újjászervezése a csehszlovák főiskolákban.	
IRODALOM .....	1005
Könyvszemle .....	1005
Folyóiratszemle .....	1006

# СТАТИСТИЧЕСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ

ЖУРНАЛ ЦЕНТРАЛЬНОГО СТАТИСТИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНИЯ

4-й год издания № 11.

Ноябрь 1952 г.

РЕДАКЦИЯ И ИЗДАТЕЛЬСТВО: БУДАПЕШТ, КЕЛЕТИ КАРОЛЬ-УЛ. 5.

Редактор: ДЬЕРДЬ ПИКЛЕР

## СОДЕРЖАНИЕ:

	Стр.		Стр.
За повышение уровня работы районных и городских инспектур ЦСУ СССР .....	915	Послевоенная экономическая экспансия американского империализма. — <i>М. Добров</i> .....	957
Некоторые вопросы учета продукции строительства. — <i>Отто Лукач</i> .....	924	Критика учебника „Общей статистики“ для экономических техникумов. — <i>Борос Гезане — Иштван Хусар — Лайош Олле</i> .....	970
О статистическом науке. — <i>В. Черменский</i> .....	932	Призыв к конкурсу .....	975
Работа статистической организации Министерства легкой промышленности. — <i>Бела Лачай</i> .....	944	СТАТИСТИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ..	976
Некоторые вопросы баланса денежного оборота населения. — <i>Др Дюла Сеньи</i> .....	949	ВЫСКАЗЫВАНИЕ .....	979
		МЕЖДУНАРОДНАЯ СТАТИСТИКА .....	987
		СТАТИСТИЧЕСКИЕ ИЗВЕСТИЯ ..	997
		КНИГИ И ЖУРНАЛЫ .....	1005

ПЕРЕПЕЧАТКА РАЗРЕШЕНА ТОЛЬКО С УКАЗАНИЕМ ИСТОЧНИКА

# REVUE STATISTIQUE

PÉRIODIQUE DE L'OFFICE CENTRAL DE STATISTIQUE  
IV<sup>e</sup> ANNÉE, N° 11. NOVEMBRE 1952

REDACTION ET ADMINISTRATION: BUDAPEST, H. KELETI KAROLY-U. 5.

Rédacteur: GEORGES PIKLER

## SOMMAIRE:

	Pages		Pages
Pour relever le niveau de travail des intendances cantonales et municipales de la Direction Centrale des Statistiques de l'Union Soviétique .....	915	Expansion économique du l'imperialisme américain d'après la guerre. — <i>M. Dobrov</i> .....	957
Quelques problèmes concernant la prise en considération de la production de l'industrie du bâtiment. — <i>Othon Lukács</i> .....	924	Critique du manuel „Statistique générale“ en usage aux écoles techniques d'économie politique. — <i>Mme Géza Boros — Etienne Huszár — Luis Ollé</i> .....	970
La science statistique. — <i>V. Tchernenskiij</i> .....	932	Avis de concours .....	975
Les travaux du service statistique fonctionnant au Ministère de l'Industrie légère. — <i>Béla Laczai</i> .....	944	RÉPERTOIRE DES TERMES STATISTIQUES .....	976
Certaines questions intéressant le bilan du roulement d'argent chez les habitants. — <i>Dr Jules Szönyi</i> .....	949	RÉFLEXIONS .....	979
		STATISTIQUE INTERNATIONALE .....	987
		ACTUALITÉS STATISTIQUES ..	997
		LIVRES ET REVUES .....	1005

LA REPRODUCTION DES ARTICLES N'EST AUTORISÉE QU'AVEC LA CITATION DE LA SOURCE

# A SZOVJETUNIÓ KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATALA KERÜLETI ÉS VÁROSI FELÜGYELŐSÉGEI MUNKASZÍNVONALÁNAK EMELÉSÉÉRT

*A SZERKESZTŐSEG MEGJEGYZESE: E cikknek különös időszerűséget kölcsönöz, hogy a Központi Statisztikai Hivatalnak jelenleg egyik legfontosabb feladata az 1952. év elején felállított önálló vidéki hálózata szervezeti és szakmai megerősítése.*

*E feladat megoldásában a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala kerületi és városi felügyelősegi tapasztalatainak tanulmányozása és alkalmazása felbecsülhetetlen jelentőségű.*

A szovjet statisztika gyökeresen különbözik a kapitalista országok statisztikájától, mind a statisztikai szervek felépítése, mind szerepük és funkcióik tekintetében.

A Szovjetunióban a történelemben először valósították meg a számvitel és statisztika valamennyi kérdésének országos, egységes irányítását. Több mint 50 évvel ezelőtt írta Lenin, hogy a statisztikai tudomány speciális, tisztán statisztikai intézmények létrehozását követeli meg, amelyeknek irányítaniuk kell az egységes és helyes statisztikai adatgyűjtést és biztosítaniuk kell az adatok megbízhatóságának ellenőrzését. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a szovjet kormány első intézkedései közé tartozott a Központi Statisztikai Hivatal megszervezése. Lenin 1918. július 25-én aláírta az „Allami statisztikára vonatkozó rendelet”-et, amely megvetette a szovjet statisztika, az új, szigorúan tudományos elveken nyugvó statisztika alapját.

A szovjet statisztikai szervezet egyik megkülönböztető sajátossága a Központi Statisztikai Hivatal helyi szerveinek, a köztársaságok, a határterületek, területek statisztikai hivatalainak, a kerületi és városi felügyelő-ségeknek és a Központi Statisztikai Hivatal járási felügyelőinek széles elágazó rendszere.

A kapitalista országokban — ahol a kapitalista társadalom természetéből folyóan hiányzik a tervszerű, az egész nemzetgazdaságot átfogó statisztika, ahol a számvitel és statisztika a kapitalista monopóliumok szolgálatában áll — nincs és nem is lehetséges egységes, észszerűen megszervezett statisztikai szervezet.

Más a helyzet a Szovjetunióban, ahol a szocialista gazdaságnak a jellegénél fogva nemcsak, hogy lehetővé, hanem abszolút szükségessé válik a számvitel és a statisztika tervszerű megszervezése, ahol a számvitel és statisztika teljes képet nyújt az egész szocialista népgazdaságról és kultúráról, minden népgazdasági ágról, minden egyes vállalatról. Az ilyen számvitel, az ilyen statisztika megszervezése csak akkor valósítható meg, ha helyi szervezetek széleskörű hálózatával rendelkező Központi Statisztikai Hivatal létesül, melynek szervei együttesen egységes, központosított rendszert alkotnak.

A Szovjetunió állami statisztikájának szervezetében fontos helyet töltö-

nek be a Központi Statisztikai Hivatal kerületi és városi felügyelősegei, amelyek élén a kerületi és városi felügyelők állanak.

A felügyelőségek nagy jelentőségét az határozza meg, hogy a szovjet állami statisztika egységes központosított rendszerének láncszemei.

A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala felügyelősegei vezetik a kerületek és városok területén a számvitelt és statisztikát.

A kerületi és városi felügyelők minden tevékenysége arra irányul, hogy a párt és a kormány által a statisztikai szervekre bízott nagy és felelősségteljes feladatok végrehajtását biztosítsák.

A területi és városi felügyelőségek legfőbb kötelessége azoknak a statisztikai munkáknak elvégzése, amelyeket a Szovjetunió kormányának rendeletei, a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatalának statisztikai munkaterve és egyes feladatai előírnak.

A Szovjetunióban az állami statisztika szervei meghatározott terv szerint összegyűjtik és feldolgozzák a statisztikai adatokat. Ez a terv olyan mutatószámok összegyűjtését és olyan határidőket ír elő, amelyek az államigazgatás és a népgazdaság tervszerű vezetése szempontjából szükségesek. A szocialista tervgazdálkodásban a statisztikát is szigorúan terv szerint irányítják.

A kormánynak csak akkor tudnak megbízható és tudományosan megalapozott statisztikai adatokat idejében benyújtani, ha a kerületi és városi felügyelőségek végrehajtják a megszabott statisztikai munkaterveket.

A kerületi és városi felügyelőségek biztosítják a vállalatok, intézmények és szervezetek beszámolójelentéseinek határidőit és jó minőségét; a Központi Statisztikai Hivatal utasításai szerint összeírásokat és egyéb statisztikai megfigyeléseket hajtanak végre. Az államnak benyújtott statisztikai anyag jelentős részén éppen ezek a kerületi és városi felügyelőségek végzik el az első, jelentőségét tekintve rendkívül fontos ellenőrzést. Itt alakul ki sok statisztikai munka első eredménye; az összegyűjtött anyagból itt vonják le az első következtetéseket.

A Központi Statisztikai Hivatal kerületi és városi felügyelősegeinek legfontosabb feladata a számviteli és statisztikai munkák felügyelete és ellenőrzése, valamint a számvitel és beszámolójelentés minőségének rendszeres ellenőrzése a dolgozók küldöttei szovjetjeinek kerületi és városi végrehajtóbizottságaiban és az egyéb kerületi, falusi és városi szervezetekben, falusi szovjetekben, kolhozokban, gép- és traktorállomásokon, szovhozokban, a vállalatoknál, építkezéseknél és intézményeknél.

A Szovjetunióban a szocialista vállalatok, intézmények és szervezetek számvitele és beszámolójelentése a statisztikai adatok fő forrása.

A kerületi és városi felügyelők feladata a számvitel és beszámolójelentés aktív megszervezése, megbízhatóságuk ellenőrzése, a törvénytelen beszámolójelentések elleni harc, a vállalatok és intézmények beszámolójelentéseiben előforduló hibák és az adatokat meghamisító korrigálások kiirtása.

Bármely kerület vagy város példáján láthatjuk, hogy a kerületi és városi felügyelők tevékenysége milyen sokoldalú, milyen komoly és felelősségteljes kérdésekkel kell foglalkozniuk, milyen nagy bizalom mutatkozik meg irányukban. Ezért olyan nagyok azok a követelmények is, amelyeket a kerületi és városi felügyelőkkel szemben támasztanak.

A szovjet statisztika vezető káderei új típusú statisztikusok, amelyeneket a kapitalista országok statisztikája nem ismert és nem is ismerhet. Ezek a káderek a szovjet rendszerben nőttek fel és a kommunista párt nevelte őket.

A szovjet statisztika megkülönböztető vonásai — az igazság és elvűség. A kerületi és városi felügyelők egész munkásságát, valamennyi szovjet statisztikusét, át kell hatnia annak a törekvésnek, hogy a dolgok tényleges állapotát igaz módon, objektíven és becsületesen jellemezze. A kerületi és városi felügyelőknek, az összes szovjet statisztikusoknak munkájukban elvűhűeknek kell lenniük, számukra az állam érdekeinek kell mindenen felett állnia.

A szovjet szocialista állam érdekei a statisztikusoktól teljesen megbízható adatokat kívánnak, amelyek lehetővé teszik a népgazdaság helyzetére vonatkozó pontos következtetések levonását és további fejlődésére vonatkozó kérdések megoldását.

A kerületi és városi felügyelők feladata, — határozott harcot folytatni az államellenes tendenciák, az egyes dolgozóknak arra irányuló kísérletei ellen, hogy a szűklátókörű hivatali és helyi érdeket az állam érdekei fölé helyezték, azokkal a kísérletekkel szemben, amelyek a beszámolási adatok elferdítésére, a kihasználatlan felszerelések, nyersanyagok, segédanyagok állami számbavétel elől való eltitkolására, vagy a valóságban el nem végzett munkának a tervteljesítési beszámolójelentéshez való jogtalan hozzáírására irányulnak.

A kerületi és városi felügyelőknek bolshevik kérlelhetetlenséggel kell fordulniuk az állami fegyelem megszegői ellen, teljes határozottsággal le kell leplezniük őket, kitarlóan és szívósan harcolva a valóságnak teljesen megfelelő adatok benyújtásáért.

A kerületi és városi felügyelők nagy munkát végeznek az ellenőrzött, megbízható statisztikai adatok összegyűjtéséért. Sok példát lehetne felhozni a felügyelők eredményes munkájára, a vállalatok és a kolhozok számviteli és statisztikai munkája megjavítására vonatkozólag, amelyeknek nagyszerű pozitív eredményei vannak.

Számos felügyelő munkájában azonban még komoly hiányosságok vannak, hiányzik a kapott beszámolójelentésekkel szemben támasztott kellő igényesség.

Nem szabad megbékülni az olyan tényekkel, amikor egyes felügyelők liberálisan kezelnek egyes visszaéléseket, az állam becsapását, a beszámolási adatok meghamisítását. Hogyan értékelhetnénk másképp, például az olyan tényt, amikor a cskalovi terület buguruszláni kerületének kerületi felügyelője Perevszkája elvtársnő csak március 22-én jelentette a kerületi végrehajtóbizottságnak, hogy az egyik kolhozban több szarvasmarha és juh hiányzik, mikor pedig ezt a hiányt már február 13-án feltárták.

Ehhez hasonló tények azt bizonyítják, hogy a statisztikai szervek egyes dolgozói nem értékelik helyesen azokat a jelenségeket, amelyekkel szembe kerülnek, nem értik azoknak a kérdéseknek politikai jelentőségét, amelyekkel foglalkoznak. Ném végezhetik sikeresen a statisztikai munkát az olyan dolgozók, akik az eseményeket szűklátókörű praktacistaként, politikai nyárs-polgárokként kezelik.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy az állami és pártmunka eredményei egyenes arányban állanak a dolgozók politikai színvonalával és marxista-leninista öntudatával; minél magasabb valamely állami ágazat, vagy pártmunka dolgozójának politikai színvonala és marxista-leninista öntudata, annál magasabbrendű és eredményesebb maga a munka, és viszont, minél alacsonyabb politikai színvonala és marxista-leninista öntudata, annál valószínűbb a kudarc és balsiker a munkában.

A kerületi és városi felügyelőknek tevékenységük közben egészen közel-

ről kell foglalkozniok a konkrét valósággal, meg kell vizsgálniok az egyes vállalatok és kolhozok munkáját, meg kell figyelniök a különböző társadalmi jelenségeket és folyamatokat.

A kerületi és városi felügyelőknek, hogy az életben tájékozódni tudjanak, hogy a statisztikai adatok alapján helyesen és objektíven mutassák az életet, hogy ne tévedjenek az egyes jelenségek és folyamatok értékelésénél, szakadatlanul emelniök kell eszmei-politikai színvonalukat.

Lenin és Sztálin tanítják, hogy ahhoz, hogy valamely dolgot irányítani tudjunk, jól kell azt ismernünk, szakemberekké kell válnunk azon a területen. A statisztika igen nagy és sokoldalú tudást kíván.

Feladatainak megoldásában a szovjet statisztika a marxista-leninista elmélet útmutatásaira támaszkodik. A statisztika a vizsgáit társadalmi-gazdasági jelenségek és folyamatok minden oldalról való elemzését követeli. A társadalmi-gazdasági jelenségek lényegének, formáinak és típusainak feltárása nélkül, tudományos statisztika nem létezhet.

A statisztikusnak jó közgazdásznak kell lennie. A statisztikus számára kötelező a társadalom gazdasági fejlődéstörvényeinek ismerete, az egyes népgazdasági ágazatok konkrét gazdasági kérdéseiben való helyes tájékozódni tudás.

A sikeres statisztikai munka komoly statisztikai szakképzettséget igényel. A statisztikában, akár a tudomány egyéb ágazataiban specifikus szabályok, elvek és törvények érvényesek, amelyeket a statisztikai munka tapasztalatai igazolnak és amelyek ezeknek a tapasztalatoknak általánosításai. A statisztikusoknak ismerniök kell ezeket a szabályokat, emlékezniök kell rájuk és tudniök kell alkalmazni gyakorlati munkájukban. Lehetetlen a statisztikai megfigyelés megszervezése, a megbízható statisztikai adatok gyűjtése, összesítése és csoportosítása, a kapott anyag mély elemzése, ha nem támaszkodunk a statisztikai tudomány tételeire.

A statisztika tanulmányozásakor elsősorban Lenin és Sztálin műveikhez fordulunk. Lenin és Sztálin műveiben megoldást nyertek a statisztika tudományának legfontosabb kérdései, nagyszerű példák vannak a valóban tudományos statisztikai vizsgálatra; megtalálják a statisztika jelentőségének és szerepének meghatározását a szocialista társadalomban.

Most, amikor a statisztikával szemben támasztott követelmények állandóan növekszenek, minden kerületi és városi felügyelő számára, minden statisztikus számára elsőrendű jelentőségűvé válik a saját elméleti színvonalának és szakképzettségének rendszeres és állhatatos emelése.

A megbízható, tudományosan megalapozott statisztikai adatok beszerzésében és a kormányhoz idejében történő benyújtásakor szigorúan be kell tartani a megállapított programokat és utasításokat és gondosan ellenőrizni kell, helyesen alkalmazzák és értékelik-e azokat, biztosították-e az összegyűjtött adatok teljességét, megbízhatók-e ezek az adatok. A szigorú fegyelem és a vezetés központosítása — a tudományos statisztika egyik legfontosabb feltétele. A szovjet statisztika egész munkássága igazolja ezt. A Szovjetunióban például minden évben összeírják az üzemekben lévő különböző anyagokat, az állatállományt és egyéb nagyjelentőségű statisztikai munkákat végeznek. Mindezeket a munkákat hallatlanul rövid idő alatt, rendkívüli pontossággal és teljességgel végzik el.

Vegyük például az állatösszeírást. A Központi Statisztikai Hivatal a Szovjetunió 1951. évi állami népgazdasági terv teljesítésének eredményeiről szóló 1952. január 29-i jelentésében adatok vannak a kolhozok és szovhozok

közösségi állattenyésztésének növekedéséről, az állatállomány számszerű növekedéséről, a gazdaságok valamennyi kategóriáját illetően. Ezek az adatok az 1952. január 1-én végrehajtott ösztövetségű állatösszeírás eredményei. Az, hogy az állatösszeírást a Szovjetunió egész területén, kivétel nélkül minden állami és szövetkezeti gazdaságban, kolhozban, kolhozparasztnál, munkásnál és tisztviselőnél és a lakosság egyéb rétegeinél elvégzik és, hogy az összeírásban többszázezer ember vesz részt, mindez ennek a munkának bonyolultságát és hatalmas méreteit mutatja. Az összeírás eredményeinek ilyen rövid idő alatt történő nyilvánosságra hozatala világos bizonyítéka a szovjet statisztika fölényének, a helyi statisztikai szervek és elsősorban a Szovjetunió kerületi, városi és körzeti felügyelői nagy munkájának az állatösszeírás megszervezésében és végrehajtásában.

Ugyanakkor nem hűnyhatunk szemet a statisztikai munkák megállapított végrehajtási rendjének azok előtt a megsértései előtt rész, amelyeket az egyes kerületi és városi felügyelők elkövetnek.

Ismeretes például, hogy az állatösszeírás végrehajtásával kapcsolatos szervezési terv értelmében minden számlálóbiztos köteles az állatállományra vonatkozó beszámolójelentés átvételekor a saját körzetének területéhez tartozó kolhozokban természetben megszámlálni az állatokat. A rosztovi terület szalszki-kerületének statisztikai felügyelője, Jereszkó elvtársnő, az 1952. január 1-i állatösszeírásnál azonban a kerületi összesítő beszámolójelentésbe, az állatok természetbeni megszámlálása nélkül, a valóságnak meg nem felelő adatokat vett fel a Bugyonnyij nevet viselő kolhozról.

Egyes kerületi felügyelők nem ellenőrzik az állatállományra vonatkozóan kapott beszámolójelentéseket és az összesítéseknél durva hibákat követnek el. Így például a groznyenszki terület groznyenszki járásának statisztikai felügyelője, Lovlinszkaja elvtársnő, minden felülvizsgálat és ellenőrzés nélkül a kerületi kolhoz-állatállomány 1952. január 1-i állapotára vonatkozó összesítésbe a „Május 1.” kolhoznál a kolhoz által 1951. év folyamán ténylegesen vásárolt 99 szarvasmarha helyett 75 szarvasmarhát vett fel. Az 1952. március 1-i összesítésbe a Lenin nevet viselő kolhoznál a kolhoz beszámolójelentésében helyesen feltüntetett 570 q silótakarmány helyett 270 q-t vett fel.

Olyan eset is előfordul, amikor egyes felügyelők engedékenységet tanúsítanak az egyes vállalatok és kolhozok részéről benyújtandó beszámolójelentések megállapított határidejének be nem tartása tekintetében, és nem intézkedések a beszámolójelentések idejében való beérkezése érdekében. Az ilyen felügyelők, hogy elleplezzék a beszámolójelentések rossz megszervezését és saját téllenségüket, olyan statisztikai adatokat vesznek fel az összesítő beszámolójelentésekbe, amelyeket a vállalati beszámolójelentések nem támasztanak alá, olyan beszámolójelentéseket készítenek, amelyek nem ölelik fel teljesen a számvitel keretébe tartozó objektumokat, vagy a beszámolójelentésekben az előző időszakra vonatkozó adatokat tüntetnek fel. Így például a Krimi területi dzsankoji kerületének felügyelője, Lescsenko elvtárs, a kerületi összesítésbe egyes esetekben telefon útján kapott ellenőrizetlen adatokat vett fel, más esetekben a beszámolási adatok helyett az előző időszakra vonatkozó adatokat tüntetett fel.

Az állami statisztikai szervek minden dolgozójának kötelessége a beszámolójelentés és az egyéb beszámolási anyagok megállapított elkészítési és benyújtási rendjének szigorú betartása, a beszámolójelentéseknek haldéktalan bekérése kivétel nélkül valamennyi üzemtől, intézménytől és szer-

vezettől és az anyag gondos és alapos ellenőrzése. A kerület vagy város számvitelét és statisztikáját nem vezetheti az a dolgozó, aki nem tekinti magát nézve kötelezőnek a Központi Statisztikai Hivatal utasításainak és útmutatásainak pontos teljesítését, aki eltúri a beszámolási fegyelem megsértését, hanyagságot és hibákat tűr el a munkában. Az ilyen dolgozóknak emlékeztetőbe kell idézniök Malenkov elvtárs szavait: „Ideje teljes határozottsággal feltenni a kérdést, a kontárság elleni harcot, annak minden megjelenési formáját és ennek a szocialista társadalomhoz méltatlan hibának a hordozóit illetően. Legyen bár az ipar, a mezőgazdaság dolgozójáról, a tudomány, kultúra és művészet művelőjéről szó, nekünk, szovjet embereknek gondoskodnunk kell arról, hogy a rájuk bízott munkát jól, lelkiismeretesen és selejtmentesen végezzék el. Igényeseknek kell lennünk a munka minőségét illetően, keményen meg kell bírálnunk a kontárságot, az ügyek lelkiismeretlen kezelését. Nem szabad ezeket a szegyenletes jelenségeket eltitkolnunk, bárkit érintsenek is. Fel kell tárnunk ezeket és minél gyorsabban végeznünk kell velük.”<sup>1</sup>

A Központi Statisztikai Hivatal felügyelőiségi az állami statisztikai szervek egységes, központosított rendszerének láncszemei. Közvetlenül alá vannak rendelve a szövetségi és autonóm köztársaságok, határterületek és területek statisztikai hivatalainak. Csak a Központi Statisztikai Hivatal vezetője mentheti fel munkája alól a kerületi vagy városi felügyelőt. A Központi Statisztikai Hivatal felügyelői operatív munkájukban nem függenek a helyi szervezetektől. A Központi Statisztikai Hivatal felügyelőinek a Központi Statisztikai Hivatal engedélye nélkül tilos a megállapítottakon kívül bármely statisztikai megfigyelést végezni, vagy kiegészítő statisztikai adatokat összegyűjteni. Mindezekben az a szigorú centralizáció mutatkozik meg, amely a szovjet állami statisztikai szervek felépítésének megkülönböztető ismérve és amely a statisztika szervezésének egyetlen helyes, progresszív elve.

Emellett a kerületi és városi felügyelőiségek a helyi szervek legközvetlenebb gyakorlati segítői a kerület vagy város gazdasági és kulturális életének irányításával kapcsolatos munkájukban.

A Központi Statisztikai Hivatal kerületi és városi felügyelői az irányító kerületi és városi szervezetben a Központi Statisztikai Hivatal által megállapított terjedelemben, rendben és formában nyújtják be a statisztikai anyagot, a statisztikai adatok alapján elébük terjesztik a kerület és város gazdasági és kulturális életével kapcsolatos kérdéseket. A Központi Statisztikai Hivatal felügyelői által benyújtott anyagnak segítségül kell szolgálnia a helyi vezető szervek számára a jelenségek helyes elemzésében és értékelésében, az élenjáró és elmaradott vállalatok és kolhozok vizsgálatában, a hibák feltárásában, a tervtúlterjesítés tartalékainak felszínre hozásában. Ennek érdekében a Központi Statisztikai Hivatal felügyelőinek gondosan kell tanulmányozniök és el kell mélyedniök kerületük életének minden részletébe, ismerniök kell kerületük gazdaságának feltételeit és sajátosságait, az egyes vállalatok és kolhozok állapotát és gazdaságát.

Kedvezően kell értékelni például, hogy a cskalovi terület perevolocki kerületének felügyelője (Fedojeszejev kerületi felügyelő), vagy ugyanazon terület kuvakdini kerületének kerületi felügyelőisége (kerületi felügyelő

<sup>1</sup> G. M. Malenkov: Moszkva Leningrádi választókerülete választói gyűlésén 1950. március 9-én mondott beszéd. Goszpolitizdat, 1950. 20. oldal.



Zacepin) rendszeresen tájékoztatja a kerületi szerveket a kolhozok számvitele és beszámolójelentése ellenőrzésének eredményéről, a kolhozoknak gyakorlati segítséget nyújt a közösségi állattenyésztés számbavételének helyes megszervezésében.

Még nem minden kerületi és városi felügyelő vesz azonban tevékenyen részt kerületének, városának életében, nem segíti gyakorlatilag a helyi vezető szerveket. Ugyancsak a cskalovi területen vannak olyan kerületi felügyelők, akik egy fél év alatt csak egyszer nyújtottak be a kerületi szerveknek jelentést olyan fontos kérdésben, mint a kolhozállattenyésztés számvételének és beszámolójelentésének állapota. Az ilyen felügyelőknek természetesen nincsen tekintélyük. Jogosan tekintik őket olyan embereknek, akik elszakadtak az élettől, akikből hiányzik a kezdeményezés és az ügybuzgalom.

A kerületi és városi felügyelőknek ismerniük kell kerületüket vagy városukat, élénken kell érdeklődniük fejlődési perspektívájuk iránt, tevékenyen részt kell venniük gazdasági és kulturális életében, el kell mélyedniük a statisztikai anyag elemzésében és széles körben fel kell használniuk azt a gazdaság és kultúra továbbfejlesztésével kapcsolatos kérdések kidolgozásakor.

A kerületi és városi felügyelőségek munkájában fontos szerepe van a különböző okmányok, jelentések, tervek, határozatok stb. szakszerű elkészítésének. Egy statisztikai vizsgálat végrehajtási eredményeit tartalmazó, idejében elkészített tartalmas beszámoló — olyan szakszerű beszámoló, amelyet világos, konkrét, gyakorlati következtetések és javaslatok követnek — nagyjelentőségű okmány. Az ilyen jelentés és határozat-tervezet előkészítése elsősorban a kérdés gondos tanulmányozását, az anyag összegyűjtését és elemzését, a javaslatok minden oldalról való megokolását jelenti.

Nem elegendő azonban az, ha a jelentést vagy a határozat-tervezetet jól előkészítik és a határozatot elfogadják. A határozatot gyakorlatilag végre is kell hajtani. Ezért az elfogadott határozatok teljesítésének ellenőrzése is szükséges.

Az élenjáró kerületi és városi felügyelőségek tapasztalatai meggyőzően bizonyítják, hogy ezeknek a felügyelőségeknek jó munkája nagymértékben a felügyelők jelentései alapján elfogadott határozatok végrehajtása, mindennapos, kitartó ellenőrzésének eredménye.

Például a kerületi felügyelő elkészítette néhány kolhozban az állattenyésztés számbavételével és beszámolójelentésével kapcsolatos ellenőrzési eredményekre vonatkozó jelentését. A helyi vezető szervek e jelentés alapján bizonyos határozatokat fogadtak el. A felügyelő megszervezi a határozatok végrehajtásának ellenőrzését és szorgalmazza ezek pontos teljesítését.

A statisztikai adatok gyűjtésében és feldolgozásában minden kerületben számos dolgozó — közigazdász, statisztikus, könyvelő és számlálóbiztos — vesz részt. Több száz ember — munkás, tisztviselő és kolhozparaszt — kapcsolódik be a statisztikai megfigyelések végrehajtásába, vesz részt a statisztikai adatok ellenőrzésében és biztosítja az adatok megbízhatóságát.

A kerületi és városi felügyelők eredményes munkájának elengedhetetlen feltétele a kerület nyilvánosságával, az ipari üzemek, építkezések, kolhozok, gép- és traktorállomások dolgozóival való szoros kapcsolat. Gondoljunk arra, hogy a Szovjetunióban a statisztika az egész népet érintő kérdés, hogy a dolgozók maguk is mélységesen érdekeltek a statisztikai adatok helyessége és pontossága kérdésében, abban, hogy ezek az adatok helyesen

tükrözzék vissza a vállalatainkban és kolhozaikban fennálló tényleges helyzetet.

A kerületi és városi felügyelők egész tevékenységükkel a körzeti felügyelőségek munkájára támaszkodnak. A körzeti felügyelő a központosított állami statisztikai rendszer elsődleges láncszeme. A körzeti felügyelők munkájának minősége attól függ, hogy a kerületi és városi felügyelők hogyan irányítják, hogyan nevelik őket. Ismeretes, hogy az emberek jobban dolgoznak és gyorsabban fejlődnek ott, ahol a vezetők kellőképpen foglalkoznak nevelésükkel, kifejlesztik a munkában a bolsevik kritikát és önkritikát, kezdeményezésre ösztönöznek, alátámasztják tekintélyüket és magas igényekkel lépnek fel a munkatársakkal szemben. A kerületi és városi felügyelőknek a legnagyobb figyelemmel kell foglalkozniuk a járási felügyelőségek kádereivel, ki kell képezniük őket a statisztika kérdéseiben, át kell adni nekik tapasztalataikat, ki kell fejleszteni bennük a szakmai becsületet, tudatossá kell tenni bennük az általuk végzett munka nagy, állami jelentőségét, gondoskodniuk kell politikai érettségük emeléséről és kulturális látókörük kibővítéséről.

A kerületi és városi felügyelők közvetlen irányítását a szövetségi és autonóm köztársaságok, határvidékek és vidékek statisztikai hivatalai végzik.

A kerületi és városi felügyelőségek munkájának irányítása, felelősségük emelése az ellenőrzött, megbízható statisztikai anyag idejében való benyújtásáért, gondoskodás a felügyelők politikai neveléséről és szakmai képzettségük emeléséről; mindez a statisztikai hivatalok valamennyi tevékenységének elengedhetetlen alapfeltétele. Egyes statisztikai hivatalokban azonban a kerületi és városi felügyelőségek irányításában komoly hiányosságok vannak.

Ez vonatkozik például a Litván SzSzk Statisztikai Hivatalára is. A statisztikai hivatal maga mondott le a kerületi és városi felügyelőségek irányításáról. Így például a Litván SzSzk sjauljani területén 1951-ben a kerületi felügyelőségek valamivel kevesebb mint  $\frac{1}{3}$ -át ellenőrizték és egyetlen felügyelő beszámolóját sem hallgatták meg, 1952. I. negyedében pedig egyáltalában nem végeztek ellenőrzést. A Litván SzSzk legjobb kerületi és városi felügyelőinek pozitív munkatapasztalatait sem a köztársaság statisztikai hivatala, sem pedig a területi statisztikai hivatalok nem általánosították. A felügyelők a területi statisztikai hivataloknak megküldött beszámolójelentésekkel és feljegyzésekkel kapcsolatos ellenőrzési jegyzőkönyvekre nem kaptak bírálatot és nem bírálták meg a statisztikai munkában elkövetett hibákat sem. Igen gyenge segítséget nyújtottak a felügyelőknek a munkák helyszíni megszervezésében.

Komoly hiányosságok vannak a cskalovi terület kerületi felügyelőségeinek vezetésében is. A cskalovi terület statisztikai hivatala a legutóbbi időkig csak kis mértékben segítette a kerületi felügyelőket a kolhozállattenyésztésre vonatkozó számbavétel és beszámolójelentés ellenőrzésében, nem segített ezeknek az ellenőrzéseknek végigvitelében, nem követte rendszeresen figyelemmel az ellenőrzés által felfedett hibák megszüntetésére hozott intézkedéseket. A statisztikai hivatal rendszerint nem adott véleményezést a kerületi felügyelők ellenőrzési eredményekkel kapcsolatos jelentéseisehez, egyes esetekben nem felelt a felügyelők által feltett közvetlen kérdésekre sem.

A kerületi és városi felügyelőségeknek szükségük van mindennapos, részletes irányításra, a statisztikai hivatal konkrét segítségére.

Nagy jelentősége van a kerületi és városi felügyelőségek és körzeti felügyelők munkája helyes tervezésének. Röviddel ezelőtt egyes statisztikai hivatalok, amikor a kerületi és városi felügyelőségek munkatervét összeállították, nem vették tekintetbe, hogy ezek a hónap első dekádjában a központi tervvel kapcsolatban igen meg vannak terhelve munkával. A nyári hónapokban pedig, amikor a vetésterület számbavételi munkáit és a terméshozam megállapítását végzik, a statisztikai hivatalok megbízták a felügyelőségeket a főhatósági beszámolójelentés ellenőrzésével kapcsolatos feladatok elvégzésével, a statisztikai anyag elemzésével és egyéb munkákkal. Az ilyen tervezés nem segítette elő a felügyelők által végzett munkák minőségének további emelését és az anyagnak a statisztikai hivatalokba idejében való beérkezését. Nemrégben a Központi Statisztikai Hivatal részletes utasításokat dolgozott ki a Központi Statisztikai Hivatal helyi szerveinek munkaszervezési rendjére vonatkozóan. Ezeket az útmutatásokat a Központi Statisztikai Hivatalnak „A kerületi és városi felügyelőségek, valamint a Központi Statisztikai Hivatal körzeti felügyelői tervezési munkájának megjavítása” című utasítása tartalmazza. A statisztikai munka tervezésének megjavítása elengedhetetlen feltétele az egész statisztikai apparátus pontos, összehangolt munkájának.

A statisztikai hivatalok fontos feladata az élenjáró felügyelőségek tapasztalatainak tanulmányozása és általánosítása, a gyengébb felügyelőségek aktív megsegítése. Minden köztársaságban, határterületen és területen számos olyan felügyelőség van, amelynek munkája, a munkához való viszony, a szervezethez, a kezdeményezés, a kötelesség, a hivatali munka kifogástalan teljesítése tekintetében példaként szolgál. E dolgozók tapasztalatainak felhasználása az elmaradók felzárkóztatására, az általános felemelkedésre, a statisztikai munka színvonalának emelésének egyik legfontosabb feltétele.

Az állami statisztika munkájában elért eredmények közvetlen összefüggésben vannak a kerületi és városi felügyelőségek munkájának minőségével. A Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala és a helyi statisztikai szervek életbevágó feladata, a felügyelőségek munkája irányításának szakadatlan javítása, annak elérése, hogy a felügyelőségek munkája teljes mértékben megfeleljen a szovjet statisztika dolgozóival szemben támasztott követelményeknek.

\*

Valamennyi kerületben és városban, a Szovjetunió valamennyi üzemében és kolhozában öntudatos munka folyik, amely a kommunizmus építésének hatalmas lendületéről, a szovjet emberek politikai öntudatának és alkotó kezdeményezésének növekedéséről tanúskodik.

A szovjet statisztikusok — éppúgy, mint a népgazdaság minden ágának dolgozói — tevékeny résztvevői a kommunizmus építésének.

Minden kerületi és városi felügyelőnek, minden körzeti felügyelőnek, az állami statisztikai szervek minden dolgozójának törekednie kell a statisztikai munka további javítására, el kell érnie, hogy a statisztikai adatok feltétlenül megbízhatók, tudományosan megalapozottak legyenek, el kell érnie azt, hogy a szovjet statisztika azoknak a nagy, felelősségteljes feladatoknak a színvonalán álljon, amelyeket a Kommunista Párt és a szovjetkormány reábizott.

## AZ ÉPÍTŐIPARI TERMELÉS SZÁMBAVÉTELÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

A felemelt ötéves terv beruházásokra 85 milliárd forintot irányoz elő. A 85 milliárd forintnak jelentős része építkezési beruházás. Ez azt jelenti, hogy a szocialista bővített újratermelés megvalósításában, a dolgozó nép jólétének emelésében rendkívül fontos szerep vár az építőiparra. Az építőiparnak 263 új gyárat, új utakat, hidakat és 220 ezer lakást kell felépítenie. Ezeknek a feladatoknak az építőipar csak úgy tud eleget tenni, ha a szovjet tapasztalatok alapján áttér a nagyüzemi termelési módszerekre, ha az építőipari termelést gépesítjük és a termelékenység emelésével és az önköltség csökkentésével az építőipari termelést évről-évre jelentősen emeljük.

Miután az építőipar emelkedő termelése előfeltétele a beruházási terv teljesítésének, feltétlenül szükséges az építőipar termelésének pontos számbavétele, a termelési terv teljesítésének ellenőrzése. Csak így mérhetőek le az eredmények és tárhatók fel azok a hiányosságok, melyeknek kiküszöbölése a további sikeres építés előfeltétele. Ahhoz tehát, hogy szilárd népgazdasági terveink legyenek az építőipar területén és a tervek teljesítéséről pontos képet kaphassunk, feltétlenül szükséges ugyanúgy, mint az ipari vagy egyéb népgazdasági ágak termelésének, az építőipar termelésének számbavételét is szilárd, megbízható alapokra helyezni.

Ez az alap, ma még, mind a munkahelyeken, mind a vállalatoknál, trösztöknél és minisztériumoknál sok tekintetben hiányzik.

### I.

Az építőipari termelés számbavétele — mint általában a termelés számbavétele — kétféleképpen történhet:

1. természetes mértékegységben,
2. értékben, azaz forintösszegekben.

A természetes mértékegységben való számbavétel az építőiparban kétféleképpen lehetséges:

- a) a befejezett építkezések számbavétele és
- b) az egyes munkálatokat jellemző, természetes mértékegységben való számbavétel útján.

a) A befejezett építkezések számbavételének előfeltétele egyrészt annak meghatározása, hogy mikor nevezünk egy építményt befejezettnek, másrészt szükséges előírni e mérés alapjául szolgáló természetes mértékegységet és ennek meghatározási módját.

Az építmény befejezési időpontjával leghelyesebb az építmény műszaki átadási időpontját kijelölni. Ez egyrészt megfelel a más népgazdasági ágakban folytatott gyakorlatnak, másrészt ez az időpont közel esik a tényleges

befejezési időponthoz. A Beruházási Szabályzat ugyanis kimondja, hogy a kivitelező köteles a befejezéstől számított 24 órán belül a befejezésről a beruházót értesíteni és a beruházó köteles a műszaki átadás-átvételt a befejezésről szóló értesítés kézhezvételétől számított 20 nap alatt befejezni. Amennyiben befejezési időpontként a műszaki átadást fogadjuk el, akkor külön kell intézkedni a részleges és ideiglenes átadások kérdésében.

A befejezett építkezés számbavételénél alkalmazott természetes mutatóknak mértékegységét úgy kell megválasztanunk, hogy ez lehetőleg az építmény terjedelmét meghatározza. Így tehát, amikor a befejezett építkezéseket számbavesszük, nem mindig kielégítőek a ma használatos, ú. n. rendeltetési egységek, amelyek inkább a beruházás rendeltetésére, mint az építmény terjedelmére jellemzőek. (Pl. ételgyár bizonyos számú adag készítésére alkalmas, raktár ennyi és ennyi vagon tárolására alkalmas stb.). Ezért feltétlenül szükséges az egyes épületfajtákra a természetes mértékegység kijelölése. Ezek: ipari csarnokoknál légköbméter, lakásoknál alapterület négyzetméterben, utaknál 1000 négyzetméter, vasutaknál vonalkilométer stb. A kijelölés után ki kell dolgozni a légköbméter, négyzetméter alapterület stb. pontos kiszámítási módszerét. Pl. másképpen számít a termelés fizikai terjedelmébe az a műhelycsarnok, ahol 4 falat kellett húzni, tetőt és padlózatot kellett építeni, mint az, ahol már 1 vagy 2 fal megvolt, vagy a padló csak döngölt salak stb. A lakóházaknál pontosan meghatározandó, hogy pl. a lépcsőház, pince stb. is számbaveendő-e, hogy a közfalak területe számít-e stb.

Kétségtelen, helyes lenne a népgazdasági tervekben a befejezendő építkezések együttes volumenét természetes mértékegységben is jóváhagyni. Tehát pl. építendő ennyi és ennyi légköbméter ipari csarnok stb. A befejezett építkezéseknek természetes mutatókban való számbavétele révén évek viszonylatában kétségtelenül jellemezhetjük az építőipari termelés fejlődését. Ez a jellemzés annál megbízhatóbb, minél kisebb a befejezetlen építkezések állományának változása január 1-ről december 31-ra.

Másképpen áll a dolog rövidebb időszakokra. Ilyen esetekben a fenti mutató az építőipar teljes terjedelmének mérésére még csak hozzávetőleges képet sem ad, miután nem öleli fel az összes építkezéseket. Ez a mutató egy-egy időszakban csak a befejezett építkezéseket tartalmazza, és így egy-egy hónapban vagy negyedévben a teljes építőipari tevékenységnek csak egy részét (a befejezett részét) mutatja ki.

b) Az egyes munkálatokat jellemző természetes mértékegységben való számbavétel, azaz az épületek elemeinek (köbméter földmunka, falazás stb.) számbavétele éppen a fentiek miatt szükséges az építőiparban. Ezzel a számbavétellel nemcsak a befejezett, hanem a befejezetlen termelés is mérhető. De a fentiekben túlmenően a befejezett építkezésekre vonatkozó összetett mutató az építkezés terjedelmét általában csak hozzávetőlegesen mutatja. Míg a légköbméterben összesített ipari csarnokok igen különböző ipari csarnokokat foglalhatnak magukban, addig a termelés számbavétele e munkálatok alapján már inkább összehasonlító munkálatokat von össze. Az egyes munkálatokra jellemző természetes mértékegységek (köbméter föld, köbméter falazás, négyzetméter vakolás, négyzetméter útburkolás stb.) tehát összeadhatók. Ilyen módon megállapíthatjuk pl., hogy Magyarországon egy-egy hónapban, vagy negyedévben mennyi földmunkát, mennyi falazást, mennyi vakolást végeztek el, vagy mennyi ajtót, ablakot stb. építettek

be. Amennyiben a természetes mértékegységben való számbavételt és tervezést kiszélesítjük, azaz nagyszámú munkálatot figyelünk meg, elérhető, hogy ez a számbavétel az építőipari termelés jelentős hányadára (kb. 80%) kiterjedjen. Itt feltétlenül szükséges

1. meghatározni a természetes mértékegységben mért munkálatok jegyzékét,
2. pontos utasításban szabályozni a munkálatok meghatározási módját és
3. a munkálatokat tartalmazó bizonylati rendszert megszilárdítani.

A természetes mértékegységben mért munkálatok jegyzékét és ezek meghatározási módját az 1952. évi statisztikai utasítások tartalmazzák. Az utasítások mintegy 70 munkálatra vonatkozóan adnak részletes magyarázatot. Feltétlenül szükséges ezek számának kibővítése és az utasítások pontosabb és részletesebb kidolgozása.

A természetes mértékegységben mért munkálatok statisztikájának albizonylata a felmérési napló és a napló alapján készült tételes kereset. Jelenleg a felmérési napló nem megbízható bizonylat, miután általában nem naponként vezetik, hanem több helyen a hó vége felé (24—25-én) becsült adatokkal töltik ki. Ezenkívül a felmérési napló egyeztetése a munkautalványokkal általában nem történik meg. Így gyakran előfordul, hogy a felmérési napló több vagy kevesebb földmunkát, falazást stb. tartalmaz, mint amennyit ténylegesen elvégeztek vagy utalványoztak. Sok esetben az is megegyezik a felmérési napló egyeztetését a munkautalványokkal, hogy a felmérési naplót nem zárják le havonta. A bizonylati elv megvalósításához feltétlenül szükséges a felmérési napló vezetését biztos alapokra fektetni, és a munkautalványokkal egyeztetni.

A természetes mértékegységben való számviteli módszernek hiányossága, hogy nem terjed ki az építőipari termelés 100 százalékára, és hogy a természetes mértékegységben mért különböző munkálatok nem összesíthetők. Amennyiben azonban a természetes mértékegységekben mért munkálatok az építőipari termelés jelentős hányadára kiterjednek, akkor az átlagárak segítségével mind trösztöknél, mind minisztériumoknál, vagy akár az egész építőiparra vonatkozólag volumenindex számítható és ez a volumenindex 1—2 százaléknyi eltéréstől eltekintve (legfeljebb ennyi eltérést okozhat az átlagárak alkalmazása) kielégítően mutatja az építőipari termelés dinamikáját.

Lényegében a természetes mértékegységben való számbavételhez tartozik az a kérdés is, hogy az építményeket a tervben előírt mértékben és minőségben, a tervben meghatározott határidőre átadták-e. Hasonlással élve: az iparban akkor nevezünk egy terméket „késznek”, ha azt a MEO átvette. Ahol az iparban a megrendelő különleges kikötései szerint történik a termelés, ott a termék csak az esetben nevezhető elkészültnek, ha azt a megrendelő átvette és a kész termelésbe, vagy a befejezett termelésbe is csak ebben az esetben számítható be. Ehhez hasonlóan szükséges szabályozni az építőiparban is ezt a kérdést. Az építőiparban — mint ismeretes — minden építmény a megrendelő kikötései szerint kell, hogy épüljön. Ilyen módon az, ami iparban kivétel, t. i., hogy csakis a megrendelő átvétele után nevezhető a termék késznek, az építőiparban szabály. Ilyen szellemben intézkedik az Országos Tervhivatal 5800/143/1952. O. T. számú utasítása, amely építményjegyzék készítésére kötelezi a minisztériumokat. Az építmény-

jegyzék az egyes építményeket a legfontosabb jellemzőikkel és az építkezés befejezésének határidejével rögzíti. Ezért az építőipari termelési statisztikának elsőrendű feladata az átadás-átvételi tervek ellenőrzése.

Az iparhoz hasonlóan kell eldönteni az egyes építmények határidőre való elkészültének kérdését is. Az iparban is csak másodrendű jelentőségű kérdés lehet, hogy egy iparvállalat teljes termelési tervét teljesíti, vagy nem, miután a teljes termelési terv rendkívül sok befejezetlen- és félkésztermék termelésével is teljesíthető. Ebben az esetben azonban a népgazdaság kárt szenved, mert a tervben előírt késztermékeket határidőre nem gyártották le. Hasonlóan: az építőiparban is csak másodrendű kérdés lehet az, hogy az építőipar teljes termelési tervét teljesíti, de ugyanakkor a tervben előírt építményeket határidőre nem fejezte be és az előírt mennyiségben és minőségben nem adta át. Nem mondhatjuk tehát, hogy egy vállalat, egy tröszt, egy igazgatóság, vagy egy minisztérium, mely az építményeket az átadás-átvételi tervben előírt határidőre nem adja át, termelési tervét teljesítette. Az építőipari termelésnek természetes mértékegységben és az átadás-átvételi tervek alapján történő ellenőrzésének fontosságát teljes egészében meghatározza és alátámasztja a Népgazdasági Tanács 363/1951. N. T. számú határozata, amely kimondja, hogy „Az 1952. évtől kezdődően mind a beruházások elkészültét (készültségi fokát), mind az építőipari terv teljesítését *elsősorban természetes mértékegységben kell mérni.*” Kimondja továbbá, hogy az építőipari tervteljesítést az év, ill. a negyedév végéig befejezendő építkezéseken lakófelület négyzetméterben, vagy az építmény nagyságát köbméterben és az egyes munkanemekre nézve jellegzetes mutatókban (köbméter földmunka, falazás négyzetméterben, parketta, stb.), továbbá a befejezés időpontját (átadási-átvételi terv teljesítését) kell mérni. A Népgazdasági Tanácsnak ez a határozata még nem kellő súllyal érvényesül és a vállalatok, trösztök és minisztériumok nem tekintik elsőrendű feladatuknak sem a természetes mértékegységben készült tervek, sem az átadás-átvételi tervek pontos elkészítését, még kevésbé ezek ellenőrzését. Feltétlenül szükséges, hogy ezeknek a terveknek ellenőrzése a Népgazdasági Tanács határozatának megfelelően történjék és a vállalati munka értékelésénél is a természetes mértékegységben mért termelés és átadás-átvételi terv teljesítése legyen az egyik legfontosabb szempont.

## II.

Annak ellenére, hogy a természetes mértékegységben való mérésnek rendkívül nagy jelentősége van az építőiparban, feltétlenül szükséges az értékben való számbavétel is. Az értékben való számbavétel szükséges, mert:

1. összesített tervteljesítési mutatót vállalatra, trösztre, minisztériumra, vagy az egész építőiparra forinton keresztül lehet legátfogóbban kimutatni;

2. szükséges az értékben való számbavétel ahhoz is, hogy az építőipar termelésének teljes terjedelmét meghatározhassuk és a terjedelem dinamikájának változását megállapíthassuk. Az építőipar fejlődésére kétségtelenül ad bizonyos felvilágosítást a különböző természetes mértékegységekben mért mutatószámok dinamikája, de az egész építőipar dinamikájának fejlődéséhez a forint-összesítés is szükséges, miután ez mindenre (minden munkálatra és azok minőségére is) kiterjedhet;

3. az építőipari termelés értékében való számbavétele szükséges a termelékenység alakulásának figyelemmel kíséréséhez is. A létszám vagy a teljesített órák szétbontása a különböző munkanemekre, vagy a különböző

épitményfajtákra rendkívül bonyolulttá és áttekinthetetlenné tenné a termelékenység vizsgálatát országos szinten. Kétségtelen, hogy helyes a természetes mértékegységben mért mutatók alapján a termelékenység vizsgálata vállalati szinten, mégis a trösztök, vagy minisztériumok termelékenységének megtervezéséhez és a termelékenység dinamikájának alakulásához, a termelékenységi indexek kiszámításához elengedhetetlen a forintban való számbavétel is.

4. Feltétlenül szükséges a forintban való számbavétel a vállalatok által felhasznált beralapok ellenőrzéséhez is. Tekintettel arra, hogy a teljes termelőtevékenységet, amelyet egy építési szervezet folytat, csakis forintban tudjuk kifejezni, — a felhasznált beralap legjobban a forintban kifejezett termelési értékkel vehető össze.

5. A termelésnek forintban való mérésére, tehát a termelési értékre szükség van a költségek színvonala alakulásának vizsgálatánál is.

6. Elengedhetetlen az építőipari termelésnek forintban való számbavétele a nemzeti jövedelem kiszámításához is.

Mint a fentiekből kitűnik, az építőiparban ugyanúgy, mint a többi népgazdasági ágban elengedhetetlen és fontos szerepe van az építőipari termelés forintban való számbavételének, a természetes mértékegységben való számbavétel *elsődrendű fontossága* mellett. A forintban való számbavételt az építőiparban megnehezíti az a körülmény, hogy általában az egyes építményeknek, — miután minden építkezés (kivéve a típusépítkezéseket) egyedi kalkuláció alapján készül, — nincsenek árjegyzék alapján megállapított árai. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az építményeknek egyáltalán nincsenek árai. Egy-egy építmény ára az *előzetesen* a költségvetési normák alapján elkészült és megfelelő szervek által *jóváhagyott* költségvetésben van rögzítve. Ilyen módon elvben az építőipari termelés értéki számbavétele megoldást nyert. Minden építkezésnél az építkezés árait az előzetesen jóváhagyott költségvetések szerint kell elszámolni, és ha a költségvetési normák és árak nem változnak, a termelés dinamikája és a terv teljesítése ennek alapján kielégítő módon mérhető. A 363/20/1951. sz. N. T. határozat előírja: „Az építőipari terv mérésének alapja a műszaki organizációs tervek figyelembevételével készült költségvetés”. Kimondja a határozat, hogy a költségvetésbe ezért mindazokat a kiadásokat fel kell venni, amelyek a kivitelezés végrehajtásához a technikai fejlettség mai fokán, a feszített költségvetési normák alkalmazásával feltétlenül szükségesek. A Szovjetunióban az építmények árának meghatározását teljesen a fentiekhez hasonló módon oldják meg, Bukstein—Protopopov—Szirцова könyvében<sup>1</sup> a következőket olvassuk:

„A szocialista ipar termelésének értékesítése az egységes állami kibocsátási árakon történik. Az építőipari termelés ebben a tekintetben bizonyos fokig kivételt képez.

Az építőipari termelés objektumai rendszerint egyedi jellegűek és rendszeresen ismétlődő elemeket nem tartalmaznak. Minden újonnan emelt épületnek vagy létesítménynek különleges sajátosságai vannak. Rendszerint még a hasonló rendeltetésű épületek és létesítmények sem hasonlíthatók egymással össze, mivel alkotó elemeik (szerkezetek és épületrészek) különbözők. Emellett az árképző tényezők igen gyakran az érték jelentős ingadozását eredményezik és sokszor a helyi körülményektől függenek.

<sup>1</sup> Bukstein—Protopopov—Szirцова: Az építés szervezése és tervezése. Tervgazdasági Könyvkiadó, 1952. 205—206. old.



Az említett sajátosságok nem teszik lehetővé, hogy az építőiparban az egységes állami kibocsátási árak rendszerét alkalmazzuk. Az építési-szerelési tevékenység termékeinek árait a műszaki tervrajzhoz készített költségvetés elkészítésével minden egyes épületre és létesítményre külön állapítjuk meg...

A megrendelők és a vállalkozói szervezet között a vállalkozói szervezet termelésének kibocsátási árakon történő elszámolása az egyedi költségvetési díjszabások szerint történik.

A költségvetési érték tehát az építkezés fizikai terjedelmének pénzbeli kifejezése."

A kérdés azonban Magyarországon általában még csak elvi megoldást nyert. A költségvetések sok esetben nem készülnek el határidőre, azaz az építkezések megkezdése előtt, sőt esetleg csak nagy késéssel állnak rendelkezésre. A költségvetések általában nincsenek jóváhagyva. Sok esetben a költségvetések olyan minőségi hiányosságokat tartalmaznak (helytelenül kiírt árak, kifejejtett tételek, helytelen mennyiségek, stb.), hogy a költségvetés az építőipari termelés elszámolására nem alkalmas.

A forintértékben való statisztikai mérés alapja az építő vállalatok által havonta a beruházókhöz benyújtott kereset. Az úgynevezett tételes kereseteket a felmérési naplók alapján kell összeállítani és a ténylegesen elvégzett munkát a költségvetési árakkal besorozva kellene az elvégzett munka terjedelmét forintban megállapítani. Ezt a benyújtott keresetet a beruházók a Beruházási Szabályzat értelmében felülvizsgálni kötelesek. A felülvizsgálat alkalmával általában a felülvizsgált keresetek, ill. tételek három csoportba oszthatók. A tételek egy részét a beruházó elismeri, ebben az esetben természetes, hogy ez a termelési értékbe beszámít. A tételek egy részét a beruházó nem ismeri el, és a kivitelező elfogadja, hogy helytelen felszámítás volt és ilyen módon a tétel törlésre kerül. Ez természetesen a termelési értékbe nem számítható be. A tételek harmadik csoportja olyan, amelyet a beruházó nem ismer el és a kivitelező ragaszkodik annak elismeréséhez. Ezek, mint vitás kérdések, a Döntőbizottsághoz kerülnek.

Világos, hogy ezekből termelési érték annyi, amennyit a Döntőbizottság az építőipari kivitelező vállalat részére megítél. Kérdés azonban, hogy hogyan számítjuk ki egy hónap vagy egy negyedév termelését akkor, amikor jelentős tételek a Döntőbizottságnál még függőben vannak. 1952. év folyamán építőipari termelési értéknek a statisztika a benyújtott keresetek összegét vette számba. A fentiek alapján ennek hiányossága nyilvánvaló, miután ebbe olyan tételek is kerülnek, amelyeket a beruházó nem ismert el, sőt a kivitelező is elismerte, hogy azokat jogtalanul számította fel; ezek a tételek tehát termelési értéket nem képviselnek. (Túlkeresetelés.) Ezért az 1952. évben a termelési érték olyan tételeket is tartalmaz, amelyeket valójában nem termeltek meg, tehát a termelés értékben való statisztikai számbavétele ebben az évben kielégítően megoldva nincs.

Nyilvánvaló, hogy termelési értéknek csak az elfogadott és a Döntőbizottság által megítélt tételeket szabad számbavenni. Nehézséget ez utóbbi csoportnál az okoz, hogy elég jelentős lehet egy-egy hónapban, vagy a negyedévben a Döntőbizottságnál függőben lévő tételek mennyisége és ilyen módon a hónap vagy negyedév eltelte után nem kapunk kielégítő képet a termelés értékéről. Tekintettel arra, hogy a vállalati munka eredményét havonta és negyedévenként is kell értékelni, szükséges a vállalatoknál —

mindaddig, amíg szilárd költségvetések alapján történő elszámolás nem valósul meg —, bizonyos áthidaló számításokat alkalmazni. Így pl. átmenetileg termelési értéként alkalmazható volna a vállalatnál a beruházó által elfogadott kereset és mindaz, ami a Döntőbizottság felé ment. Ennek a javaslatnak a hiányossága abban rejlik, hogy a vállalatok növelni akarván termelési értéküket, jogtalan teleteleket is a Döntőbizottság elé terjeszthetnek. Országos szinten nyilvánvalóan a termelési értékbe csak a beruházó által elfogadott, illetve a Döntőbizottság által megítélt keresetek számíthatnak be.

A forintban való elszámolás súlyos nehézségekbe ütközik azoknál az építkezéseknél, ahol költségvetések még egyáltalán nem állnak rendelkezésre. Ezeknél az építkezéseknél ugyanis lényegében a ráfordítások alapján számolják el a termelési értéket, ami azt jelenti, hogy ez a számbavétel az önköltségesősként, az anyagtakarékosság vonalán semminemű feszítőerőt nem képvisel, sőt ösztönzi a vállalatot arra, hogy minél drágábban építsenek, hiszen annál nagyobb lesz a termelési értékük, minél drágábban termelnek, minél több anyagot, bért, stb. használnak fel. Ezt kívánta megelőzni az Építésügyi Minisztérium 32. számú miniszteri utasítása, amikor úgy rendelkezett, hogy a teljes tervdokumentáció nélkül megkezdett építkezéseknél a számlákat, ill. a kereseteket az építkezés vagy vállalat havi termelékenységi terve és a ténylegesen foglalkoztatott átlagos munkáslétszám szorzataként kell kiszámítani. Világos dolog, hogy ez a kiszámítási mód ugyanolyan, vagy még súlyosabb hiányosságokhoz vezet, mint a ráfordítások alapján való számítás, hiszen a vállalatoknak ilyen számbavételi mód mellett tervük teljesítéséhez csak a megfelelő munkáslétszámot kell biztosítani, függetlenül az elvégzett munka mennyiségétől. Ezen túlmenően a vállalat már a terv készítésébe is tendenciákat vihet be, tudva, hogy ilyen módon fogják tervének teljesítését mérni. Egyébként is a terv teljesítését nem lehet a tervvel magával mérni, mint ahogy a fenti módon valójában történik. Fentiek miatt az Építésügyi Minisztérium ezt az utasítását a későbbiekben módosította is, amennyiben szűkítette az ilyen módon való elszámolások körét.

A termelési érték megállapítása körüli bizonytalanságot még fokozza az a körülmény, hogy a beruházók (a műszaki ellenőrök) nem kellő gondossággal és alaposzággal vizsgálják felül a benyújtott kereseteket, illetve az e mögött álló munka mennyiségét. A benyújtott kereseteknek ez a gondatlan, — sok esetben felelőtlen — felülvizsgálata nem csak a folyamatos elszámolásoknál történik meg, de hasonló a helyzet sok esetben még a végleges elszámolásoknál is. (Végszámlánál, illetve végkeresetnél.) És éppen ebben rejlik a felső szervek által jóváhagyott költségvetés rendkívül nagy jelentősége. Amennyiben jóváhagyott költségvetések alapján történik az elszámolás, akkor még ha az építkezés közben az elszámolásnak — részben a laza ellenőrzés miatt — vannak is hiányosságai, a végleges elszámolás csakis a jóváhagyott költségvetés alapján történhet. Így tehát amennyiben egy építkezés költségvetési áráként 5 millió Ft-ot hagytak jóvá, amikor az építkezés elkészült, az építmény áráként csakis az 5 millió Ft számolható el. Az ilyen módon való elszámolás az építkezés fizikai terjedelmének forintban való mérésére alkalmas.

Nálunk jelenleg nincsenek jóváhagyott költségvetések, ami azt jelenti, hogy ott is, ahol egyáltalán rendelkezésre állanak költségvetések, ezek egyszerű naplóbejegyzéssel módosíthatók, akár a mennyiségek, akár az árak

tekintetében és ezeket a módosításokat költségkülönbözetek címén a termelési értékbe beszámítjuk. E tételeknek a termelési értékhez való hozzászámítása elvben helyes, miután lényegében a költségvetés módosításait jelentik, azonban ez a körülmény a laza ellenőrzés következtében, a termelési érték kiszámítását rendkívül bizonytalanná teszi.

Az építőipari termelés forintban való számbavételének 1952. évi tapasztalatai — éppen a fentiekben kifejtettek miatt — azt mutatják, hogy a jelenlegi módon számbavett termelési érték csak alapos felülvizsgálat és korrekciók (áremelések, túlkeresetelések levonása) után alkalmas a termelés terjedelmének mérésére, akár a dinamika, akár a tervteljesítés mérésére kívánjuk felhasználni.

Tekintettel arra, hogy az építkezéseknek jóváhagyott és minőségileg megfelelő költségvetésekkel való ellátottsága terén ugrásszerű javulás nem várható, a termelésnek forintban való számbavétele a termelés fejlődésére és a tervteljesítés mérésére még hosszú ideig csak úgy használható, ha azt a természetes mértékegységben mért mutatók alapján (befejezett építkezések, munkálatok és átadás-átvételi tervteljesítés) megfelelően korrigáljuk.

\*

A szocializmus építése terén eddig elért nagy sikereink és az előttünk álló feladatok, az ötéves terv sikeres teljesítése, szükségessé teszik a számvitel megszilárdítását az építőipar területén is.

Az Oroszországi Kommunista Párt II. Kongresszusának határozata kimondja: „A népgazdaság minden részletére kiterjedő helyes számvitel nélkül... nincs semmiféle biztosíték az államosított tulajdon fokozatos szétforgácsolódása vagy elherdálása ellen...“ Ez a megállapítás fokozottan érvényes az építőiparra. Amennyiben az építőipar területén eredményeket akarunk elérni a termelés, a termelékenység emelése, az önköltség csökkentése terén, feltétlenül biztosítani kell az építőipari beszámolójelentések megbízhatóságát. Az építőipari vállalatok főkönyvelői és statisztikusai a termelési beszámolójelentések pontosságának, megbízhatóságának biztosításával ötéves tervünk beruházási feladatainak jobb elvégzését segítik elő.

## A STATISZTIKAI TUDOMÁNY\*

Semmiféle tudomány sem fejlődhet és érhet el sikereket, tanítja Sztálin elvtárs, a vélemények harca, a bírálat szabadsága nélkül.

A statisztikai tudomány kérdéseinek megvitatása a szovjet sajtó hasábjain széleskörű visszhangra talált a tudományos dolgozók és a gyakorlati statisztikusok között. Míg azonban korábban sok hozzászóló azt bizonyította, hogy a statisztika univerzális tudomány, hogy a statisztika alapja a nagy számok matematikai törvénye, ma a hozzászólók többsége elismeri előbbi nézeteinek téves voltát. A vita jelenleg a statisztika mint társadalmi tudomány meghatározásának kérdése körül forog.

Lenin rámutatott arra, hogy „a szocializmus — mindenekeelőtt számvitel!”.<sup>1</sup> Minden oldalra kiterjedő állami számvitel és ellenőrzés nélkül lehetetlen a népgazdaság tervezése. Sok állami jelentőségű intézkedés a Szovjetunióban a számvitelen alapszik. Lenin már 1922 áprilisában követelte, hogy a Központi Statisztikai Hivatal legyen „a szocialista építés, felülvizsgálat és ellenőrzés szerve, vegye számba mindazt, amit a szocialista államnak most, azonnal, elsősorban ismernie kell”.<sup>2</sup> Minél mélyebbre hatol be a népgazdaság egyes ágaiba a tervezés, annál inkább kell minden irányban kiterjedően számbavenni a tervezett jelenségeket és annál gazdagabb lesz tartalmát tekintve a népgazdasági számvitel egységes rendszere. „...Semilyen építőmunka, semilyen állami munka, semilyen tervszerű munka nem képzelhető el — tanítja Sztálin elvtárs — helyes számvitel nélkül. Számvitel pedig elképzelhetetlen statisztika nélkül. A számvitel statisztika nélkül egyetlen lépést sem tehet előre...”

Ugyanezt kell mondanunk a *könyvelői jelentésekről* is. Ilyen jelentések nélkül semilyen gazdasági munka sem haladhat előre.<sup>3</sup>

A népgazdasági számvitel egységes rendszere magában foglalja: 1. a könyvelési, operatív és statisztikai számvitel egységét; 2. a beszámolási rendszer bevezetését; 3. az elsődleges számvitelnek a Szovjetunió egész beszámolási rendszerének alapjául való átalakítását; 4. a Szovjetunió egész beszámolási rendszerének a tervek formáinak megfelelő felépítését. Ebben a rendszerben a vezető szerepnek a statisztikát kell megilletnie.

A statisztika tudományának elsőrendű feladata az egységes népgazdasági számviteli rendszer tanulmányozása abból a célból, hogy azt minél tökéletesebben megszervezze, valamint a statisztikai tömegészlelés módszereinek vizsgálata. A statisztika tudományosan megalapozza a könyvelési, operatív és statisztikai számvitel egységének szükségességét, elemzi a fenn-

\* Voproszi Ekonomiki, 1952. 9. sz., 71—81. old. — A vita során közölt cikk. (Lásd Voproszi Ekonomiki 1952. évi 4., 6., 7., 8. számait.)

<sup>1</sup> Lenin Művei, 26. kötet, 255. old., oroszul.

<sup>2</sup> Lenin Művei, 33. kötet, 303. old., oroszul.

<sup>3</sup> Sztálin Művei, 6. kötet, 214—215. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 238—239. old.

álló beszámolási rendszert. A statisztika tudományának különös figyelmet kell fordítania az elsődleges számvitel tudományos megalapozottságára, valamint arra, hogy a beszámolási rendszer megfeleljen a terv formáinak. Végezetül a statisztikai tudománynak abból kell kiindulnia, hogy ebben a rendszerben a statisztikáé a vezetőszerep, azaz a statisztika kötelessége a számvitel statisztikai megszervezésére vonatkozó kérdések kidolgozása. Sz. Sztrumilin, T. Kozlov, N. Druzsinyin, I. Piszarev megjelent cikkeiben teljesen mellőzték a statisztika tudományának e fontos feladatát.<sup>4</sup> Emellett a statisztikai adatok megbízhatósága igen sok tekintetben a népgazdasági számvitel egységes rendszerének megszervezésétől függ.

A statisztikai tudomány második feladata a statisztikai adatok *elemzési módszerének* kidolgozása. Mindazok, akik a statisztikai tudományt univerzális tudománynak tekintik, e második feladatot a statisztikai tudomány egyetlen feladatának tartják. Azt állítják, hogy a statisztikai elemzés módszereinek segítségével nemcsak a *statisztikai* adatok, hanem *bármely más* tudomány adatai is elemezhetők. Ez lényegében véve a statisztikának, mint tudománynak, felszámolására vett irány.

Ha a statisztika társadalmi tudomány, akkor adatainak elemzési módszerként csak a *kizárólag a társadalmi jelenségek vizsgálatára alkalmas* módszerek használhatók. Emellett Sz. Sztrumilin, bár elismeri, hogy a statisztika társadalomtudomány, mégis azt tartja, hogy „A kutatás statisztikai *módszereit* a statisztika speciális *tárgyának* határain túl szélesebb körben alkalmazzák.”<sup>5</sup> Más szavakkal Sztrumilin akadémikus véleménye szerint a statisztika *módszere* univerzális, ámbár vizsgálatának tárgyát a társadalmi jelenségek alkotják.

De ezért Sz. Sztrumilin „A statisztika és a jelenségek közötti összefüggések mérésének kérdései” című másik cikkében mégis kénytelen elismerni, hogy „nálunk olyan — a természeténél fogva *gazdasági* tudománnyal, mint a statisztikával szembeállítják gyakran mint külön, sőt felette álló tudományt, az úgynevezett *matematikai* statisztikát”. A statisztikában, mint sok más tudományban, természetesen előfordul, hogy a kutatás egyéb *segédeszközei* között a matematikai módszereket is használni kell, például a regressziós egyenleteket, a korrelációs együtthatókat stb. E módszereknek kifejtése és indokolása azonban lényegében a matematika, nem pedig a statisztika tárgya.<sup>6</sup>

De ebben az esetben a statisztikai módszer nem lehet szélesebb körű, mint a statisztika tárgya, mert nem szabad a statisztika *módszeréhez* számítani azt, ami lényegében a matematika tárgya és ami a statisztikában csak a kutatás egyik *segédeszköze*. Más szavakkal Sztrumilin akadémikus saját magával kerül ellentmondásba.

A matematikai statisztikának, a matematika egyik ágának tételei csak mint a kutatás *segédeszközei* használhatók fel, ahogyan ezt a tudomány egyéb ágaiban is megteszik. Ez azonban azt jelenti, hogy a kutatás ilyen segédeszközeinek nincs semmi közük a statisztikának, mint társadalomtudománynak módszeréhez.

A statisztika valódi módszerei (a statisztikai megfigyelés, a statisztikai adatok elemzésének módszerei — a csoportosítás, az átlagok, a dinamikus

<sup>4</sup> Lásd a Vesznyik Sztatizsityiki 1952. évi 1. és a Voproszi Ekonomiki 1952. évi 4., 6. és 8. számait.

<sup>5</sup> Vesznyik Sztatizsityiki, 1952, 1. sz., 48. old. és u. a., Statisztikai Szemle, 1952, 8. sz., 645. old.

<sup>6</sup> „A statisztika és a jelenségek közötti összefüggések mérésének kérdései (a korrelációs elemzés)” Sz. G. Sztrumilin szerkesztésében, Goszplanizdat, 1950, 7—8. old., oroszul.

sorok, az indexek stb.) a statisztikának, mint *társadalmi tudománynak*, specifikus módszerei. Sztálin elvtárs kifejtve a statisztikai adatok elemzésére vonatkozó lenini tanítást, rámutat arra, hogy „... az átlagszámok módszere, ha nem helyesbítik az egyes vidékekre vonatkozó adatok alapján, nem tekinthető tudományos módszernek”.<sup>7</sup>

Illymódon az átlagszámok módszere nem azonos a nagy számok matematikai törvényeivel, nem univerzális módszer, amely állítólag az összes tudományokban alkalmazható, hanem a statisztikának, mint társadalmi tudománynak, specifikus módszere. Mindkét feladat — a statisztikai megfigyelés és az összesítés —, valamint az elemzés módszerei a statisztika fontos fejezetét alkotják: a statisztikai módszertant.

\*

N. Druzsinyin „A statisztika, mint tudomány tartalmáról” szóló cikkében írja: „Eppen a tények sokaságainak elemzésénél a statisztika a maga általánosító mutatószámaival a társadalmi tudományok egyik sajátlagos módszerét alkotja. ... A kérdésnek csupán ilyen feltevése mellett válik teljesen világossá előttünk annak a lenini tanításnak értelme, hogy a statisztikának nem szabad öncéllá válnia... A statisztikának hatalmas gyakorlati jelentőségét egyáltalán nem csökkentti az, ha olyan eszköznek tekintjük, melynek segítségével oldják meg a társadalmi tudományok konkrét problémáikat. Az a követelés, hogy a statisztikát az önálló anyagi tudomány rangjára emeljék, elkerülhetetlenül különböző formalista elméletekhez vezetne és vezet is.”<sup>8</sup>

Mint ahogy a közölt idézetből látható, Druzsinyin elvtárs a statisztikát módszertudománynak tekinti, amely alkalmazható a különféle társadalmi tudományokban. Más szavakkal a statisztikának saját tárgya nincsen. Druzsinyin elvtárs véleménye szerint a statisztika a társadalmi tudományoknak egyik sajátlagos módszere. A statisztika, mint tudomány, kérdésének ilyen tárgyalása téves, először azért, mert a társadalmi tudományok sajátlagos tudományos módszere a történelmi materializmus, minthogy az a dialektikus materializmusnak a társadalmi jelenségek területére való következetes kiterjesztését jelenti. Van-e szükség a társadalmi tudományoknak *egy másik* sajátlagos módszerre? Véleményünk szerint erre nincs semmi szükség és Druzsinyin elvtárs e szükségességet nem is bizonyítja. Valóban, hogyan lehet a statisztikát a politikai gazdaságtan, a történelem, a gazdasági földrajz módszerének nyilvánítani (még ha az a módszer specifikus is). Nemde, ha a politikai gazdaságtan felhasználja a statisztikai tudomány adatait, ez még egyáltalán nem jelenti azt, hogy a politikai gazdaságtan szempontjából a statisztika módszer.

Ha a statisztikát a társadalmi tudományok módszertudományának tekintjük, akkor ez tagadása annak, hogy a statisztikának saját adatai, saját (statisztikai) tényei vannak.

Druzsinyin elvtárs, amikor a statisztikát a társadalmi tudományok sajátlagos módszertudományának tekinti, figyelmen kívül hagy olyan nem csekély jelentőségű tényezőket, mint a speciális statisztikai megfigyeléseket (a speciális összeírásokat). Lenin rámutatott arra, hogy jelenleg az országok gazdasági rendszerét érintő kérdések nem oldhatók meg komolyan az ország

<sup>7</sup> Sztálin Művei, 12. kötet, 83. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1950, 90. old.

<sup>8</sup> Voproszi Ekonomiki, 1952, 6. sz., 52. old., oroszul és u. a., Statisztikai Szemle, 1952, 7. sz., 555–556. old.

egész területére vonatkozólag meghatározott program alapján összegyűjtött tömeges adatok számbavétele nélkül. Ezek az adatok a statisztikai tudomány adatai. Ennek az anyagnak összegyűjtésével, tehát vizsgálatával is a statisztikai tudomány foglalkozik, nem pedig a politikai gazdaságtan és történelem.

Ha a statisztika a társadalmi tudományok sajátlagos módszere, mint ahogyan Druzsinyin elvtárs állítja, akkor ez azt jelenti, hogy a statisztika a módszereken kívül — pl. a csoportosítás módszerén kívül — semmi mást nem tanulmányoz. Hát talán a politikai gazdaságtan vagy a történelem saját maga alkalmazza ezt a módszert, saját maga csoportosítja az elsődleges statisztikai adatokat, vagy saját maga számítja ki az átlagértékeket? Hiszen a statisztika nem a számítás technikáját kutatja, hanem a tudományos vizsgálat olyan módszereit, amelyek elválaszthatatlan összefüggésben vannak a statisztika tárgyával, a statisztikának, mint tudománynak konkrét anyagával, a társadalmi-gazdasági viszonyok minden irányban kiterjedő elemzésével. A gazdaságok méreteinek és típusainak meghatározása céljából — például — feltétlenül számításba kell venni a helyi viszonyokat, azaz előzetesen tanulmányozni kell a tényleges helyzet meghatározott oldalait, mert ellenkező esetben a csoportosítás skolasztikává fajul. E tényezők összességének tanulmányozásával nem a politikai gazdaságtan és nem is valamely más tudomány foglalkozik, hanem a statisztika.

Druzsinyin elvtárs átalakítja a statisztikát módszertudománnyá, de ugyanakkor kijelenti, hogy a módszert nem szabad elszakítani tárgyától, ez viszont azt jelenti, hogy a statisztika nem lehet módszertudomány, ha ugyanakkor nem vizsgálja a tárgyat. Más szavakkal ez azt jelenti, hogy a statisztikának megvan a maga módszere és megvan a maga tárgya. Következésképpen a statisztika a társadalomtudományok számára nem lehet módszer, mert azok módszere a történelmi materializmus. A statisztikának megvan a saját tárgya és ezért megvannak a saját adatai is. A statisztika ezeket az adatokat a statisztikai megfigyelés segítségével gyűjti össze. A statisztika nem lehet módszertudomány, mert a statisztika a módszert nem önmagának a módszernek kedvéért vizsgálja, hanem a társadalmi jelenségek elemzése céljából, a valóságos helyzet meghatározott oldalának tanulmányozása céljából.

A statisztika a valóságos helyzetnek azokat az oldalait kutatja, amelyeket a népgazdasági számvitel egységes rendszere felölel, vagy amelyeket a szocialista gazdaságban feltétlenül számításba kell venni. Számvitel nélkül nincs statisztikai tudomány. A statisztikát elszakítani a számviteltől — annyit jelent, mint elszakítani a statisztikát a szocialista építés közvetlen gyakorlatától.

Jelenleg az egységes népgazdasági számviteli rendszer a szocialista társadalom következő oldalait fogja át: 1. népesség és egészségvédelem; 2. nemzeti vagyon (beleértve az állóalapokat); 3. a társadalmi termékek (beleértve a nemzeti jövedelmet); 4. a munkaerő, a munkatermelékenység, a termelés önköltsége; 5. a nép anyagi és kulturális életszínvonala; 6. a népgazdasági mérleg; 7. a természeti erőforrások; 8. a termelési technika és szervezeti fejlődése (beleértve a nyers-, segéd-, tüzelőanyag, elektromos energia felhasználási normák számbavételét); 9. a törvényes jogszabályok teljesítése (az emberi magatartás szabályai); 10. a káderek, az államigazgatás.

Közismert például, hogy az egyes országok vagy területek népességére vonatkozó adatok a statisztikai tudomány adatai és nem a politikai gazdaságtané. Természetesen ezeket az adatokat és a vele kapcsolatos következtetéseket bármely tudomány, közöttük a politikai gazdaságtan is felhasználhatja, de kétségtelen tény marad az, hogy a népességre vonatkozó adatokat az első szakaszban a statisztikai tudomány gyűjtötte össze és tanulmányozta. Vagy beszéljünk a társadalmi termékekre vonatkozó adatokról. Természetesen a társadalmi termék és a nemzeti jövedelem elméleti lényegét a politikai gazdaságtan tárja fel, de vajjon a politikai gazdaságtan gyűjti-e össze az egyes országok termelésére vonatkozó adatokat? Nem gyűjti és nem is gyűjtheti, mert ez a statisztikai tudomány területe, amely nemcsak összegyűjti az adatokat, hanem ebben az első szakaszban vizsgálja is. Vonatkozik ez a valóság más oldalaira is, amelyeket az egységes népgazdasági számviteli rendszer felölel, s amelyeket a statisztikai tudomány vizsgál. Ugyanakkor azonban helytelen azt gondolni, hogy a statisztika az összes társadalmi jelenségeket vizsgálja.

A társadalmi jelenségek jelentős részére nem terjed ki az egységes népgazdasági számviteli rendszer, például az állam és forradalom kérdéseire, a nemzetiségi-gyarmati kérdésre, a népi tömegek és egyéniségek szerepére a történelemben, a társadalmi öntudatra és annak megnyilvánulási-formáira (erkölcsi, politikai és jogi eszmék, filozófia, tudomány, művészet, vallás), a szocialista öntudat szerepére a szocialista társadalom fejlődésében, a szocialista társadalom fejlődését előmozdító erőkre. Nem nehéz megérteni, hogy a statisztika a valóságnak elsősorban a gazdasági oldalát vizsgálja, mert az egységes népgazdasági számviteli rendszer majdnem kizárólag gazdasági jelenségeket ölel fel. Íme, az ok, amiért rá kell mutatni a statisztikai tudomány határaitra és a statisztikai tudomány tárgyára, ami lényegében azt jelenti, hogy megvonjuk a határt a statisztikai tudomány és a politikai gazdaságtan között.

\*

Marx írta: „Az egyetlen, amit *elméletileg* bizonyítanom kell, az, hogy az abszolút járadék *lehetséges* anélkül, hogy az értéktörvényt megsértené. Ez a pont, amely körül az *elméleti* vita forog a fiziókraták óta mind a mai napig. Ricardo tagadja ezt a lehetőséget; én állítom...”

Ami az abszolút földjáradék *létezését* illeti — folytatja tovább Marx —, ez a kérdés minden országban *statisztikailag* volna megoldandó. A pusztán elméleti megoldás fontossága azonban abból is kilínik, hogy 35 év óta a statisztikusok és általában a gyakorlati szakemberek állítják az abszolút földjáradék létezését, a (Ricardot követő) teoretikusok pedig igyekeznek tagadni, igen erőszakos és elméletileg gyenge lábon álló absztrakciók segítségével.<sup>9</sup> Amikor Marx a „létezés” és „statisztikailag” szavakat kiemelte, azt akarta hangsúlyozni, hogy az adott esetben a statisztikának a feladata, hogy feltárja az abszolút földjáradék létezését, azaz konkrét formáit.

Druzsinyin elvtárs Marx levelének ezt a helyét idézve, vele szemben ellenvetésként hozza fel. Ezt írja: „Marx azonban itt nem a statisztikának, mint tudománynak tartalmáról beszél, hanem arról, hogy a konkrét közigazdasági kérdések megoldásánál a megfelelő statisztikai adatokra kell

<sup>9</sup> Marx és Engels Művei, XXIII. kötet, 100. old., oroszul és u. a., Marx—Engels: Válogatott levelek, Szikra, Budapest, 1950, 154. old.



támaszkodni.<sup>10</sup> N. Druzsinyin Marx gondolataként tünteti fel a *konkrét* közgazdasági kérdésekre vonatkozó saját hozzátoldását is. Talán a politikai gazdaságtan a maga konkrét kérdéseinek megoldására nem használja fel a statisztikai tudomány adatait? Ezenkívül Druzsinyin elvtárs nem tagadhatja azt a tényt, hogy a közgazdasági kérdések megoldásánál „a megfelelő statisztikai adatokra támaszkodni” csak abban az esetben lehet, ha ezek az adatok a tudomány adatai. De ha a statisztika csak módszertudomány, akkor ezek „a megfelelő statisztikai adatok” nem tartozhatnak a statisztikába. Hát kinek, melyik tudománynak tulajdonítja ezeket „a megfelelő statisztikai adatokat”. Hiszen ha még feldolgozásukról is lemond a statisztikai tudomány, akkor annál kevésbé fogják azokat összegyűjteni és feldolgozni más társadalmi tudományok.

A statisztika tárgyára vonatkozóan van Marxnak még egy másik útmutatása is. Ezt írja: „Együgyű dolog a profitráta süllyedését a munkabér rátájának emelkedéséből magyarázni, bár kivételesen ez is megtörténhetik. Csak a profitrátát létrehozó viszonyok megértése teszi lehetővé a statisztika számára, hogy valóságos elemzését adja a munkabér rátájának a különböző korszakokban és országokban.”<sup>11</sup>

Itt Marx rámutat arra, hogyha a statisztika a politikai gazdaságtan alapjaiból indul ki, ha helyesen értelmezi ezeket az alapokat, akkor megszerzi a lehetőséget arra, hogy vállalkozzék a munkabér rátájának a különböző korszakokban és országokban való tényleges elemzésére.

Mit ért itt Marx statisztikán? Talán módszertudományt? De milyen módon foglalkozik egy *módszertudomány* a különböző korszakok és országok elemzésével. Világos, hogy a módszertudomány nem foglalkozhat tényleges elemzéssel. Ezzel csakis a szó szoros értelmében vett tudomány foglalkozhat, azaz olyan tudomány, amelynek megvan a saját tárgya, és saját módszere. Ilyen tudomány a statisztika is. Ez az első sajátossága a statisztikai tudománynak abban különbözik elsősorban a politikai gazdaságtantól, hogy a statisztika a politikai gazdaságtan alapján megadja egy adott gazdasági jelenségnek elemzését a különböző korszakokban és különböző országokban.

A tényleges elemzés egyik legfontosabb formája a különböző jelenségek ismérvének meghatározása, vizsgálata. Például, melyek azok az *ismérvek*, amelyek a kis üzemnek, a nagy üzem által való kiszorítása folyamatát jellemzik a kapitalista országokban? Vagy, például, melyek a nagy kohozok hatékonyságának ismérvei a Szovjetunióban? Ezeknek az ismérveknek vizsgálata kötelező, amikor tömeges adatokról van szó. Mert számos esetben, mint erre Lenin rámutatott „... a gazdaságok millióira vonatkozó adatok összesítése során éppen a leglényegesebb jellegzetességek, vonások és ismertetőjelek, amelyeket éppen a leginkább kellene helyesen kidomborítani, meghatározni és számbavenni, eltűnnek...”<sup>12</sup> Így születnek a sablonos, értelmetlen számoszlopok, statisztikai „játék-számokkal”. Ennek elkerülése végett a statisztikai tudománynak pontosan meg kell határoznia az ismérveket, meg kell figyelnie és a lehetőség szerint számba kell vennie elterjedtségüket és időbeli változásukat. Lenin rámutatott arra, hogy „A dolognak erre a

<sup>10</sup> Voproszi Ekonomiki, 1952, 6. sz., 48. old., oroszul és u. a., Statisztikai Szemle, 1952, 7. sz., 551. old.

<sup>11</sup> Marx: A tőke, III. kötet, 1951, 249. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1952, 278. old.

<sup>12</sup> Lenin Művei, 22. kötet, 48. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 53. old.

különösen fontos oldalára a jelenlegi közgazdászok és statisztikusok legkevésbé fordítanak figyelmet<sup>13</sup>. Minden egyes ismérv a megfelelő mutatószámban tükröződik vissza. Ilymódon tehát a statisztikai tudománynak ki kell válogatnia a leglényegesebb ismérveket és ki kell választania kifejezésükhöz a megfelelő mutatószámokat. A gazdasági jelenségek ismérveinek vizsgálata, a mutatószámoknak egyes ismérvek kifejezéséhez való kiválasztása nem lehet tárgya sem a politikai gazdaságtannak, sem a konkrét gazdasági tudományoknak. Ez a statisztikai tudomány második sajátos tulajdonsága.

A statisztikai tudomány nem akármilyen ismérveket és mutatószámokat vizsgál, hanem csupán olyanokat, amelyek segítenek a jelenségek tényleges típusait feltárni. Lenin a statisztikai tudomány feladatainak ilyen meghatározását adta: „A statisztikának nem önkényes számoszlopokat kell adnia, hanem a vizsgált jelenség életben már kialakult, vagy kialakulóban lévő különböző társadalmi típusainak számszerű megvilágítását.”<sup>14</sup>

Ezzel szemben Druzsinyin elvtárs azt tartja, hogy „ha valamely gazdasági jelenség ‚számszerű kifejezést‘ nyer, akkor ezzel továbbra is a politikai gazdaságtan (és a gazdasági tudományok egyes ágainak) tárgya marad és nem lesz más tudomány — a statisztika tárgyává...”<sup>15</sup> Ahhoz azonban, hogy valamely gazdasági jelenséget számszerűleg kifejezzünk, vizsgálni kell konkrét formáit, éspedig egyes évek és egyes országok szerint. Továbbá, ahhoz, hogy ez a számszerű kifejezés tudományos legyen, pontosan meg kell határozni az adott jelenség ismérveit. Ezután a statisztikai tudomány adatait a különböző ismérvek szerint olymódon kell csoportosítani, hogy a jelenségeknek a gazdasági jelenségek általános típusaitól — amelyeket a politikai gazdaságtan vizsgál — eltérő *tényleges* gazdasági típusai kifejezésre juthassanak. A politikai gazdaságtannak ezt a sajátosságát hangsúlyozva, Marx a következőkre mutatott rá: „Ilyen általános vizsgálatnál egyébként is mindig feltételezik, hogy a való viszonyok megfelelőnek fogalmuknak, vagy ami ugyanaz, a való viszonyokat csak annyiban ábrázolják, amennyiben azok saját általános típusukat fejezik ki.”<sup>16</sup> Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a politikai gazdaságtan nem vizsgálja a konkrét gazdasági jelenségeket, ismérveiket és típusaikat. Ilyen esetben azonban a statisztikai tudomány adataira támaszkodik. Következésképpen, a statisztikai tudomány harmadik sajátossága abban van, hogy a statisztikának nem önkényes számoszlopokat, mutatószámokat kell adnia, hanem ezek segítségével ki kell fejeznie a jelenségek tényleges típusait, azaz a jelenségek gazdasági típusainak formáit. Ez azt jelenti, hogy a statisztika nem leírja a tényeket, hanem általánosítja azokat. A jelenségek tényleges típusainak vizsgálata azonban még nem ad teljes képet a valóságról. A parasztság típusainak a statisztikai adatok alapján való vizsgálata lehetőséget nyújtott Leninnek arra, hogy bemutassa a parasztság bomlásának folyamatát: hogy kimutassa a falusi burzsoáziát, falusi proletariátust és középparasztságot. A parasztság típusainak vizsgálata alapján azonban nem lehet arra következtetni, hogy tovább rétegződik-e a parasztság és milyen ütemben. Erre a kérdésre a választ a statisztikai tudomány adja meg. A statisztikai tudomány nemcsak a jelenségek típusait, hanem az egyik típusról a másik típusra való átmenetet is vizsgálja.

<sup>13</sup> Lenin Művei, 22. kötet, 58. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1951, 65. old.

<sup>14</sup> Lenin Művei, 18. kötet, 240. old., oroszul.

<sup>15</sup> Voproszi Ekonomiki, 1952, 6. sz., 48. old., oroszul és Statisztikai Szemle, 1952, 7. sz., 550. old.

<sup>16</sup> Marx: A tőke, III. kötet, 149. old., oroszul és u. a., Szikra, Budapest, 1952, 178. old.

Ilymódon tehát a statisztikai tudomány negyedik sajátossága azoknak a különböző formáknak vizsgálata, amelyekben a gazdasági folyamat lejátszódik.

A politikai gazdaságtan a gazdasági folyamatokat vizsgálja, például a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődési folyamatát, a szocialista iparosítás fejlődési folyamatát. A politikai gazdaságtan azonban nem vizsgálhatja a kapitalista mezőgazdaság fejlődésének konkrét formáit adott országban, adott években. Az ilyen vizsgálathoz statisztikai tömegészlelést (megfigyelést) kell szervezni egységes program szerint, az ország egész területére vonatkozóan be kell gyűjteni, például, a kapitalista mezőgazdaság fejlődésére vonatkozó adatokat és ezeket az adatokat összesíteni kell. Ezt csupán a statisztikai tudomány teheti meg. Más oldalról csupán a statisztikai tudomány képes a közgazdaság új fejlődési folyamataira vonatkozó adatokat összegyűjteni.

Lenin „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről” című művében a politikai gazdaságtan kérdéseit a statisztikai tudomány új adatai alapján vizsgálja meg, amiről maga az említett mű is beszél. Lenin ebben a munkájában kritikai elemzésnek veti alá a polgári statisztika adatait, ami lehetőséget nyújtott számára, hogy a polgári statisztikusok megállapításaival teljesen ellentétes következtetéseket vonjon le.

Mindezeideig a statisztikai tudománynak csupán azokról a kérdéseiről beszélhetünk, amelyek a közgazdaság vizsgálatával kapcsolatosak. Ez főfontosságú, de nem egyetlen feladata a statisztikának. A statisztika vizsgálja a politika kérdéseit (például a választási statisztika), a kultúra kérdéseit, a bírósági ítéleteket (bírósági statisztika) és egyes más társadalmi kérdéseket. Ilymódon tehát a statisztikai tudomány ötödik sajátossága és a politikai gazdaságtantól való különbözősége, hogy a statisztika tárgya szélesebb, mint a politikai gazdaságtané és magában foglalja a felépítmény egyes kérdéseinek vizsgálatát is.

A minden oldalra kiterjedő elemzés útján megállapított társadalmi-gazdasági viszonyok további kifejtését és számszerű illusztrációját a kérdés statisztikai vizsgálata adja meg. A minden oldalra kiterjedő elemzés szoros összekapcsolja a politikai gazdaságtant és a statisztikai tudományt. A politikai gazdaságtan elméleti következtetései alapján a statisztika megadja a statisztikai adatok tényleges elemzését. Az új statisztikai adatokból kiindulva, a politikai gazdaságtan a kapitalizmus fejlődéstörvényeiről új elméleti következtetéseket vonhat le. A statisztika és a politikai gazdaságtan közötti szoros összefüggés azonban egyáltalán nem bizonyítja azt, hogy a statisztikai tudomány „felolvad” a politikai gazdaságtanban, vagy, hogy a politikai gazdaságtan valamilyen mértékben a statisztika után következik.

Melyek a sajátosságai a minden oldalra kiterjedő elemzésnek, amely minden statisztikai vizsgálat alapja és amely megmutatja az utat a statisztikának a társadalmi-gazdasági jelenségek számszerű kifejezésére és a statisztikai adatok elemzésére? Mindenekelőtt a minden oldalra kiterjedő elemzésnél a vizsgált kérdésre vonatkozó tények egész sokaságát veszik. Másodszor a minden oldalra kiterjedő elemzés a kérdés feltevésének és a vizsgálat módszereinek a gazdasági folyamat különböző *formáinak* megfelelő módosítását kívánja meg. Harmadszor, a minden oldalra kiterjedő elemzésnél sokkal nagyobb mértékben veszik igénybe a statisztikai tudomány adatait, mint az elméleti elemzésnél.

Azokban az esetekben, amikor a statisztikusok megkísérlik, hogy valamely kérdést a politikai gazdaságtantól elszakítva vizsgáljanak, „statisztikai kretenizmusba“ esnek, amelynek lényege abban van, hogy „ez a statisztika nem látja a fától az erdőt, a számhalmazok között eltűnnek a jelenségek gazdasági típusai...“<sup>17</sup> Más oldalról, ha a politikai gazdaságtan nem használja fel a statisztikai tudomány által végrehajtott tényleges elemzés eredményeit, nem fog kielégítő eredményhez jutni.

\*

„A statisztika tárgyának és módszerének kérdéséhez“ c. cikkében T. Kozlov írja: „... A statisztika a társadalom fejlődésének különböző fokain kialakult társadalmi jelenségek és folyamatok konkrét, számszerű összefüggéseinek és színvonalainak (méreteinek) tudománya. A statisztika megállapítja ezeket az összefüggéseket, színvonalukat és azok változásait és az általa kidolgozott elvek, szabályok és módszerek alapján feltárja az azokban megmutatózó törvényszerűségeket. Másképpen mondva, a statisztika a történetileg konkrét társadalmi jelenségek és folyamatok mennyiségi változásainak tudománya.“<sup>18</sup> Így tehát T. Kozlov véleménye szerint a statisztika a történetileg konkrét társadalmi jelenségek mennyiségi változásaira vonatkozó tudomány. Vegyünk egy olyan társadalmi jelenséget, mint az ipari termelés növekedése. A statisztika a termelésnek nemcsak a mennyiségi, hanem minőségi változásait is vizsgálja (a minőség emelése, a választék javulása). Ha abból indulunk ki, hogy a termelés minősége meghatározott számokban fejeződik ki és ezeket a termelés mennyiségi változásaként fogadjuk el, akkor ezáltal a „termelés minősége“ teljesen nem nyer statisztikai kifejezést. Vegyünk például egy olyan társadalmi jelenséget, mint a Szovjetunió iparának fejlődése. Erre a jelenségre egyáltalában nem alkalmazható a „mennyiségi változás“ kifejezése, mert az ipar fejlődési színvonalát nem lehet egyes mennyiségi mutatószámok segítségével (a vállalatok száma, a munkások száma, a termelés terjedelme stb.) meghatározni. Így a termelőeszközök termelése aránylagos súlyának emelkedése, a vállalatok bővítése, technikai felszereltségük javítása, a munka gépesítésének és a szakképzett munkások számának növekedése befolyással van a munkatermelékenység emelkedésére, a termelés önköltségének csökkenésére. Talán mindezek valóban mennyiségi változások? Vagy talán ezek a változások a statisztika számára nem lényegesek? Éppen ellenkező a helyzet.

A statisztikának nem egyszerű számsorokat kell adnia. A statisztikának a jelenség mindkét oldalát, mind a mennyiségi, mind a minőségi oldalát egyaránt vizsgálnia kell. Ez a társadalmi-gazdasági viszonyok minden oldalra kiterjedő elemzésének egyik legfontosabb feladata. T. Kozlov, amikor a statisztika vizsgálati tárgyának a mennyiségi változásokat tekinti, a minőségi változások vizsgálatát, nyilvánvalóan, átengedi a politikai gazdaságtannak. A politikai gazdaságtan azonban a jelenségeknek nemcsak minőségi, hanem mennyiségi oldalát is vizsgálja. Valóban: a politikai gazdaságtannak vajjon nem kell-e a termelés mennyiségének és a kapitalista piac felvevőképességének, vagy a tőkésék által a munkások kizsákmányolása útján kisajátított érték-tömegének, valamint a munkanélküliek és a dolgozók számának vizsgálatával foglalkoznia?

<sup>17</sup> Lenin Művei, 20. kötet, 68. old., oroszul és Statisztikai Szemle, 1951, 1. sz., 5. old.

<sup>18</sup> Voproszi Ekonomiki, 1952, 4. sz., 59. old.

T. Kozlov hibája két okkal magyarázható. Először is, összekever két teljesen különböző fogalmat — a „számszerű kifejezés” és a „mennyiségi változást”. A statisztika sajátossága abban van, hogy a statisztika a vizsgált jelenség társadalmi típusainak számszerű kifejezését adja, beleértve a jelenség mennyiségi és minőségi változásait is. Másodsor, T. Kozlov összekeveri a statisztika tárgyát módszerével. A számszerű kifejezés valóban sajátossága a statisztikának, mint társadalmi tudománynak. Mert a statisztika kivételével egyetlen társadalmi tudomány sem adja meg a társadalmi jelenségek számszerű kifejezését. Ez azonban nem a statisztika tárgyának, hanem módszerének sajátossága. A statisztikai módszer alapvető sajátossága, hogy a társadalmi jelenségeket számszerű összefüggésekben és színvonalakban fejezi ki. A statisztikai módszernek éppen ezt a sajátosságát vonatkoztatja T. Kozlov a statisztika tárgyára.

Kozlov elvtárs álláspontja nem ad számára lehetőséget, hogy a statisztikára, mint történeti tudományra vonatkozó kérdést helyesen tárgyalja. A marxista-leninista statisztika — egységes tudomány. Ez azt jelenti, hogy a statisztika nem szorítkozik a *szocialista* társadalom társadalmi jelenségeinek vizsgálatára. Ahhoz, hogy a szocializmus jelenségeinek elvi sajátosságait minden oldalra kiterjedően jellemezze, vizsgálnia kell legalább általános vonásokban a *kapitalizmus* jelenségeit is. Ennek nemcsak elméleti, hanem gyakorlati jelentősége is van. A szovjet statisztika, amikor a kapitalista társadalom jelenségeit a marxista-leninista politikai gazdaságtan alapján vizsgálja, egyúttal kritikai elemzésnek veti alá a polgári statisztika adatait. Ennek az elemzésnek alapján nemcsak a polgári statisztika számadatainak meghamisítását tárja fel, hanem a kapitalista gazdaságra vonatkozó mutatószámokat is megadja, amelyek a tényleges helyzetet mutatják a tőkés országokban.

Ezzel összefüggésben az egységes szocialista statisztikai tudomány a társadalmi jelenségeket egyrészt a szocializmus alapvető gazdasági törvényét visszautkröző mutatószámok rendszere alapján és másrészt a kapitalizmus alapvető gazdasági törvényét feltáró mutatószámok rendszere alapján vizsgálja. Az első mutatószám-rendszer az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek az élenjáró technikán alapuló szocialista termelés szakadatlan növekedése és tökéletesedése útján történő maximális kielégítését tükrözi. A második mutatószám-rendszer leleplezi a maximális profitnak a tőkés országok népessége többségének kizsákmányolása, tönkretéve és megnyomorítása útján, a gyarmati népek leigázása és rendszeres kirablása útján, a háborúk útján való biztosítását. A statisztika feladata, hogy kidolgozza nemcsak a szocializmus mutatószám-rendszerét, hanem a kapitalizmusét is.

Az univerzális statisztika hívei figyelmen kívül hagyják a statisztikai tudomány történeti jellegét. Ezáltal elutasítják a fent említett két mutatószám-rendszert. Ezek a kérdések elkerülték T. Kozlov figyelmét is, bár ő is állítja — az univerzális statisztika képviselőitől és N. Druzsinyintól eltérően —, hogy a statisztikának van saját tárgya és módszere.

Piszarev elvtárs a következő mondatot idézi cikkéből: „A statisztika története e korszakának az a jelentősége, hogy feladata volt a kapitalizmus fejlődésének folyamatát összes ellenmondásaiban, mint a dialektikus fejlődés folyamatát, feltárni.” Itt a marxista statisztikának Oroszországban való megszületéséről volt szó. Ezt a helyet idézve cikkéből, Piszarev elvtárs

ezt írja: „Ilyen általános formákban ezt a feladatot senki sem állította *csak* a statisztika elé.“<sup>19</sup>

De hiszen, amint ez a cikkemből nyilvánvaló, én nem mondom azt, hogy ez *csupán* a statisztika feladata. Ez a politikai gazdaságtannak is feladata. Ezért Piszarev elvtárs következtetése, hogy én a statisztikát felcserélem a politikai gazdaságtannal, homokra épült. A cikkemből Piszarev elvtárs által idézett részletből csupán az következik, hogy a marxista-leninista statisztika Oroszországban a politikai gazdaságtannal együtt és annak alapján fejlődött ki. Világos, hogy itt nincs semmiféle célzás a statisztikának, mint tudománynak felszámolására. Piszarev elvtárs arról ír cikkében, hogy egyes statisztikusok állítólag a statisztika felszámolására törekszenek, de ilyen tényt nem idéz. 1932-ben jelent meg a „Statisztika“ című főiskolai tankönyv, amelyet Piszarev elvtárs közreműködésével a szerzők egy csoportja írt. Ebben a könyvben azt a káros eszmét hirdették, hogy a statisztika átalakul számvitellé, és a matematikai statisztikával egységes, univerzális tudománnyá egyesülve — amely a statisztikai sokaságot és a statisztikai törvényszerűségeit vizsgálja — mint társadalmi tudomány megszűnik. Lényegében ez a matematikai statisztika propagálása volt a statisztika elméletének zászlaja alatt. Most Piszarev elvtárs cikkében kényszerült elismerni, hogy a matematikai statisztika, amelyet az ő közreműködésével 1932-ben a statisztika alapjává tettek, nemcsak hogy nem alapja a statisztikának, hanem nem is a statisztika ága, hanem a matematikáé.

Mi is Piszarev elvtárs jelenlegi felfogása szerint a statisztika tárgya? Piszarev elvtárs arra a következtetésre jutott, hogy „a 'statisztika' szó mindenképpel mozgást jelent“, és pedig mind a társadalmi, mind a technológiai, sőt a természeti jelenségek mozgását. Képes-e vajjon egy tudomány a jelenségek ennnyire szétágazó körét vizsgálni? Talán nem magukat a jelenségeket vizsgálja, hanem az úgynevezett variációt? Piszarev elvtárs azonban ezt írja: „Komoly hiba volna a statisztika segítségével vizsgált mozgást csupán a variációra korlátozni.“ Mindennek betetőzéséül az univerzális statisztika alapja, Piszarev elvtárs véleménye szerint, a politikai gazdaságtan. Hiszen ez azt jelenti, hogy az univerzális statisztika átalakul társadalmivá, amit maga Piszarev elvtárs likvidátori hibának tart. Kiderül, hogy Piszarev elvtárs saját magát a statisztika felszámolásával vádolja.

Annakidején a nagy tudósok, Szecsenov és Pavlov, a pszichológiát és a fiziológiát teljesen közelhozták egymáshoz, azt bizonyítva, hogy a pszichológus-analitikus csak a felsőbb idegműködés fiziológusa lehet. Megvádolták őket a pszichológia felszámolásával, azonban ők győztek, bebizonyítva a pszichológusok és fiziológusok együttes munkájának szükségességét. Gyengítették-e ezzel a pszichológiát, mint tudományt? Ellenkezőleg, a felsőbb idegműködés fiziológiája alapján fejlődött ki a jelenlegi materialista tudomány.

A haladó orosz tudós, K. A. Tyimirjavez, azt mondta bírálóinak, hogy a növények fiziológiájának a fizikai és kémiai jelenségekre való visszavezetése nem jelenti a fiziológiának, mint tudománynak felszámolását, hanem ellenkezőleg, továbbfejlesztését, mert ahhoz, hogy valaki fiziológus legyen, mondotta K. A. Tyimirjavez, „bizonyos mértékben fizikusnak, kémikusnak és morfológusnak is kell lennie“.

<sup>19</sup> Voproszi Ekonomiki, 1952. 8. sz., 64. old. — A kiemelés V. Csermenszkijtől. — V. Csermenszkij cikke: Vesztnyik Sztyatizsztatiki 1950. évi 1. sz., 17—19. old. és Statisztikai Szemle, 1950. évi 6—7. sz., 313—327. old. A fenti idézet: 326. old.

Ez a helyzet a statisztikával is. A statisztikai tudomány a politikai gazdaságtannal együtt és annak alapján fejlődve nem veszíti el sajátos tulajdonságait, hanem ellenkezőleg, fejleszti azokat, fejleszti tárgyát és módszerét, mint élenjáró társadalmi tudomány, amely szoros kapcsolatban van a politikai gazdaságtannal.

Igy tehát az alábbi következtetéseket vonhatjuk le. A statisztika társadalmi tudomány. A szovjet statisztika elszakíthatatlan kapcsolatban van az egységes népgazdasági számviteli rendszerrel, a statisztikának a számviteltől és a számvitelnek a statisztikától való elszakítása megengedhetetlen. A statisztikai módszertan (a megfigyelés és elemzés módszerei) a statisztikai tudománynak nem egyedüli tartalma. A statisztikai tudomány speciális statisztikai kutatásokat végez, azaz teljes mértékben felhasználja a statisztikai módszertant tudományos céljai érdekében és ezért nem sajátos módszere más társadalmi tudományoknak.

A statisztikai tudomány azokat a társadalmi jelenségeket vizsgálja, amelyeket a népgazdasági számvitel egységes rendszere ölel fel. A statisztika tényleges elemzést ad, amikor meghatározza a különböző jelenségek, illetve folyamatok ismérveit, típusait és formáit, az összegyűjtött és a társadalmi-gazdasági viszonyok mélyreható elemzése alapján feldolgozott számbavételi adatok segítségével. Ily módon tehát a statisztikai tudományt nem lehet a mennyiségi változások tudományának minősíteni, mert ez azt jelentené, hogy a változások számszerű kifejezését összekeverjük a mennyiségi változásokkal, a statisztika módszerét annak tárgyaként fogjuk fel. A matematikai statisztika — a matematika ága. A fizikai és biológiai statisztika, a termelés minőségének statisztikai ellenőrzése a matematikai statisztikának a természettudomány és a technológia kérdéseinek vizsgálatánál való alkalmazása. A matematikai statisztika módszereit a statisztikai tudományban is alkalmazzák, azonban ezek nem alkotják a statisztika módszereit.

A statisztika történeti tudomány. Ez azt jelenti, hogy nemcsak a szocializmus jelenségeit, hanem a kapitalizmus jelenségeit is vizsgálja, hogy nemcsak a szocialista gazdaság mutatószám-rendszerét dolgozza ki, hanem a kapitalista gazdasági mutatószám-rendszerét is. Ezért kell a polgári statisztika módszereit bírálni, meghamisított adatait leleplezni és magadni a valóságot teljesen visszatükröző mutatószámokat.

## A KÖNNYŰIPARI MINISZTERIUM STATISZTIKAI SZERVEZETÉNEK MUNKÁJA

A Statisztikai Szemle több ízben foglalkozott az iparstatisztika decentralizálásának végrehajtásával, az e téren elért eredményekkel és fennálló hiányosságokkal. A Szemle ez évi január havi számában a „Fokozzuk a statisztikai adatok megbízhatóságát” c. cikk kitért a decentralizálás végrehajtására és ennek során számos — az ipari tárcák statisztikai rendszerében megnyilvánuló — hiányosságot vetett fel. A cikk jogos kritikát gyakorolt a Könnyűipari Minisztérium statisztikai munkája felett is.

Az azóta eltelt idő alatt a Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezete nagyrészt felszámolta a múlt év hibáit, megteremtette a helyes, decentralizált statisztika alapját. Ennek jele, hogy a Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezete az ipari tárcák között folyó versenyben a kitűnő első helyet szerezte meg és hogy a statisztika decentralizálásának eddigi végrehajtásáról szóló N. T. határozat is kiemeli a Könnyűipari Minisztérium jó statisztikai munkáját.

Nem érdektelen ezért ismertetni azt a munkát, amelyet a könnyűipar végzett hibáinak felszámolása terén és megvilágítani azokat az eredményeket, amelyeket az utóbbi időben elért.

\*

Az iparstatisztika decentralizálásáról szóló N. T. határozat végrehajtását elsőnek a Könnyűipari Minisztérium kezdte meg 1951. év májusában.

A decentralizált statisztikai rendszerbe való kapcsolódás harci feladat volt. A statisztika jelentőségének gyakorlati eredményeken keresztül való tudatosítása, a vezetésben és ellenőrzésben nélkülözhetetlenné tétele, a helyi érdekek befolyása elleni küzdelem és a tárgyilagosság biztosítása nehéz feladatok elé állította a Könnyűipari Minisztérium statisztikai szervezetének dolgozóit. Kétségtelen, hogy e feladatok megoldásához ekkor nem volt elegendő erejük.

A megbízható decentralizált statisztika kialakításában elsődleges, irányító szerepe a minisztérium statisztikai osztályának van. Azonban a Könnyűipari Minisztérium Tervfőosztályán belül a minisztérium statisztikai osztálya nem foglalt el feladatának, jelentőségének megfelelő helyet. Ahhoz pedig gyengének bizonyult, hogy munkáját — önállóan — a minisztériumi irányító munka nélkülözhetetlen részévé tegye.

Ezek a körülmények és az, hogy a minisztérium statisztikai osztálya nem tudott irányítást, segítséget nyújtani az egyes főosztályoknak és osztályoknak, azt eredményezték, hogy a könnyűipar statisztikai munkája nem fejlődött.



A múlt év folyamán a statisztikai osztály munkájában az öncélúság, a statisztikai munka perspektívtalansága nyilvánult meg. Kicsúszott az osztály kezéből a kezdeményezés és nem tudott a könnyűipari statisztika gazdájává válni. Munkája főleg abban állott, hogy az adatokat a Központi Statisztikai Hivatal számára határidőre átadja, de ezen túlmenően a minisztérium egységes tájékoztatási és beszámolási rendszerét megteremteni nem tudta.

A Könnyűipari Minisztériumban a decentralizálás kezdetén felvetődött problémák ilyen formában hosszú időn keresztül megoldatlanok maradtak. A statisztikai munka elvégzéséhez a Minisztériumon belül nem állt rendelkezésre szilárd alap. Nem alakult ki ezen túlmenően — a helyes statisztikai munkához elengedhetetlenül szükséges — szoros kapcsolat az igazgatóságok és a vállalatok statisztikusai között sem. Ez elkerülhetetlenül arra vezetett, hogy azok a főosztályok, amelyeknek statisztikusai — személyes adottságaik révén — fejlettebbek voltak, fokozatosan átvették az alájuk tartozó vállalatok statisztikai munkájának irányítását, azoknál a főosztályoknál pedig, ahol a vezető statisztikusok ehhez gyengéknek bizonyultak, a vállalatok, statisztikai szempontból, teljesen ellenőrzés és vezetés nélkül maradtak. Ennek következtében korántsem volt megnyugtató a statisztikai adatok pontossága és az adatszolgáltatás gyorsasága, amint azt a múltévi tapasztalatok bizonyították is.

E hiányosságok következtében a könnyűipar statisztikai munkája 1951 decemberében a mélypontra jutott; mindinkább nyilvánvalóvá vált, hogy a decentralizálás alapvető feladatainak megoldása nélkül a könnyűipari statisztika megfelelő színvonalra való emelése elképzelhetetlen.

\*

A statisztikai munka megjavításában a döntő fordulatot az 1952. év hozta. Az év első negyedében a könnyűipari statisztika minősége javulni kezdett. A statisztikai munka megjavítását a Minisztérium több irányban kezdte meg: 1. az adatszolgáltató vállalatok és igazgatóságok statisztikai munkája irányításának átvétele; 2. a Minisztériumon belül a statisztikai adatok megfelelő feldolgozása és a tájékoztatási rendszerben való kiadásuknak szervezése; és 3. az egységes beszámolási rendszer központilag történő biztosítása útján.

\*

1952. március hónapjában a Könnyűipari Minisztérium Tervfőosztálya az összes vállalati és igazgatási statisztikusok számára egynapos ankétot hívott össze. Ennek alapvető célja a még akkor fennálló nehézségek felvetése és megtárgyalása és a feladatok kitézése volt. Az ankét jelentős eredményel zárult. Sok, eddig rejtve maradt kérdést vetett fel, amelyeknek megoldása hosszú időre munkát és célkitűzést adott mind az igazgatóságok, mind pedig a Minisztérium statisztikai osztályának dolgozóinak számára. Az ankét segítette a minisztériumi statisztikusokat abban, hogy felismerjék: a vállalati statisztikusokkal való rendszeres és állandó foglalkozás a Minisztérium statisztikai munkájának elengedhetetlen része. Ennek révén, egyrészt az alulról jövő kezdeményezések közvetlenül és gyorsan juthatnak el az irányító szervekhez, másrészt a viták során az egyes kérdések sokkal világosabbakká és ezáltal használhatóbbakká válnak.

E tapasztalatok alkalmazásával a Minisztérium bevezette a rendszeres havi munkaértekezleteket nemcsak az igazgatósági statisztikusok számára, hanem az igazgatósági statisztikusok vezetésével és a Könnyűipari Minisztérium statisztikai osztályának képviselőjével a vállalati statisztikusok számára is. A vállalati statisztikusoknak tartott munkaértekezletek során mind az igazgatóságok, mind pedig a minisztérium statisztikai osztályának dolgozói megismerkedtek vállalataik statisztikusaival és hű képet nyertek a vállalatoknál folyó statisztikai munkáról. Egyedül már ez fontos segítséget jelentett a vállalatok ellenőrzése során. Nem kellett hosszú időt tölteni az ellenőrzést végző statisztikusnak, hogy először is a vállalat statisztikusával és annak munkájával megismerkedjék, hanem azonnal az ellenőrizni kívánt rész tanulmányozásával foglalkozhatott.

A helyes úton való haladást bizonyította, hogy e munkaértekezletek az idők során nélkülözhetetlen részévé váltak a statisztikai munkának. A Selyemipari Igazgatóság pl. többek között ennek segítségével rövid idő alatt megeremtette vállalatai számára az egységes bizonylati rendszert. Az Alföldi Pamutipari Igazgatóság egyik legutóbbi munkaértekezletén a Szegedi Textilműveknél sikeresen bevezetett és nagy eredményeket felmutató Lozinszkij-mozgalmat vitatta meg. Az értekezleten a Szegedi Textilművek statisztikusa beszámolt e mozgalom bevezetésének egyes fázisairól és különböző grafikonok és táblázatok ismertetésével hozzásegítette a többi vállalatokat is ennek bevezetéséhez. Egy-két nappal később e tapasztalatok alapján már a Budapesti Pamutipari Igazgatóság statisztikusainak munkaértekezlete foglalkozott a Szegedi Textilművek eredményeivel és elsősorban az ott hallottak alkalmazásával folyik most a Magyar Pamutiparban a Lozinszkij-rendszer megszervezése és bevezetése.

\*

Másik, jelentős eredménye a Könnyűipari Minisztérium statisztikai osztályának, hogy megerősítette helyzetét a minisztériumban.

A Könnyűipari Minisztérium működéséről számotadó fontosabb adatok — az egységes tájékoztatási rendszer keretében — ma már az operatív vezetés pontos, gyors, nélkülözhetetlen részét alkotják. A napi jelentések mintegy 20 döntő cikk termelését közlik, a dekadjelentések kitérnek a Könnyűipari Minisztérium által termelt összes jelentős cikkekre, a havi tájékoztatók pedig az iparstatisztika legfontosabb kérdéseivel (termelés, termelékenység, létszám és munkabér stb.) foglalkoznak részletes és a kívánalmakat kielégítő táblázatok és összehasonlító szöveges, kiértékelés formájában és ezenkívül hónapról-hónapra rendszeresen közlik az egyéb könnyűipari statisztikák eredményeit: így foglalkozik a tájékoztató az anyagellátás, a készáruértékesítés, a beruházások, az újítások, az önköltség alakulásával, a baleseti statisztikával és minden más olyan kérdéssel, amely az operatív irányítás számára elengedhetetlen.

A Könnyűipari Minisztérium tájékoztatási rendszerének eredményeire mutat, hogy kevés kivétellel, minden igazgatósága havonta külön tájékoztatót készít az igazgatóság vezetői részére. A legkiválóbb eredményt e téren a Dunántúli Pamutipari Igazgatóság érte el, ahol a statisztika azáltal vált az operatív vezetés, ellenőrzés eszközává, hogy jól szerkesztett és áttekinthető táblázatokba sűríti mondanivalóit és ezeket a táblázatokat a valóságos helyzetet feltáró szöveges kiértékelés kíséri. Az igazgatóság az elmúlt hónapok munkaértekezletein megvitatta a vállalati tájékoztatók szükséges-

segét és ezt már a IV. negyedév folyamán a vállalatoknál kötelezően bevezette.

A tájékoztatási rendszernek ez a célszerű és operatív kiépítése szilárdította meg a Minisztériumon belül a statisztikai osztálynak és ezzel a statisztikának helyzetét és tekintélyét. Az a segítség, amelyet a statisztikai osztály egyéb osztályok és az igazgatóságok számára nyújtott, megadta annak lehetőségét, hogy hasonló jelentős segítséget kapjon részükről is.

A tájékoztatási rendszer szorosra fűzte a kapcsolatot a tervosztályokkal is. Ez jelentkezett abban, hogy fokozatosan felszámolódtak azok a rendszertelenségek, amelyek régebben a tervek jóváhagyásánál, illetve azok módosításánál gyakran fellelhetők voltak. Az egyes iparágak tervelőadói ugyanakkor részletesen és behatóbban foglalkoznak tájékoztatási rendszerük révén az alájuk tartozó iparágak tényszámainak alakulásával. A minden vonalon jól kiépített kapcsolat eredménye: a tájékoztatók szöveges kiértékelésének rohamos fejlődése lett.

\*

Mindezek összefoglalásaképpen elmondhatjuk, hogy a Könyvüipari Minisztérium statisztikai osztálya mind az igazgatósági, mind a vállalati statisztikának gazdája lett, meg tudta szervezni a hozzá tartozó terület statisztikai munkájának irányítását. Az egyes vállalati kérdőíveken (szakmai, műszaki mutatók) szükséges határidőelőrehozatalokat tudott elrendelni elsősorban azért, hogy az egyes munkaértekezleteken nemcsak az utasítás végrehajtását követelte meg, hanem egyszersmind megvilágította azt az utat is, amelynek alkalmazásával a kérdőívek korábbi határidőkre kitölthetőkké válhatnak. Az egy időpontra előrehozott termelési, létszám- és műszaki statisztikák lehetőséget adtak arra, hogy a tárgyidőszakot követő hónap első harmadában már összefüggéseiben is foglalkozni lehet a termelés kérdéseivel. Az igazgatóságok által e határidőre benyújtott szöveges kiértékelések segítségével a minisztérium kollégiuma már a hó közepén számszerű és szöveges anyagot kap az elmúlt havi eredményekről, illetve hibákról.

\*

Az eredmények mellett azonban a Könyvüipari Minisztérium statisztikai osztályának munkájában komoly hiányosságok is vannak. Így nem foglalkoztatta a Minisztérium kellő súllyal az egységes beszámolási rendszer megteremtésével. Ennek következménye lett, hogy az igazgatóságok az MT határozatában előírt — egyszeri — beszámolójelentések bejelentésében felületes munkát végeztek, nem jelentettek be minden kérdőívet. Így fordulhatott elő az, hogy az egész minisztérium területére újbóli, pótbjelentést kellett elrendelni. Ez az egységes beszámolási rendszer kialakításában késedelmet okozott.

Ugyancsak a beszámolási rendszer laza irányítására mutat, hogy — bár kismértékben, de még mindig fellelhetők a Minisztérium területén a szakszerűtlen és ergedélynélküli statisztikák. Vannak még területek, ahol maximalizmus mutatkozik az adatszolgáltatás terén és a párhuzamos és felesleges adatok bekérésével és feldolgozásával feleslegesen és eredménytelenül foglalkozik a statisztikai apparátus.

Így a Len- és Kenderipari Igazgatóságon a beszámolási rendszer felülvizsgálata során megállapították, hogy az eddig érvényben lévő és engedélyezett különféle statisztikai jelentéseknek majdnem a fele céltalan és feles-

leges. Nem véletlen, hogy éppen a Len-, Kenderipari Igazgatóság volt az, amelyik az elmúlt idők során állandó határidőkéséseivel nehezítette és zavarta a Minisztérium feldolgozási munkáját.

A beszámolási rendszerre vonatkozó rendelet be nem tartására való annak a kérdőívnek engedély nélküli kibocsátása, amelyet a Könyvűipari Minisztérium Tervfőosztálya adott ki a III. negyedévben. Ebben a kérdőívben a vállalatok által használt, az Egységes Árulistában közölt áráktól eltérő változatlan árakat kérdezik. A kérdőív felesleges volt, mivel hasonló adatgyűjtést a Központi Statisztikai Hivatal már végzett és erről a Minisztériumnak tudomása is volt.

\*

A Minisztérium statisztikai osztályának döntő hiányossága: az ellenőrzés hiánya. Egy-két igazgatóság kivételével, az igazgatóságok rendszeres vállalati ellenőrzéseket nem végeznek. De nem végez rendszeresen ellenőrzést a Minisztérium statisztikai osztálya sem. Ezért fordulhat elő, hogy egyes vállalatok indokolatlanul halmozzák a termelési értéket, mint például a Budai Pamutfonó Vállalat, amely — hosszabb idő óta — olyan fonalfestési díjat számolt el termeléseként, amelyet egy fonalfestő vállalat végzett számára. A termelésben elszámolt festési díj még magasabb is volt, mint a fonalfestő vállalat által leszámított díj. A Minisztérium ezideig nem intézkedett a vállalat termelési értékének módosításáról. A Goldberger Vállalat pedig — bár kismértékben — olyan pamutkészítőt számolt el a termelésnél, amelyet egy másik kikészítő vállalat további megmunkálás után ismét mint készítőt jelentett.

Nem ellenőrzi a Minisztérium az egyes igazgatósági adatokat sem. Így a minisztériumi tájékoztató rendszeresen közli az Értékesítési Igazgatóság adatait, amelyek termelési számokat is tartalmaznak. Azonban az Értékesítési Igazgatóság által közölt termelési adatok a legtöbb esetben eltérnek a termelési statisztikában jelentettektől. (Igen jelentős volt az eltérés a II. negyedévben egyes cikkekben.) Az ellenőrzés hiányára jól rámutat az Értékesítési Igazgatóság levele, amely a következőkkel indokolja az eltérést: „Az Értékesítési Igazgatóság adatai vállalati bizonylatokon nyugszanak. A különbsétek — véleményünk szerint — abból adódnak, hogy a vállalatok statisztikusai nem nyernek betekintést az áruforgalmi jelentésekbe, így más termelést jelentenek az áruforgalmi jelentéseken, mint a termelési statisztikában.“

\*

Mint a fentiekből kitűnik: a könnyűipari statisztikai rendszernek minden eredménye mellett hiányosságai is vannak. Ezek felszámolása és kiküszöbölése a fejlődés további záloga.

A statisztikai munkára vonatkozó párt- és kormányhatározatok végrehajtása biztosítja a statisztikusok számára, hogy munkájukat eredményesebben végezhessék. Tartós eredményeket csak céltudatos, kitartó harc hozhat. A Könyvűipari Minisztérium statisztikusain múlik elsősorban, hogy a jövőben munkájuk területén az eddiginél is nagyobb sikereket érjenek el és az egész népgazdaság hasznára magasabb színvonalra emeljék a statisztikai munkát.

## A LAKOSSÁG PÉNZFORGALMI MÉRLEGÉNEK NÉHÁNY KÉRDÉSE

A lakosság pénzforgalmi mérlege a népgazdasági mérleg egy része, mely a nemzeti jövedelem elosztása és újraelosztása során keletkező és a lakosságnak jutó pénzjövödelmek megosztását és felhasználását mutatja. A pénzforgalmi mérleg tehát lényegében a lakosság pénzbevételeit és kiadásait foglalja magában egy meghatározott időszakra vonatkozóan, s ezen túlmenően feltárja ennek a pénzforgalomnak megoszlását a lakosság egyes csoportjai között.

A mérlegben elvileg az ország minden egyes lakosának bármilyen forrásból eredő készpénzbevételét szembe kellene állítani bármilyen célra fordított készpénzkiadásával. Ez azt jelentené, hogy minden olyan pénzmozgást számításba kellene venni, amely az egyes emberek között lebonyolódik. Ennek az elvnek szigorú betartása esetén tehát még egy családon belül hosszabb-rövidebb időre kölcsönadott és kölcsönvett pénzösszegek kimutatása sem lenne nélkülözhető.

A pénzforgalmi mérleg feladata azonban csak bizonyos nagyobb lakosságcsoportokat érintő pénzmozgás megfigyelésére terjed ki. Eppen ezért elegendőnek látszik csupán azoknak a pénzmozgásoknak a figyelembevétele, amelyek mögött árumozgás, szolgáltatás vagy munkabérfizetés, — vagyis valamilyen közgazdasági tartalom húzódik.

A mérleg tulajdonképpeni célja a készpénzforgalom vizsgálata, — a lakosság pénzjövödelme és a forgalomba kerülő árumennyiség, — vagyis a vásárlóalap és árualap nagysága közötti kapcsolat kimutatása.

A mérleg támpontul szolgál ezenkívül a pénzforgalom helyes arányainak kialakításához, a pénzforgalom tervszerű irányításához, valamint a bankjegykibocsátás, illetve bankjegyvisszaszívás mértékének megállapításához.

A mult adataival összehasonlítva rámutat a mérleg arra, hogy a munkások és alkalmazottak készpénzbevételei megfelelő ütemben növekednek-e.

Itt kell azonban rámutatnunk arra, hogy népgazdaságunk jelenlegi szerkezete mellett a lakosság pénzforgalmi mérlegében jelentkező összes bevételek önmagukban nem alkalmasak arra, hogy hű képet adjanak a lakosság ellátottságának, anyagi színvonalának emelkedéséről. A mérleg ugyanis a lakosság egymásközötti pénzforgalmát is tartalmazza — és ezért bizonyos többszöröződések foglalt magában. (Pl. a magánkisiparos alkalmazottja munkabéréből élelmiszert vásárol a szabadpiacon egy dolgozó paraszttól. Ez utóbbi a kapott pénzt egy süldő megvételére fordítja, míg a süldőt eladó kulák a vételárért csizmát vesz magának egy önállóan dolgozó kisiparosnál. Ha feltételezzük, hogy a munkabér összege és a felsorolt áruk ára megegyező volt, — ugyanaz a pénzösszeg négyszer jelentett bevételt a lakosság egymásközötti forgalmában, éspedig a kisiparos alkalmazottjánál, a dolgozó parasztnál, a kuláknál és az önálló kisiparosnál.)

A Szovjetunióban, ahol az áruforgalmat csaknem teljes egészében az állami és szövetkezeti szervezetek bonyolítják le, a lakosság bevételeinek alakulása jellemezhető az ellátottság mértékét. Magánosok közötti áruforgalmat itt legfeljebb a kolhozparasztok piaci értékesítése jelentheti, ez azonban — az egész áruforgalom nagyságához viszonyítva — nem jelentős.

Hazai gyakorlatunkban tehát — éppen a fentebb ismertetett többszöröződésekre való tekintettel — a lakosság anyagi színvonalának növekedését az elfogyasztott termékmennyiség vizsgálatán keresztül határozhatjuk meg. A lakosság fogyasztását pedig a nemzeti jövedelem mérlegének felhasználási adatai tükrözik a legmegbízhatóbban. A nemzeti jövedelem fogyasztási adatai tartalmazzák természetesen a pénzforgalom körén kívül eső (tehát a pénzforgalmi mérlegben nem szereplő) ténylegesen elfogyasztott termékek mennyiségét is. (Pl. saját termelésből történő fogyasztás.)

A lakosság pénzforgalmi mérlege mintegy ellenőrzést gyakorol az egyes népgazdasági tervek felett, — így szoros kapcsolatban van a *munkabéralappal* és az *áruforgalmi* tervvel.

Szervesen összefügg az *állami költségvetéssel* is, mert az állami költségvetés egyes kiadási tételei a lakosság részére bevételt jelentenek, pl. a nyugdíjak, ösztöndíjak stb. A lakosság kiadásai közül pedig pl. az adók, államkölcsönbefizetések a költségvetés bevételeit növelik.

Ugyancsak itt kell megemlítenünk a pénzforgalmi mérleg és a *pénztári terv* kapcsolatát. A pénztári terv magában foglalja a Magyar Nemzeti Bank összes bevételeit és kiadásait, mégpedig a beáramló készpénz forrásainak és a kiadások irányának, céljának megjelölésével. Tartalmazza tehát a Magyar Nemzeti Bank útján lebonyolított készpénzkifizetéseken keresztül a szocialista szektor és a lakosság közötti teljes pénzforgalmat. A pénztári terv feladata ezenkívül a pénzforgalom zavartalan lebonyolításához szükséges készpénzmennyiség mértékének szabályozása. — A lakosság pénzforgalmi mérlegének adatai komoly segítséget jelentenek a pénztári tervezésnél, mert alapot adnak az országos pénztári terv egyes tételeinek pontosabb megállapításához.

A mérleg összeállítását két nagyobb csoportban kell elvégezni. (Lásd: 1. sz. táblázat 951. oldal.) Kiszámítandó:

1. A lakosság és az állam, illetve szocialista szektor közötti pénzforgalom, melyet a népgazdasági terv közvetlenül határoz meg s mutatja — a szocialista szektortól származó bevételeken keresztül — a lakosság tulajdonképpeni vásárlóerejét.

2. A lakosság egymásközötti pénzforgalma.

A mérleg ilyen formában való felépítése lehetővé teszi, hogy megállapíthassuk a pénz forgalmával kapcsolatos összefüggéseket mind a szocialista szektor és a lakosság, mind a lakosság egyes csoportjai között. A mérleg szerkezetének egyik jellegzetessége, hogy a lakosság egymásközötti pénzforgalma mind a bevételek, mind a kiadások tekintetében összegszerűen azonos. Ez abból adódik, hogy a lakosság egymásközötti pénzforgalmában csupán a pénz helycserejéről van szó anélkül, hogy közben a forgalomba kerülő fogyasztási cikkek terjedelme megváltoznék. Amely pénzösszeg tehát a lakosság egyik csoportjánál kiadásként jelentkezik, ugyanez a lakosság másik csoportjának bevételeit jelenti. Ezért a lakosság egészére vonatkozó pénzmegtakarítás, vagy készpénzviassaáramlás — vagyis a mérleg egyenlege — csakis a lakosság és a szocialista szektor közötti pénzforgalomból adódhat.

## LAKOSSÁG PÉNZFORGALMI MÉRLEGE

1. sz. tábla

BEVÉTELEK	KIADÁSOK
m i l l i ó f o r i n t b a n	
<p><b>I. Lakosság bevétele az állami és szövetkezeti szervektől :</b></p> <p>a) Munkabérek</p> <p>b) Szövetkezeti tagok készpénzbevételei</p> <p>c) Felvásárlás</p> <p>d) Magán kisiparosok bevételei</p> <p>e) Magán kiskereskedők bevételei</p> <p>f) Magán fuvarosok bevételei</p> <p>g) Nyugdíjak, járadékok, segélyek, ösztöndíjak, stb.</p> <p>h) Egyéb (nyeremények, hitelek, kamatok, stb.).</p> <p style="text-align: right;"><i>I. Összesen :</i></p>	<p><b>I. Lakosság kiadásai az állami és szövetkezeti szervek felé :</b></p> <p><b>A) Áruvásárlás</b></p> <p>a) Saját fogyasztásra : Kereskedelemtől Szöv. kisipartól Egyéb szoc. váll.-tól</p> <p style="text-align: right;">a) Együtt :</p> <p>b) Vásárlás üzemi felhasználásra, vagy továbbértékesítésre : Kereskedelemtől Szöv. kisipartól Egyéb szoc. váll.-tól</p> <p style="text-align: right;">b) Együtt :</p> <p><b>B) Szolgáltatások ellenértéke</b></p> <p>a) Lakbér b) Közlekedés c) Egyéb</p> <p style="text-align: right;">a—c) Együtt :</p> <p><b>C) Pénzügyi kiadások</b></p> <p>a) adó és államkölesőn b) egyéb pénzügyi kiadás</p> <p style="text-align: right;">a—b) Együtt :</p> <p style="text-align: right;"><i>I. Összesen :</i></p>
<p><b>II. Bevételek a lakosság egymásközötti forgalmából</b></p> <p>a) Munkabérek</p> <p>b) Parasztság piaci értékesítése</p> <p>c) Magán kisiparosok bevételei</p> <p>d) Magán kiskereskedők bevételei</p> <p>e) Fuvardíjbevétel</p> <p>f) Szolgáltatók, szabadfoglalkozásúak bevétele</p> <p style="text-align: right;"><i>II. Összesen :</i></p>	<p><b>II. Kiadások a lakosság egymásközötti forgalmában :</b></p> <p><b>A) Áruvásárlás</b></p> <p>a) Saját fogyasztásra : parasztságtól magán kisipartól magán kiskereskedőtől</p> <p style="text-align: right;">a) Együtt :</p> <p>b) Vásárlás üzemi felhasználásra vagy továbbértékesítésre : parasztságtól magán kisipartól magán kiskereskedőtől fuvarostól</p> <p style="text-align: right;">b) Együtt :</p> <p><b>B) Szolgáltatások ellenértéke</b></p> <p><b>C) Munkabérek</b></p> <p style="text-align: right;"><i>II. Összesen :</i></p>
<p><b>III. Egyenleg mint készpénzvisszaáramlás :</b></p> <p style="text-align: right;"><i>BEVÉTELEK ÖSSZESEN :</i></p>	<p><b>III. Egyenleg mint készpénzmeztakarítás :</b></p> <p style="text-align: right;"><i>KIADÁSOK ÖSSZESEN :</i></p>

Ki kell hangsúlyozni, hogy a mérleg kizárólag a *lakosság* pénzforgalmát tükrözi, s ezért az állami és szövetkezeti szektor egymásközötti pénzforgalmát — mely nem érinti közvetlenül a lakosság készpénzbevételeinek és kiadásainak alakulását — a mérleg nem tartalmazhatja.

A mérleg belső csoportosítása alapvetően a készpénzforrások és felhasználások irányának megjelölését és a lakosság különböző rétegei között mutatózó pénzforgalom megoszlását tartalmazza. A mérleg összesítő sémáját az 1. sz. táblázat mutatja.

### A pénzforgalmi mérleg szerepe az árualap és vásárlóalap nagyságának megállapításánál

Mint már korábban említettük, a lakosság pénzforgalmi mérlegének egyik feladata az árualap és vásárlóalap egyensúlyát biztosító helyes arány kialakulásának ellenőrzése és e fontos szempontnak érvényesítése a pénzforgalom tervezésében. A kérdés jelentőségét a Párt és a Kormány 1951. december 1-i határozata is kihangsúlyozta, — ezért a következőkben a mérleg elemzésének erre vonatkozó módszerével fogunk foglalkozni.

Sztálin elvtárs a szocializmus gazdasági alaptörvényét a következőképpen fogalmazta meg: „Az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégítésének biztosítása a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szüntelen növekedése és tökéletesedése útján.”

A társadalom növekvő szükségleteinek alapja a lakosság vásárlóképeségének növekedése. A vásárlóképeség növekedése a termelés kibővítése révén keletkezik és visszahat magára a termelés szakadatlan növekedésére. Ennek az összefüggésnek ismeretében biztosítani kell a forgalomba kerülő árutömegek és a lakosság vásárlóalapjai között mindenkor a megfelelő arányt. Ezért a pénzforgalmat és az áruforgalmat időszakról időszakra részletesen megtervezik. Ez a term munka pedig csak akkor lehet igazán eredményes, ha rendelkezésre áll — a lakosság egészének, mint fogyasztó tömegnek pénzügyi helyzetét tükröző — pénzforgalmi mérleg.

A vásárlóalap és árualap egyensúlyának biztosítása a tervezőgazdaság egyik alapvető kérdése. — A munkatermelékenység állandó növekedése következtében lehetővé válik a termékek önköltségsökkentése, a termelés mennyiségének állandó fokozása.

A megnövekedett termelés és a növekvő pénzüvedelmek időszakonként bizonyos aránytalanságokat eredményezhetnek a vásárlóalap és árualap tekintetében. Az aránytalanságok megszüntetése, illetve megelőzése — vagyis az árualap és vásárlóalap egyensúlyának fenntartása — elérhető *árváltoztatásokkal, hitel- és adópolitikai, bérpolitikai intézkedések* alkalmazásával, melyek közvetlenül szabályozzák a lakosság egészének, vagy a lakosság egyes csoportjainak vásárlóerejét. Megfelelő *készletgazdálkodási intézkedések* szintén alkalmasak az árualap és vásárlóalap közötti helyes arány biztosítására. Az arányosság fenntartását szolgáló intézkedések előkészítéséhez a pénzforgalmi mérleg adatai is megfelelő alapot nyújtanak.

A *vásárlóalap nagyságának* kiszámítása a mérleg elemzésénél úgy végezhető el, hogy a lakosság összes pénzbevételeiből levonjuk a pénzügyi kiadásokat (adók, államkölcson, társadalmi szervezetek felé irányuló hozzájárulások stb.) és a szolgáltatásokra fordított összegeket. Ügyelni kell azon-



ban arra, hogy a vásárlóalap nagyságának ilyen módon történő megállapítása még nem nyújt megfelelő alapot a kiskereskedelmi áruforgalom tervezéséhez, hiszen ez utóbbinak terjedelmét a valóságban még jó néhány körülmény befolyásolhatja. Így pl.:

a) Az állami és szövetkezeti szervek is vásárolnak a kiskereskedelemről.

b) A magánszektoron belüli áruforgalomban keletkezett pénzbevételek (pl. a parasztság közvetlen eladásai) nem feltétlenül jelentik azt, hogy a termékkeladásával egyszer elvont vásárlóerő csupán a lakosság egyes rétegei közötti eltolódást eredményezett, s ez a termékkeladók részéről összecszerűen azonos vásárlóerőt fog jelenteni a szocialista szektor árualapjai felé. Pl.: ha a dolgozó paraszt a piacon eladja 100 forintért az áruját, nem bizonyos, hogy a kapott 100 forintot teljes egészében a Népboltban fogja elvásárolni, hanem annak egy részét — s a gyakorlat ezt igazolja — szolgáltatások igénybevételére fordítja vagy befizeti az adóját. Így a szóbanlévő 100 forintnak csupán a tényleges áruvásárlásra fordítandó része köt le árualapokat.

c) A lakosság vásárlásai olyan szervezeteknél, melyeknek eladási forgalma nem része a kiskereskedelmi áruforgalomnak. (Pl. a nagykereskedelem demigrossz forgalma, közvetlenül a telepről vásárolt tüzelő stb.)

d) A lakosság birtokában maradó pénzeszközök állománya, illetve annak változásai.

Összefoglalva tehát, ha az *árualap méreteit* kell meghatároznunk a kiskereskedelem áruforgalmi terve alapján, úgy a következő tényezőket kell számításba vennünk:

1. A lakosság pénzbevételeinek az a része, amely tényleges vásárlóalapként jelentkezik.
2. A lakosság birtokában lévő pénzeszközök mennyisége.
3. Az állami és szövetkezeti szervek vásárlása a kiskereskedelemben.
4. A lakosság vásárlásai az áruforgalmi tervben nem szereplő szervezeteknél.

Meg kell azonban említenünk, hogy a lakosság árukeresletének kielégítéséhez tartozik az is, hogy a kereskedelmi apparátusnak folyamatosan és szervezeten kell figyelnie a lakosság különböző rétegeinél meglévő kereslet irányát mind az áruk fajtája és minősége, mind a területenkénti helyes elosztás tekintetében. A pénzforgalmi mérlegnek az áruforgalom tervezéséhez történő felhasználásakor tehát nem elégséges a vásárlási alap általános méreteinek megállapítása, hanem figyelmet kell fordítani a lakosság keresletének irányára (összetételére) az áruforgalom szükséges szerkezetének meghatározásához.

Ez utóbbi szempont természetesen nem érvényesíthető kizárólag és közvetlenül a mérleg egyes tételei nyomán, — de a mérleg belső csoportosításának helyesen történő megoldása feltétlenül segítséget nyújt a feladat végrehajtásánál.

Ezért igen fontos követelmény pl. a pénzforgalomnak *városi és falusi* lakosság szerinti megosztása. A városi lakosság ugyanis pénzbevételeit mind *élelmiszeri*, mind ipari cikkek vásárlására fordítja, míg a falusi lakosság — amelynek élelmiszerszükségletét túlnyomórészt saját termelésből kerül kielégítésre — bevételeinek legnagyobb részét ipari termékek beszerzésére fordítja.

Természetesen a kétféle lakosságcsoporthoz elhatárolása a gyakorlatban igen sok problémát vet fel. Ezeknek pontos megoldása — még eléggé részletes adatok birtokában is — rendkívül bonyolult feladatot jelent. Az egyes

családok összetétele ugyanis nem egységes, hiszen számtalan esetben a család (a közös háztartás) a legkülönbözőbb foglalkozású családtagokból (pl. bányász, ipari munkás, dolgozó paraszt, vasúti alkalmazott stb.) áll.

Ugyancsak problémát jelenthet az úgynevezett „kétlaki“ foglalkozásúak elbírálása, amikor ugyanaz a személy két munkahellyel, — s ennek megfelelően kétféle jövedelemmel rendelkezik. (Pl. vasúti pályaoří szolgálatot ellátó dolgozó paraszt.)

A különböző területeken dolgozók egyik vagy másik lakosságcsoport-hoz való sorolása bizonyos fokig elhatározás kérdése. Ennek értelmében megoldás lehet:

a) a jövedelemforrás természete;

b) a fogyasztás jellege, az életmód figyelembevételével alkalmazott csoportosítási módszer.

A *jövedelemforrás természete* szerint történő számbavételnél az határozza meg a hovatartozást, hogy munkabérből, mezőgazdasági vagy egyéb termelésből, esetleg szolgáltatásból származik-e a pénzjövedelem túlnyomó része. Ennél a megoldásnál tehát a dolgozó parasztcsalád pénzjövedelmének azt a részét, amely a munkás és alkalmazott, illetve önálló kisiparos családtagok munkabérből vagy pénzjövedelméből adódik, — nem a parasztság, hanem a munkabérből élők, illetve egyéb lakosság csoportjában kell kimutatni. Így a parasztság pénzbevételei kizárólag a mezőgazdasági termelésből (esetleg parasztfuvarból, a háziipari tevékenységből) származó pénzbevételeket fogják tartalmazni.

A *fogyasztás jellege* szerint történő csoportosítási módszernél a lakosság életmódja dönti el a besorolás helyét. Itt a példának említett dolgozó parasztcsalád nem mezőgazdasági (paraszti) termelésből származó pénzbevételeit is (munkabér, kisipari termelésből, szolgáltatásból származó jövedelem) a parasztság bevételei között kell kimutatnunk. Indokolja ezt az a körülmény, hogy az így megszerzett pénzjövedelmek — az életmód következtében — a parasztság fogyasztására jellemző módon kerülnek felhasználásra. Ennél a második megoldásnál természetesen el kell dönteni azt a kérdést, hogy milyen nagyságú földterület (gazdaság) birtokosára lehet jellemző a paraszti életmód folytatása. Ez ismét elhatározás kérdése, hogy a számbavétel során 1—2 vagy 5 katasztrális hold nagyságú földterületben állapítsuk meg az alsó határt.

*Jelentegi gyakorlatunkban* a pénzforgalmi mérleg lakosságcsoportok szerint történő összeállításánál általában a *fogyasztás jellege* határozza meg a besorolás helyét. A munkabéralappal való összehasonlíthatóság érdekében azonban a parasztság bérjövedelmeit a munkások és alkalmazottak (munkabérből élők) pénzbevételeinél mutatjuk ki. Az összesítés alkalmával ezt a tételt átvisszük a parasztság pénzbevételeinek csoportjába, hogy a mérleg végül is a célnak megfelelően tükrözze az egyes lakosságcsoportok pénzbevételeit. Természetesen fennállhat az a helyzet is, hogy jellemzően munkabérből élő városi lakosok jutnak mezőgazdasági termelésből származó pénzjövedelemhez (pl. gyümölcstermés eladása), — melynek számbavételénél fordítva kell eljárniuk a fogyasztás munkás és alkalmazotti jellegére való tekintettel. (Lásd: 2. sz. tábla, 955. oldal.)

A pénzforgalmi mérleg összeállításánál a „*egyéb lakosság*“ megnevezéssel azokat a pénzbevételeket és kiadásokat mutatjuk ki, melyek sem a munkabérből élőkhez, sem a parasztsághoz nem sorolhatók. (Pl. kereskedők, magánkisiparosok, ügyvédek stb.)

## A LAKOSSÁG PÉNZFORGALMI MÉRLEGE

2. sz. tábla

BEVÉTELEK		KIADÁSOK	
m i l l i ó f o r i n t b a n			
<p><b>1. Munkabérből élők és kisipari szöv. tagok készpénzbevétele.</b></p> <p style="text-align: center;"><i>Együtt :</i></p> <p>+ bérből élők mezőgazd. termelésből származó pénzbev.</p> <p>— parasztság munkabérei</p> <p>Munkabérből élők összesen :</p>		<p><b>1. Áruforgalom.</b></p> <p>a) Vásárlás saját fogyasztásra:</p> <p style="padding-left: 20px;">Szoc. szektortól</p> <p style="padding-left: 20px;">Magánszektortól</p> <p style="text-align: center;"><i>Együtt :</i></p> <p>b) Vásárlás üzemi felhasználásra vagy továbbértékesítésre :</p> <p style="padding-left: 20px;">Szoc. szektortól</p> <p style="padding-left: 20px;">Magánszektortól</p> <p style="text-align: center;"><i>Együtt :</i></p>	
<p><b>2. Parasztság készpénzbevétele.</b></p> <p style="text-align: center;"><i>Együtt :</i></p> <p>+ Parasztság munkabérei</p> <p>— bérből élők és egyéb lakosság mezőgazdasági termelésből származó pénzbevétele</p> <p>Parasztság összesen :</p>		<p><b>2. Szolgáltatások ellenértéke.</b></p> <p>a) Szocialista szektor felé</p> <p>b) Magánszektor felé</p> <p style="text-align: center;"><i>Együtt :</i></p>	
<p><b>3. Egyéb lakosság készpénz bevétele.</b></p> <p style="text-align: center;"><i>Együtt :</i></p> <p>+ egyéb lakosság mezőgazdasági termelésből származó pénzbevétele</p> <p>Egyéb lakosság</p> <p>Összesen :</p>		<p><b>3. Pénzügyi kiadások.</b></p>	
<p><b>4. Egyenleg mint készpénzvisszáramlás.</b></p>		<p><b>4. Munkabérek</b></p>	
<p><b>5. Egyenleg mint készpénzmegtakarítás.</b></p>			
<i>Mindössze :</i>		<i>Mindössze :</i>	

A mérleg elkészítendő tehát olyan csoportosításban is, mely a lakosság különböző csoportjainak (munkabérből élők, parasztság, egyéb lakosság) pénzforgalmát tükrözi. Ennek összesítő sémáját a 2. sz. táblázat tartalmazza.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy a pénzforgalmi mérlegnek lakosságcsoportok szerint történő összeállítása bármennyire is fontos gyakorlati jelentőséggel bír, éppen az egyes csoportokon belüli népesség szociális összetételének sokrétűségére való tekintettel — mint már előljáróban említettük —, *önmagában* nem nyújthat teljesértékű alapot a fogyasztás szerkezetének pontos meghatározásához.

\*

A lakosság pénzforgalmi mérlegének fenti ismertetésével csupán a mérleg összeállítását érintő néhány kérdés bemutatására szorítkoztunk. Az elmondottakból is kitűnik azonban, hogy a pénzforgalmi mérleg — mint a népgazdaság mérlegének alkotórésze — igen fontos feladatot tölt be a népgazdasági terv alapvető feladatainak megoldásánál. A mérleg számanyaga felöleli a bővített szocialista újratermelés folyamatát a jövedelmek megoszlása oldaláról, és lehetőséget nyújt a lakoságnál jelentkező készpénzáramlás vizsgálatára.

Szocialista gazdasági rendben a pénz a bővített szocialista újratermelés megszervezésére, s ezen keresztül a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelésére szolgál. A pénzforgalmat terv szabályozza, hogy a forgalomban lévő pénz mennyisége mindenkor megfeleljen a szükségleteknek. A tervezés pontossága pedig megköveteli a pénzforgalom állandó vizsgálatát, melynek legjobb módszere a pénzforgalmi mérleg rendszeres összeállítása.

A mérleg összeállítása hazai gyakorlatunkban még nem felel meg azoknak a követelményeknek, melyeket a tervgazdaság irányítása a pénzforgalmi mérleggel szemben támaszt. Ez főleg abból adódik, hogy egyes területeken hiányoznak a mérleg pontos összeállításához nélkülözhetetlen pénzügyi statisztikai adatok (pl. adóstatisztika), s így ezekben az esetekben kénytelenek vagyunk megközelítő számítások útján nyert adatokra támaszkodni.

Eppen ezért fontos feladatnak kell tekintenünk a lakosság pénzforgalmi mérlegének kidolgozásával kapcsolatos közgazdasági számítások továbbfejlesztését. Az eddig alkalmazott módszer finomításával, a pénzügyi statisztika és tervezés színvonalának állandó emelésével elérhetjük, hogy a pénzforgalmi mérleg még nagyobb segítséget nyújtson a népgazdasági terv célkitűzéseinek megvalósításához.

## AZ AMERIKAI IMPERIALIZMUS GAZDASÁGI TERJESZKEDÉSE A HÁBORÚ UTÁN\*

A nagy Lenin rámutatott arra, hogy az amerikai imperializmus a legreakciósabb, a legrablóbb imperializmus, mely megfojtja a gyenge és kis népeket és visszaállítja a reakciót az egész világon.

A véreskezű amerikai imperializmus az új háborúra gyűjtogatók imperialista táborának fő ereje. Az USA fináncoligarchiája az Egyesült Államok világoralmának erőszakos megteremtésére, más országok és népek leigázására, a demokrácia szétzúzására s a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni háború kirobantására törekszik.

A világoralomért folytatott harcban és az új világháború előkészítésében nagy szerepet játszik az amerikai imperializmus gazdasági terjeszkedése. A tőke- és áruexportot, valamint a katonai és politikai kölcsönöket az agresszív amerikai imperializmus arra használja fel, hogy gazdaságilag és politikailag leigázzon más országokat, elnyomja a demokratikus erőket, fenntartsa a marshallizált országokban az amerikai fináncoligarchiát kiszolgáló kormányokat és meggyorsítsa az új világháború előkészítését.

A tömegek félrevezetése céljából az amerikai fináncoligarchia ideológusai és a jobboldali szocialista táborba tartozó ügynökei hamis színben igyekeznek feltüntetni az amerikai imperializmusnak ezt a reakciós, agresszív szerepét, úgy állítva be az USA gazdasági terjeszkedését, mintha az a marshallizált országok gazdaságának helyreállítására és fejlesztésére irányuló politika volna.

Az amerikai imperializmus háborúutáni gazdasági terjeszkedésére vonatkozó konkrét adatok leleplezik az aranyborjú imádoinak e hazug koholmányait és igazolják A. Zsdanov szavait, mely szerint az USA gazdasági terjeszkedése szerves része az amerikai monopolisták által folytatott agresszív politikának. Az USA háborúutáni külkereskedelmére és tőkeexportjára vonatkozó adatok meggyőzően szemléltetik, hogy az Egyesült Államok gazdasági terjeszkedése, melynek célja az amerikai monopoliumok bűnös, agresszív terveinek megvalósítása, fokozta a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat ziláltságát és elmélyítette az imperializmus ellentmondásait.

A kapitalizmusban a külkereskedelem mindig a legnagyobb kapitalista országok meggazdagodásának s a gyarmati és függő országok leigázásának eszköze volt. Az imperializmus szakaszában és különösen a kapitalizmus általános válságának korszakában nagy mértékben fokozódott a külkereskedelem szerepe és jelentősége a fináncoligarchia meggazdagodásában.

Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a mai kapitalizmus alapvető gazdasági törvényének fő vonásai: a maximális tökéletes profit biztosítása az adott ország lakossága többségének kizsákmányolása, tönkretétele és nyomorba döntése útján, más országok, különösen az elmaradt országok népeinek leigázása és rendszeres kifosztása útján, végül pedig háborúk és a nemzetgazdaság militarizálása útján, amelyeket a maximális profit biztosítására használnak fel.

A megvesztegetett burzsoá statisztika minden lehető módon leplezi az elmaradt országoknak az imperialista rablók által történő kifosztására vonatkozó adatokat és minden eszközzel meghamisítja az exportált és importált árukra vonatkozó árindexeket, valamint a külkereskedelmi profitra vonatkozó adatokat. De még a burzsoá statisztika sem tudja leplezni azt a tényt, hogy az imperialista országok és mindenekelőtt az USA monopolisztikusan magas árakon exportálják iparcikkeiket és alacsony árakon vásárolják fel a nyersanyagokat és élelmiszereket a gyarmati és függő országokban. Még az Egyesült Nemzetek Szervezete szakértőinek nyilván kisebbített számításai szerint is 1947-ben a függő országok az általuk importált iparcikkékért 2,5–3 milliárd dollárral többet fizettek ki, mint amennyit kifizettek volna, ha az import- és exportárak közötti arány az 1913. évi színvonalon marad.<sup>1</sup>

A moszkvai nemzetközi gazdasági értekezleten a brazil delegátus felhívásában adatokat közöl, melyek azt mutatják, hogy egy exportált árucégegység fejében Brazília ma 37%-kal kevesebb árut tud importálni, mint 20 évvel ezelőtt.

Victor Perlo haladó amerikai közgazdász számítása szerint 1948-ban az amerikai monopóliumok 3,7 milliárd dollár extraprofitra tettek szert annak révén, hogy a belső áraknál magasabb árakon exportálták áruikat a függő országokba és az Egyesült Államokban érvényes áraknál alacsonyabb árakon vásárolják fel ott az árukat.

A második világháború és a háborúutáni fejlődés következtében nagy mértékben kiéleződtek a kapitalizmus összes ellenmondásai. A kapitalizmus kiterjedt iparcikk felvevőpiacokat, olcsó nyersanyag- és élelmiszerforrásokat és előnyös tőkeelhelyezési szférákat veszített el. Azáltal, hogy Közép- és Délkelet-Európában létrejöttek a népi demokráciák és a hős kínai nép történelmi győzelmet aratott, jelentős mértékben összeszűkült a kapitalista kizsákmányolás és az imperialista elnyomás szférája.

A második világháború után a kapitalista világpiaccal párhuzamos új világpiac alakult ki. A két párhuzamos világpiac kialakulása következtében kiéleződik a kapitalizmus általános válsága.

A világpiac szétesése, valamint a kapitalista kizsákmányolás és az imperialista elnyomás szférájának további összezsugorodása a kapitalista világban rendkívül kiélezte az értékesítési problémákat általában és különösen a külföldi piacok problémáját.

A második világháború után a kapitalista országok külkereskedelme lassabban állt helyre, mint az ipari termelés. Az ipari termelés volumenjéhez viszonyítva a kapitalista országok exportja 1950-ben kb. 17%-kal kevesebb volt, mint 1937-ben.

Az összezsugorodott kapitalista piac viszonyai között kiéleződött a harc a legnagyobb imperialista államok között a felvevőpiacokért és az olcsó nyersanyagforrásokért.

<sup>1</sup> Victor Perlo: „Az amerikai imperializmus”, Külföldi Irodalmi Kiadó, Moszkva, 1951, 77. old.

A második világháború folyamán az USA reakciós körei minden eszközzel arra törekedtek, hogy a világpiacra megszabaduljanak konkurrensaik-tól és megszilárdítsák uralkodó helyzetüket.

A háború alatt az amerikai monopóliumok minden erejüket megfeszítették, hogy megkaparintsák Németország, Japán külföldi felvevőpiacait s kiszorítsák Angliát és Franciaországot a világpiacokról. A háború befejezése után az amerikai imperializmus haszonleső érdekből kíméletlenül kihasználta a háborúban résztvevő kapitalista országok súlyos helyzetét, azzal a céllal, hogy rátegye kezét gazdasági életükre és megkaparintsá felvevőpiacaikat. A háborúutáni első években az amerikai imperializmusnak sikerült kiszélesítenie áruexportját, mely 1947-ben 1939-hez viszonyítva (összehasonlítható árakon) 2,4-szeresen, 1926—1930-hoz viszonyítva pedig 2,1-szeresen növekedett.

Az amerikai exportot lényegében azon az alapon sikerült növelni, hogy megkaparintották azokat a piacokat, ahol azelőtt Németország és Japán uralkodott és kiszorították háborúelőtti piacaikról a háború következtében legyengült Angliát és Franciaországot. 1947-ben, amikor az USA exportja a háború után a legmagasabbra emelkedett, a kapitalista országok exportja (az USA nélkül) még mintegy 25%-kal kevesebb volt, mint 1937-ben. Az USA részesedése a világexportban az 1937. évi 14%-ról 1947-ben 29%-ra emelkedett.

1947 második felétől 1950-ig csökkent az USA exportja. 1950-ben az USA kivitele 10 277 000 dollárt tett ki az 1947. évi 15 340 000 dollárral szemben. Ezzel egyidejűleg az USA részesedése a világexportban az 1947. évi 29%-ról 1950-ben 18%-ra csökkent. Az amerikai monopóliumok abban reménykedtek, hogy a háború után az export legalább 20%-át fogja kitenni az egész termelt árumennyiségnek; ennek ellenére a tényleges adatok azt mutatják, hogy az árutermeléshez viszonyított export 1947-ben 12,1%, 1948-ban 9%, 1949-ben 9,3% és 1950-ben 7% volt.

Érdekes megjegyeznünk, hogy az USA áruexportjának csökkenése 1948—1950-ben az export állami segélyezésének jelentékeny növekedése mellett ment végbe; az állami segély ugyanis az 1947. évi 1,84 milliárd dollárról, 1949-ben 5,1 milliárd dollárra emelkedett. 1947-ben az exportnak mintegy 12%-át, 1949-ben pedig kb. 42%-át a dolgozók megadóztatásából segélyezték, aminek nagy jelentősége volt az amerikai monopóliumok további profitnövekedése szempontjából.

1950 végétől a fokozott fegyverkezési hajszra, a Korea, Vietnam, Malájföld és más országok népei ellen viselt agresszív imperialista háborúk következtében, a militarizmus fékevesztett tobzódása és az USA-tól függő országok további kifosztása következtében az amerikai monopóliumoknak ismét sikerült növelniük az USA exportját. 1951-ben 1950-hez viszonyítva az USA exportja, pénzértékben kifejezve, 46%-kal és volumenében 28%-kal növekedett.

Az adatok azt mutatják, hogy az amerikai exportnak ez az új növekedése elsősorban az őrült fegyverkezési hajszra következménye, mely különösen fokozódott az amerikai imperializmus véres koreai agressziójának megindulása után. Az USA kivitelében nagy és egyre növekvő helyet foglal el a katonai áruk és fegyverek szállítása. Az amerikai vámstatistika minden lehető módon leplezi a hadianyagok exportjának mértékét. A hadianyagok nagy részét és különösen a haditechnikai gyártmányokat kiegészítő készü-

lékeket, berendezéseket, melyeket a marshallizált országok gazdaságának militarizálására használnak fel, a statisztika olyan tételekben szerepelteti, mint a fémgyártmányok és berendezések exportja. De még a hivatalos amerikai burzsoá statisztika nyilván meghamisított és lényegesen kisebbitett adataiból is kitűnik, hogy 1951-ben az USA fegyverexportja 1552 millió dollárt tett ki az 1950. évi 632 millió dollárral szemben (a növekedés 2,5-szörös). Az amerikai fegyverexport jelentős növekedése a békés iparágak számára szükséges gépek és berendezések, valamint a polgári szükségleti cikkek kivitelének rovására megy.

Az amerikai export 1951. évi növekedésében nagy szerepet játszik az a körülmény, hogy a marshallizált országok gazdasága gazdasági életük egyre növekvő militarizálása következtében fokozott mértékben hanyatlak. Azokat a pozíciókat, melyeket az angol monopóliumok az angol munkások és a gyarmati birtokok fokozott kizsákmányolása révén 1948—1950-ben elhódítottak az Egyesült Államoktól, az amerikai monopóliumok, valamint a védnökségük alatt visszaállított s az amerikai tőkével szoros kapcsolatban álló nyugatnémet és japán konszernek ismét kezükbe kaparintják. Amíg az USA exportja 1951-ben 1950-hez képest 28%-kal emelkedett, addig Anglia kivitele ugyanezen időszak alatt mindössze 3%-kal növekedett (összehasonlítható árákon). Anglia exportja pamutszövetekből 1950-ben 688 millió m<sup>2</sup> volt és 1949-hez viszonyítva 9%-kal csökkent. Ugyanezen idő alatt az amerikai monopóliumok ellenőrzése alatt visszaállított japán monopóliumok a pamutszövetek exportját 626 millióról 923 millió m<sup>2</sup>-re, vagyis 47%-kal növelték.

1951 első felében Nyugat-Németország Argentínába ötször, Indiába kilencszer és Dél-Afrikába négyszer annyi árut exportált, mint 1950 első felében.

Az amerikai halálgyárosok a fegyverkezési hajsztát kihasználják tovább is egyre növekvő meggazdagodásuk érdekében. A katonai árukat az USA hihetlenül magas áron exportálja; ezek az árak sokkal magasabbak, mint a második világháború végén érvényben volt árak. Így pl. egy nehézbombázó ára 1951-ben 3,5 millió dollár volt, a háború végén viszont csak 629 ezer dollárba került; egy könnyűtank ára megfelelően 126 ezer dollár, 39 600 dollárral szemben és egy 105 mm-es ágyú ára 13 700 dollár, 8300 dollárral szemben. Lényegesen emelkedtek egyéb exportcikkek árai is, melyek növekedése különösen fokozódott a koreai amerikai agresszió megkezdése után.

A mi hozzávetőleges számításaink szerint a külföldi országok 1951-ben az 1950-hez viszonyított áremelkedés következtében mintegy 1800 millió dollárral többet fizettek ki az amerikai monopóliumoknak az USA-ból importált árukért. Az amerikai monopóliumok így használják ki az agresszív Atlanti Paktumot és a fegyverkezési hajsztát más országok kifosztására.

A kapitalista nemzetközi gazdasági kapcsolatok ziláltságának lényeges kifejezője és egyben tényezője a fizetési mérlegek válsága.

Az amerikai imperializmus a lehető legnagyobb mérvű exportra törekszik más kapitalista országokba és ugyanakkor minden eszközzel korlátozza az áruimportot az Egyesült Államokba. Az amerikai gazdaság fejlődése az utóbbi negyven év alatt nagy mértékben a militarizmussal függött össze, azokkal a szállításokkal, melyeket az első és második világháborúban a hadviselő államok részére teljesített. Tekintettel arra, hogy az USA dolgozóinak fokozódó elnyomorodása következtében a tömegek vásárlóképesége csökkent, ez odavezetett, hogy az amerikai imperializmus, mely ipari és



mezőgazdasági cikkekben nagy exportlehetőségekkel rendelkezik, ugyanakkor nagy mértékben korlátozza az áruimportot.

Az USA exportja a második világháború előtt is nagyobb volt az importnál. A háború után azonban az importtal szembeni exporttöbblet óriási mértékben növekedett. Az 1931—1940 között eltelt évtized alatt az importtal szembeni exporttöbblet évente átlagosan 525 millió dollárt tett ki. 1946 és 1951 között eltelt hat év alatt az amerikai export 30 810 millió dollárral, vagyis évente átlagosan 5135 millió dollárral haladta meg az importot.

A kapitalista államok fizetési mérlegeinek ziláltságát fokozta az amerikai monopóliumok tengeri szállításokból származó bevételeinek és a külföldi befektetésekéből származó nyereségeinek növekedése is.

1946—1951 között eltelt hat év alatt az Egyesült Államok külföldi befektetésekéből származó bevételeinek, szolgáltatásainak és külkereskedelmének aktív mérlege 39 681 millió dollárra rügött.

Az USA aktív fizetési mérlegének óriási növekedését — melynek alapja a kapitalizmus antagonisztikus ellentmondásainak kiéleződése a kapitalizmus általános válságának mai szakaszában, — fokozta és kiszélesítette az imperialista Truman-kormány reakciós politikája, mely az amerikai monopóliumok haszonleső érdekeinek biztosítására irányult.

Az amerikai kormány, mialatt más államoktól a vámtarifák mindenáron való csökkentését követeli és „a kereskedelem szabadságának” képmutató igényével lép fel, ugyanakkor minden lehető módon megakadályozza az áruimportot az Egyesült Államokba. A vámköteles áruk átlagos vámtarifája ezidőszert az áruértéknek mintegy 15 %-át teszi ki, azonban sok árura, melyeket főként Európából importálnak, a vámtételeket magasabban állapították meg; ezek a vámtételek gyakran meghaladják az 50 %-ot, sőt elérik a 160 %-ot is.

Az amerikai hatóságok jelenleg rendszabályokat dolgoznak ki az importvámok további emelésére, ami elsősorban az európai országokból importált árukat érinti.

Az USA magas vámtarifái kimondottan parazita szerepet töltenek be: megkönnyítik a monopóliumok számára, hogy a belső piacon magas árakat tarthassanak fenn és korlátozzák az áruimportot az Egyesült Államokba.

Az amerikai hajótulajdonosok nyereségeinek növelése érdekében az USA kormánya elrendelte, hogy a kormány által finanszírozott összes exportárúnak legalább a felét amerikai hajókon kell szállítani, noha amerikai hajókon a szállítási költség magasabb, mint az európai országok hajóin. Az Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériumának adatai szerint 1 tonna szén szállítási költsége az Egyesült Államokból Franciaországba 1948 végén amerikai hajókon 11,15 dollár, az európai országok hajóin pedig kb. 7,5 dollár volt.

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok ziláltsága és a fizetési mérlegek válsága fokozódásának egyik legfontosabb oka az a diszkriminációs politika, melyet az amerikai imperializmus folytat a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való gazdasági kapcsolatok tekintetében. A demokratikus táborhoz tartozó országok a kapitalizmus és a szocializmus békés együttélésének lehetőségére vonatkozó lenini-sztálini tételtől kiindulva lehetségesnek tartják a harcolnak azért, hogy kiszélesítsék a külkereskedelmi kapcsolatokat a kapitalista országokkal. A demokratikus táborhoz tartozó országok és a kapitalista világ közötti gazdasági kapcsolatok kiszélesítésé-

nek lehetőségeit szemléltetően igazolta az 1952-ben Moszkvában megtartott nemzetközi gazdasági értekezlet.

Az amerikai imperializmus reakciós politikája azonban, mely minden nemzetközi problémát az USA-financiólgarchiája legönzőbb érdekei szempontjából igyekszik megoldani, a terjeszkedés és agresszió politikája elmélyítette az országok közötti gazdasági kapcsolatok ziláltságát és mester-ségesen csökkentette közöttük a külkereskedelmet.

Különösen érzékenyen érinti ez a nyugateurópai országokat és Japánt, melyek azelőtt iparcikkeik ellenében az európai népi demokratikus országokból és Kínából importálták a nyersanyagokat és az élelmiszereket, most pedig kénytelenek azokat az USA-tól vagy más amerikai országoktól megvásárolni és erre fordítani szűkös arany- és dollártartalékaikat. Így például a nyugateurópai országok a keleteurópai országokból származó importjukat 1950-ben 1938-hoz viszonyítva gabonában 62%-kal, húsban kétszeresen, fában 21,4%-kal és tojásban 37,5%-kal csökkentették. A háború előtt Japán exportjának 44%-a ment Kínába és Koreába, jelenleg pedig a háború előtti exportszinvalhoz képest jelentősen lecsökkent, exportjának mindössze 14%-a irányul oda.

Igen súlyosan nehezedik Nyugat-Európa gazdasági életére Németország kettészakításának és Nyugat-Németország militarizálásának, az amerikai-angol imperialisták által folytatott politikája.

A marshallizált országok gazdaságának a fegyverkezési hajszája hatása alatt beálló hanyatlása odavezetett, hogy 1951-ben nagymértékben fokozódott a marshallizált országok fizetési mérlegeinek válsága. Angliában a külkereskedelem passzív számlája 352,8 millió font sterlingről (1950-ben) 1951-ben 1208,4 millió font sterlingre, Olaszországban pedig ugyanezen időszak alatt 152 milliárd líráról 266,8 milliárd lírára emelkedett. Franciaországban 1950-ben az export alig volt kisebb az importnál, 1951-ben azonban már 124,8 milliárd frankkal kevesebb volt, mint az import. Ugyanakkor az USA külföldi beruházásaiból származó bevételeinek, szolgáltatásainak és külkereskedelmének aktív szaldója az 1950. évi 2297 millió dollárról 1951-ben 5029 millió dollárra emelkedett.

\*

A kapitalista országok gazdasági terjeszkedésének legfontosabb formája az imperializmus szakaszában a tőkeexport.

A tőkeexport, mely mesterséges ösztönzést jelent a magas árakon történő áruexport számára, a dolgozók fokozott kizsákmányolásának, más országok, különösen a gyarmati és függő országok természeti kincsei rabló módon való kihasználásának és az imperialista államok által történő politikai elnyomás eszköze; ez az eszköz fontos szerepet játszik a monopóliumok maximális profitjának biztosításában.

Attól a pillanattól kezdve, hogy világhitelezővé alakult át, a rabló amerikai imperializmus a tőkeexportot kíméletlenül felhasználta más államok politikai és gazdasági leigázására. Már a második világháború előtt az amerikai imperializmus a külföldi befektetések révén egyre jobban leigázta a nyugati félgömb országait és pénzügyi tekintetben maga alá rendelte a nyugateurópai országokat. Az első világháború után — mint Sztálin elvtárs mondotta — az amerikai imperializmus a világ pénzügyi kizsákmányolásának központja lett. Amerikai tőkén nevelkedett a német fasizmus is.

A második világháború után nagymértékben növekedett az amerikai monopóliumok érdekeltsége a külföldi befektelésekben. A háború alatt és a háború utáni években óriási mértékben megnőtt az amerikai monopóliumok profijtja; 1941—1951 közötti időszak alatt ez (az adók kifizetése előtt) 309,7 milliárd dollárt tett ki az 1930—1940 között eltelt időszak 35,6 milliárd dollárjával szemben, vagyis a növekedés 8,7-szeres.

Már a háború alatt az amerikai monopóliumok nagy reményeket fűztek a tőkeexport kiszélesítéséhez és annak növekedésében fontos eszközt láttak belső ellentmondásaik megoldására.

Az USA imperialista kormánya, a fináncoligarchia akaratát teljesítve, nagy erőfeszítéseket tett a tőkeexport megkönnyítésére. A külföldi államokkal kötött megállapodásokban az USA kormánya rendkívül kedvező feltételeket csikart ki az amerikai tőke számára.

Az amerikai monopóliumok különösen nagy reményeket fűztek a „Marshall-tervhez”. Számításaik szerint a „Marshall-tervnek” meg kellett teremtenie a feltételeket az amerikai magántőke exportjának nagymérvű növelésére. Most, amikor a háború befejezése óta több mint hat év telt el és a „Marshall-terv” érvénye „véget ért”, teljes határozottsággal megállapítható, hogy az amerikai imperialistáknak a magántőke exportjának nagymérvű kiszélesítéséhez fűzött reményei teljesen valóra váltak. Az amerikai monopóliumok a marshallizált országokban pénzügyi támogatást nyújtottak a reakciós kormányoknak, felhasználták ezeket a kormányokat országaik kifosztására azzal a céllal, hogy kezükbe kaparintsák gazdaságukat és megszerezzék piacaikat. A világgazdaság szétesése azonban a kapitalista kizsákmányolás szférájának további összezsugorodása, a nemzetközi ellentétek kiéleződése annak következtében, hogy az amerikai imperializmus a harmadik világháborúra készül és az USA fináncoligarchiája rendszeresen szabotál minden kísérletet a nemzetközi gazdasági kapcsolatok helyreállítására és kiszélesítésére, a nemzeti-felszabadító mozgalom hatalmas fellendülése a gyarmatokon — mindezek a körülmények egyre jobban korlátozzák a tőkeexport lehetőségeit.

Az USA magántőkeexportjának volumenét és irányát a második világháború után a következő adatok jellemzik: (l. 964. old.)

Az USA közvetlen külföldi magánbefektetései az 1946—1949 között eltelt négy év alatt összesen 4094 millió dollárt tettek ki, vagyis évente átlagosan 1 milliárd dollárt. Ha figyelembe vesszük az összes hosszúlejáratú magánbefektetéseket, úgy azok az 1945. év végén mutatkozott 13 658 millió dollárról 1949 végén 17 690 millió dollárra, vagyis évi átlagban 1008 millió dollárral emelkedtek. 1940 végétől 1948. év végéig, vagyis nyolc év alatt az összes hosszúlejáratú magánbefektetések évente átlag 709 millió dollárral növekedtek. Az 1924—1930 között eltelt időszak alatt az összes külföldi hosszúlejáratú magánbefektetések 5,2 milliárd dollárral, vagyis évente átlag 867 millió dollárral növekedtek. Tehát még akkor is, ha figyelmen kívül hagyjuk a dollár vásárlóképességének felére való csökkenését, az USA külföldi magánbefektetéseinek évi átlagszaporulata a háború utáni időszakban mindössze 15%-kal volt nagyobb az 1924—1930. évi befektetések növekedésénél.

1949-ben az USA kormánykörei fokozott erőfeszítéseket tettek a magántőkeexport ösztönzésére. A monopóliumoknak biztosítékokat adtak arra vonatkozóan, hogy a külföldi befektetésekből származó nyereségeket dollárban realizálhatják és kisajátítás esetén a befektetéseket megtérítik. Az USA

külföldi magánbefektetéseinek megkönnyítésére irányult a valutaleértékelés is, melyet Washington parancsára hajtottak végre. Mindemellett az USA közvetlen magánberuházásainak növekedése külföldön az utóbbi években nem mutatott emelkedő tendenciát: 1948-ban 1334, 1949-ben 1360, 1950-ben 1306 és 1951-ben 935 millió dollárt tett ki ezek növekedése.

Az USA közvetlen külföldi magántőke-befektetései 1946—1949. években.  
(millió dollárban)<sup>2</sup>

A	Tőkebefektetések 1945 végén	Tőkebefektetések 1946—1949. években				„Új tőke” az 1945. évvégi befektetések %-ában
		Összesen	e b b ő l			
			„új tőke”*	a profit újra beruházása	egyéb források**	
	1	2	3	4	5	6
Összes iparágak .....	8 369	4 094	2 362	1 766	—34	28,2
ebből:						
feldolgozóipar.....	2 671	1 215	198	1 027	—10	7,4
olajipar.....	1 538	2 133	1 762	388	—17	114,6
kitermelő ipar és fémolvasztás	1 064	140	97	45	—2	9,1
mezőgazdaság, beleértve a halászatot.....	518	118	48	70	—	9,3
közüzemi vállalatok .....	1 357	—50	—75	28	—3	—
kereskedelem .....	671	315	143	174	—2	21,3
egyéb ágak .....	550	223	189	34	—	34,4

\* Az „új” tőkebefektetések a felszámolt vállalatok értékének levonásával értendő; a külföldi vállalatokból származó nyereségek tőkenövelés céljára való felhasználásának a figyelembevétele nélkül.

\*\* Az alaptőke és az anyagtartalékok pénzértékének megváltozása. Az értékcsökkenést — jel mutatja.

Mint az alábbiakban látni fogjuk, rendkívül nagy méreteket öltött a tőkeexport az USA dolgozóinak megadóztatása alapján eszközölt úgynevezett állami segélyek és kölcsönök alakjában, melyek óriási nyereségeket biztosítanak az amerikai monopóliumoknak.

Igen érdekesek az USA külföldi befektetéseinek iparágak szerinti megoszlására vonatkozó adatok. Ezek azt mutatják, hogy az amerikai magántőkeexport elsősorban arra irányul, hogy kifejlessze a stratégiai fontosságú nyersanyagok termelését, kirabolja a gyarmati és függő országok természeti kincseit, és azokat az amerikai gazdaság nyersanyag-függvényévé tegye a marshallizált és a gyarmati országok még fokozottabb elnyomása érdekében. Mindez a legmagasabb profitot biztosítja a monopóliótőke számára.

Az amerikai imperialisták, miközben lázasan készülődnek az új világháborúra, minél több olajforrást igyekeznek kezükbe kaparintani. Az ismert adatokból látható, az olajiparban „új” külföldi magánbefektetések, vagyis a külföldi vállalatokból származó nyereség tőkeakkumulációra felhasznált levonásával számított befektetések 1946—1949. években 1762 millió dollárt tettek ki, vagyis az USA „új” magántőkebefektetéseinek 75 %-át.

<sup>2</sup> Az amerikai statisztika a közvetlen tőkebefektetések közé sorolja az amerikai monopóliumok által ellenőrzött külföldi vállalatokba eszközölt befektetéseket. A — jellel megjelölt adatok a beruházások csökkenését mutatják.

Az amerikai monopóliumok, miután nem elégedtek meg a nyugati félgömbön található olajforrásokkal, lázas tevékenységet fejtettek ki, hogy megkaparintsák az összes olajforrásokat a Közel-Keleten és kiszorítsák onnan „szövetségeiket” — az angol imperialistákat.

A közel-keleti olajkitermelő ipart, mely mindig Anglia befolyási szférájában volt, egyre jobban az amerikai monopóliumok kaparintják kezükbe, melyeknek sikerült nagymértékben kiszorítaniok az angolokat Irakból és Kuveitből és monopoljogot szerezniök az olajkitermelésre Szaudi-Arábiában. Az amerikai monopóliumok birtokában lévő közel-keleti olajvállalatoknál az olajkitermelés az 1938. évi 2 millió tonnáról 1950-ben 40,4 millió tonnára emelkedett és csaknem elérte az angol olajkitermelés színvonalát, mely 1950-ben 44,2 millió tonnát tett ki. Az amerikai monopóliumok most minden erejüket megfeszítik az iráni olaj megkaparintására, mely a közel-keleti angol olajkitermelésnek 75%-át teszi ki.

A háború utáni időszakban jelentékenyen növekedett az amerikai monopóliumok profitja a külföldi befektetések után. Így az olajiparban a nyereségek az 1946. évi 204 millió dollárról 1949-ben 487 millió dollárra és 1950-ben 705 millió dollárra emelkedtek. 1946—1950. években az amerikai monopóliumok olajiparból származó bevételei 2191 millió dollárra rúgtak.

Az amerikai monopoltőke különös figyelmet fordít a nyugatnémetországi és japáni kulcspozíciók megszerzésére, mely országokat az amerikai imperializmus a katonai agresszió és az USA világalomért folytatott harcának felvonulási területévé változtatott. A Német Demokratikus Köztársaság Gazdasági Intézete nemrégiben közzétett munkájának adataiból látható, hogy a külföldi, különösen az amerikai tőkének már sikerült fontos pozíciókat kezébe kaparintania Nyugat-Németország fő iparágaiban. A statisztika 1040 részvénytársaságot vesz figyelembe, melyek tőkéje 3171 millió márka; ezek közül a társaságok közül 382 részvénytársaság 1004 millió márka tőkével az amerikai cégek és 191 részvénytársaság 617 millió márka tőkével az angol monopóliumok ellenőrzése alatt van. Tehát az amerikai-angol monopóliumok részesedése több, mint felét teszi ki a Nyugat-Németországba investált külföldi tőkének.

A nyugatnémetországi elektromosipari vállalatok nagy része az amerikai monopóliumok — „General Electric” és „International Telegraph and Telephone Company” — ellenőrzés alatt van. Az olajiparban a vállalatoknak mintegy 60%-a (tőke szerint) van az amerikai és angol monopóliumok — „Standard Oil”, „Royal Dutch”, „Shell” és a volt Angol-Iráni Olajtársaság — ellenőrzése alatt.

Japánban az amerikai megszálló monopolisták ellenőrzésük alá vontak egész sor igen nagy külkereskedelmi, olajipari, elektromos, vegyi és gépgyártóipari társaságot. Egy év alatt (1950 júniusától 1951 júniusáig) mintegy 400 olyan szerződést kötöttek, melyek értelmében külföldi (túlnyomóan amerikai) monopolisták japán vállalatok részvényeit szerezték meg és a japán vállalatok feletti ellenőrzés más formáit állították fel.

Igen fontos megjegyezni, hogy az USA magántőke-exportja főképpen a külföldi vállalatokból származó nyereségek újrabefektetése (reinvestíciója), vagyis az amerikai cégek külföldi vállalataiból befolyó nyereségeknek felhasználása vonalán bonyolódik le. Sőt mi több, jelenleg az amerikai monopóliumoknak a külföldi magánbefektetésekből származó bevételei meghaladják „új” tőkebefektetéseiket. Még a nyilván meghamisított amerikai statisztika

tikai adatokból is kiderül, hogy az 1946—1950. évek között eltelt öt év alatt az amerikai monopóliumoknak közvetlen külföldi magántőkebefektetések-ből származó bevételei 7,5 milliárd dollárt tettek ki, az USA közvetlen külföldi magánbefektetéseinek össz-szaporulata pedig ezalatt az időszak alatt 5,2 milliárd dollár volt. Az amerikai monopóliumok rabló gazdálkodása tehát korlátozza a gyarmatok és a függő országok nemzeti jövedelmének tőkeakkumulációját és gazdaságuk fejlesztése érdekében való felhasználását. Ez fontos szerepet játszik a gyarmatok és a függő országok gazdasági hanyatlásának fokozásában.

Az ENSZ közgyűlésének VI. ülészakán a szovjet delegáció vezetője, Visinszkij elvtárs ezeket mondotta: „Ami a gyengén fejlett országok helyzetét illeti, azt a következő tények jellemzik: az utóbbi tíz év alatt szegényebbek lettek; kevesebb élelmiszerük van, mint tíz évvel ezelőtt; nincsenek belső forrásaik a hiányzó tőke előteremtésére, mivel ezeknek az országoknak, minden egyébtől eltekintve, nincs teljes ellenőrzésük természeti kincseik felett és mivel a természetj kincseiből származó bevétel jelentős és aránytalan részét külföldre exportálják. Másképpen szólva, a külföldi monopolisták kifosztják ezeket az országokat“.

Az amerikai rabló imperializmus parazita természete rendkívül világosan mutatkozik meg az állam által eszközölt külföldi investíciók példáján.

Az imperializmus korában a fő kapitalista államok az állami kölcsönöket használják fel más országok politikai leigázásának eszközeként. Az állami kölcsönöket és segélyeket azonban még sohasem használták fel olyan durván és cinikusan más államok politikai leigázására és újabb háborús kalandok előkészítésére, mint azt a mai amerikai imperializmus teszi.

Mindenek előtt meg kell jegyeznünk, hogy állami kölcsönök és a katonai-politikai segélyek alakjában jelentkező tőkeexport hallatlan méreteket öltött a háború utáni Amerikában. Az amerikai monopóliumok, miután félnek tőkéik külföldi befektetésétől, nagymértékben az adófizetők pénzét használják fel az export finanszírozására és más államok leigázására. 1945. április 1-től 1951. április 30-ig eltelt hat év alatt az államhitelek és katonai-politikai kölcsönök a visszatérülő összegek levonásával 30,6 milliárd dollárt, vagyis évente átlag mintegy 5,1 milliárd dollárt tettek ki. Ez az összeg körülbelül ötször akkora, mint az USA külföldi magánbefektetéseinek összege jelenleg. Csupán a más államoknak nyújtott hitelek (a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bankba, valamint a nemzetközi valutaalapba befizetett összegekkel együtt) az említett hat év alatt 10 862 millió dollárra rúgtak, ami 1,8-szorosan meghaladja az USA által ez alatt az időszak alatt eszközölt külföldi magánbefektetéseket.

Ez egészen világos megnyilatkozása annak, hogy a mai amerikai imperializmus élödsi elfajulása fokozódott. Először, az államkölcsönök, melyek mesterséges ösztönzést adnak az exportnak, lehetővé teszik, hogy az amerikai monopóliumok a belső piacon magas szinten tartsák az árakat, ami fokozza az USA dolgozóinak elnyomorodását. Másodsor, az államkölcsönök segítséget nyújtanak az amerikai monopóliumoknak ahhoz, hogy újabb piacokat hódítsanak meg és kiszorítsák azokról konkurrensüket; ez aláássa a marshallizált országok gazdaságát. Harmadsor, az állami katonai-politikai kölcsönök és segélyek eszközként szolgálnak ahhoz, hogy az amerikai imperializmus politikailag leigázza a marshallizált országokat, reakciós kormányokat ültessen a nyakukra, fasizálja politikai életüket, militarizálja gazda-

ságukat, katonai támaszpontokat létesítsen és háborús kalandokat készítsen elő a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen.

Ezt világosan igazolják a hírhedt „Marshall-terv” következményei; ez a „terv” az agresszív Észak-Atlanti Paktum előjátéka volt, mely a nyugat-európai országokat az amerikai agresszív katonai felvonulási területévé változtatja. Nem véletlen, hogy a „Marshall-terv” előírányzataiban különös figyelmet fordítottak Nyugat-Németország hadigazdasági potenciáljának visszaállítására, amelynek az amerikai imperialisták terve szerint a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen Európában általuk előkészített agresszió magjává és központjává kell lennie. 1948 áprilisától 1951 júniusáig 2455 millió dollár összegű katonai-politikai kölcsönt nyújtott Nyugat-Németországnak (a visszatérülő összegek levonásával). Ez az összeg több, mint a „Marshall-terv”-ben résztvevő nyugateurópai országok bármelyikének nyújtott kölcsön és több, mint egyötöde azoknak az összegeknek, melyeket az USA ez alatt az idő alatt úgynevezett „segély” címén az európai államoknak nyújtott. Ez alatt az időszak alatt a militarista Japánnak 1345 millió dollár kölcsönt és „szubszidiumot” nyújtottak. Az USA háború utáni tökeexportja elsősorban a marshallizált országok gazdaságának általános militarizálására, Nyugat-Németország és Japán hadigazdasági potenciáljának minél gyorsabb visszaállítására és ezen országok remilitarizálására irányul.

Az Egyesült Államok és más országok közötti gazdasági kapcsolatok egyre jobban és jobban a háborús viszonyok jellegét öltik magukra. Az USA exportja egyre inkább fegyverek és a marshallizált országok gazdaságának militarizálásához szükséges anyagok szállítására áll át. A „Marshall-terv” végrehajtása során az amerikai imperialisták arra kényszerítették csatlósait, hogy erőltetett ütemben fegyverkezzenek és sokkal nagyobb összegeket költsenek katonai célokra, mint a „Marshall-terv” alapján kiutalt összegek.

Igy például Franciaország a „Marshall-terv” alapján 500 milliárd frank hitelt kapott és a fegyverkezési hajszára 2047 milliárd frankot, vagyis négyszer annyit költött. Angliában a megfelelő adatok 2,4 milliárd dollár és mintegy 11 milliárd dollár. Az amerikai imperializmus az ázsiai katonai agresszió megindítása után a katonai kiadások további növelését követelte csatlósaitól. 1951-ben a marshallizált országok reakciós kormányai, gazdaságuk hanyatlása ellenére, az USA nyomása alatt még nagyobb támadást intéztek a dolgozók életszínvonala ellen, azzal a céllal, hogy meggyorsítsák az új világháború előkészítését.

A pusztító amerikai konkurrencia a demokratikus tábor országaival folytatott kereskedelem mesterséges csökkentése és az erőltetett militarizálás következtében a marshallizált országokban fokozódott a legfontosabb gazdasági ágak hanyatlása. A haditermelés növekedése mellett számos polgári szükségleti cikk termelése kisebb ezekben az országokban, mint a háború előtt.

Franciaországban 1950-ben 1938-hoz viszonyítva a bőrárak termelése 25%-kal, a lenárúké 11%-kal, a polgári építkezésekhez szükséges vasbetonárúké 33%-kal, a foszforit-poré 30%-kal és a szappanipari árúké 29%-kal csökkent.

Olaszországban 1950-ben 1940-hez viszonyítva a nyersvasolvasztás 49%-kal, az alumíniumgyártás (1941) 23%-kal, a kausztikus szódáé 19%-kal és a kénzavé 9%-kal csökkent.

Japánban az ipari termelés összvolume 1951-ben 30,3%-kal kisebb volt, mint 1944-ben; a feldolgozóipar termelése ugyanakkor 40%-kal volt kisebb, mint 1944-ben.

Angliában 1951-ben 1937-hez viszonyítva a szénkitermelés 7,3%-kal, a pamutszövetek termelése 39,4%-kal és a téglagyártás 22%-kal (1938) csökkent. Angliában az építkezések volumene 1951-ben 8,5%-kal kisebb volt, mint 1938-ban.

A polgári termelés csökkenése és a munka intenzitásának óriási növekedése következtében a marshallizált országokban a munkanélküliek sokmillió hadserege jött létre, amelynek létszáma tovább növekszik. A Szakszervezeti Világszövetség adatai szerint a teljes és részleges munkanélküliek hadserege Olaszországban több mint 5,5 millió emberből (1951 november), Franciaországban mintegy 3 millióból (1952 február), Nyugat-Németországban csupán a teljesen munkanélküliek hadserege — több mint 3 millióból (1952 február) és Japánban mintegy 18 millió emberből (1951 október) áll.

Az amerikai imperializmus agresszív politikája, a marshallizált országok gazdaságának hanyatlása, az amerikai monopóliumok által történő legigázásuk és a dolgozók elnyomódásának erős fokozódása következtében a nyugateurópai országokban kiéleződtek az osztályellentétek, kiszélesedett a demokratikus mozgalom és erősödött a békeharc. Különösen erről tanúskodik a sztrájk-mozgalom nagy fellendülése ezekben az országokban. Sem a drámai munkásellenes törvények, melyeket az USA-ban hozott Taft—Hartley-féle fasiszta törvény mintájára a kapitalista országokban bevezettek, sem a reakciós szakszervezeti vezetők árulása nem képes feltartóztatni a munkások sztrájkharcát. Franciaországban 1951-ben több mint 3000 sztrájk zajlott le és a sztrájkolók száma, hiányos adatok szerint, meghaladja a 3 millió embert; 1950-ben a sztrájkolók száma 1 527 000 volt.

Olaszországban 1951-ben csupán tíz hónap alatt több mint négy millió munkás és alkalmazott vett részt a sztrájkmozgalomban, ezzel szemben 1950-ben egész év alatt 3 706 000 volt a sztrájkolók száma.

Az amerikai imperializmus agresszív politikája egyre növekvő ellenállásra talál az USA dolgozói részéről, akik nem hajlandók beletörödni az örült fegyverkezési hajsza által okozott nélkülözésekbe. 1951-ben az Egyesült Államokban 4737 sztrájk zajlott le, melyekben 2 191 000 ember vett részt; ez 94%-kal több, mint az 1935—1939 között eltelt öt év alatt sztrájkolók átlaga.

A kapitalista országok munkásosztályának gazdasági harca egyre jobban politikai harcra megy át, mely a monopóliumok mindenhatósága, a burzsoa kormányok reakciós politikája, a fegyverkezési hajsza, a háború előkészítése és a fasiszalás ellen irányul.

Az imperialista államok, mialatt háborús előkészületeiket fokozzák fasiszta rendőrterrorral, a saját és a tőlük függő országok kormányainak fasiszalásával igyekeznek „megerősíteni“ hátországukat.

A háborús gyújtogatók bűnös tevékenysége egyre határozottabb ellenállásra talál a széles néptömegek részéről, az egyszerű emberek milliói részéről az egész világon.

A békeharcosok első soraiban a kommunista és munkáspártokat találjuk, melyek számára a mai viszonyok között nincs fontosabb feladat, mint a béke fenntartásáért és megszilárdításáért vívott harc.

A nagy Sztálin népeket lelkesítő szavai, hogy „... a béke fennmarad és tartós lesz, ha a népek kezükbe veszik a béke megőrzésének ügyét és végig kitartanak mellette“, még jobban fokozták a dolgozó tömegeknek azt az aka-



ratát és eltökéltségét, hogy meghiúsítsák az amerikai háborús gyűjtogatók bűnös terveit és biztosítsák a békét az egész világon.

\*

Az USA és a marshallizált, valamint a gyarmati országok közötti gazdasági kapcsolatok rabló jellege különösen szembeűnővé válik azoknak az új-típusú nemzetközi gazdasági kapcsolatoknak a fényében, melyek a Szovjetunió és a népi demokratikus országok között fejlődnek ki.

A Szovjetunió, mint az imperialistaellenes, demokratikus tábor főereje, mint nagy szocialista ipari hatalom önzetlen testvéri segítséget nyújt valamennyi népi demokratikus országnak termelőerőik kifejlesztésében és gazdaságuk megerősítésében. A közép- és délkelet-európai népi demokratikus országok nagy eredményeket értek el a szocialista iparosítás terén és sikeresen építik szocialista gazdaságuk alapját. Sikeresen gyógyítja be a háborúsebeket és fejleszti gazdasági életét a hős kínai nép.

A demokrácia és szocializmus táborához tartozó országok kölcsönös testvéri segítség, baráti együttműködés és teljes egyenjogúságuk alapján szervezik meg gazdasági kapcsolataikat. Ezek az országok nincsenek érdekelve más országok meghódításában és leigázásában. A demokratikus tábor országai, melyeket a nagy Szovjetunió vezet, rendíthetetlen erőt jelentenek a békéért, az igazi demokráciáért és a szocializmusért folytatott harcban.

A

## MAGYAR—SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLÉ

legújabb, kettős számának tartalmából:

*I. SZTALIN:*

A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban

Történelmi jelentőségű mérföldkő a kommunizmus építésének diadalmas útján

*P. KRILOV:*

Az európai népi demokratikus országok népgazdaságának tervezése

*M. M. ROZENTAL:*

Az ellentétek harca törvényeinek kidolgozása Marx „Tőkés”-jében

*MORVA TAMÁS:*

Az ütemes termelés kérdései a gépiparban

*M. TARASZOV:*

Az Egyesült Államok új költségvetésének agresszív jellege

## A KÖZGAZDASÁGI TECHNIKUMOK „ÁLTALÁNOS STATISZTIKA“\* C. TANKÖNYVÉNEK BIRÁLATA

Kairóv „Pedagógia” című munkájában a tankönyv következő meghatározását adja: „Tankönyvnek nevezzük azt a könyvet, amely a *tanítvány anyagának tudományos, következetes, a tanulók számára jól érthető kifejtését* tartalmazza, s amely a *tantervnek és a didaktika követelményeinek megfelelően*.”<sup>1</sup> A tankönyv elbírálásánál alapvető szempontként e követelményeket kell tekintetbe venni.

A tankönyv a tanuló számára, a tanár előadása mellett, az ismeretek legfontosabb forrása. Az oktatás minőségének a kérdése szoros kapcsolatban van a tankönyvek színvonalával, szakmai, pedagógiai minőségével. A tankönyvnek olyan segédeszköznek kell lennie a tanulás és a tanítás szolgálatában, amely a tárgy lényeges részeit feltétlenül tartalmazza és megadja elsajátításuk módját is.

A tankönyvnek tehát, emellett, hogy szakmai szempontból kifogástalannak kell lennie, meg kell felelnie az oktatás, a didaktika alapelveinek, úgymint: a szemléletesség elvének; a tudatosság és aktivitás elvének — a tanulóknak a tananyagot meg kell érteniök, az ismeretek helyességéről a gyakorlatban meg kell győződniök, és meg kell tanulniok az elméletet összekötni a gyakorlattal —; a szilárdság elvének, — csak szilárdan és alaposan elsajátított ismereteket lehet felhasználni a gyakorlatban és csak erre lehet építeni a további oktatás során —; a rendszeresség és következetesség elvének, az érthetőség és a teljesítőképeség figyelembevételének, — az oktatás során lépésről lépésre fokozatosan kell a fejlődést biztosítani, számolni kell a tanulók életkori sajátosságaival és ettől függően kell fejleszteni önállóságukat.

A közgazdasági középiskolák számára kiadott általános statisztikai tankönyvet a fenti szempontok alapján kell megbírálni.

\*

A tankönyv általában — az előző hasonló tankönyvekkel szemben — lényeges fejlődést jelent. Anyagát érthetően adja elő, nyelvezete általában jó. A tankönyv által felölelt ismeretanyag tartalmazza az általános statisztikának lényeges, a gyakorlati munkához szükséges fejezeit.

A tankönyvnek azonban emellett mind szakmai, mind pedagógiai szempontból fogyatékoságai is vannak. A könyv elkészítése, sajtó alá rendezése elszívta, nem kellő gonddal készült.

\* „Általános statisztika a közgazdasági technikumok számára.” Pikler György egyetemi jegyzeti alapján a középiskolák számára átdolgozta Rédel Jenő. Tankönyvkiadó. Budapest. 1952.

<sup>1</sup> Kairóv: Pedagógia. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Budapest 1950. 138. old.

A tankönyv kielégítő a szemléletesség tekintetében. Ezt különösen az egyes mutatószámok alkalmazását bemutató nagy számú példával éri el. Ugyanakkor, bár a tankönyv az anyagot rendkívül sok példán keresztül mutatja be, a szemléletesség és a tudatosság elvét mégsem sikerült teljesen biztosítani. A példák egész sorának kiválasztása pedagógiai szempontból nem szerencsés: nem kapcsolódik a tanulók tapasztalataihoz, gondolatvilágához, sőt a tanulók zöme által betöltendő üzemi, vállalati statisztikai gyakorlatokhoz sem. A tankönyvben idézett példák túlnyomó többsége népgazdasági szinten, a Statisztikai Hivatal szintjén tárgyalja a kérdéseket. Jellemző erre, hogy a példákban alig fordul elő milliósnál kisebb szám. Helyesebb lett volna olyan példákat is adni a tankönyvben, amelyek az iskolai élethez, a diák otthoni tapasztalataihoz igazodnak. A statisztika mint tantárgy általában az első-, második osztályos diákok gondolatvilágától eléggé idegen. A statisztikai fogalmakkal, a statisztikai gondolkodással való ismerkedésüket a példák sokszor nem könnyítik meg.

E hiányosság mellett is érdeme a könyvnek, hogy sikerült felszámolnia a szakirányú könyveknek azt a gyakorlati hiányosságát, hogy nem tudják megvalósítani a gyakorlati élet és az elmélet egységét. Az egyes kérdések megoldását mindig konkrét példák alapján általánosítja, példákon keresztül mutatja be, ismerteti a statisztikai elemzés egyes eszközeit, módszereit. Az ilyen felépítéssel fejleszti a tanulók induktív és deduktív gondolkodásmódját, bemutatja a szintézis és analízis egységét. Az egyes kérdések alapos megvilágítása, a tananyag szerves felépítése és a fejezetek végén szereplő összefoglalások érthető, összefüggő egészzé teszik a tankönyvet.

Az előzőekben elmondottak már részben magukban foglalják a tankönyvnek az ismeretek szilárd elsajátításával kapcsolatban felmerült hiányosságait is. A példákban, magyarázatokban gyakran használ a tankönyv a tanulók számára ezen a fokon (technikumok II. osztálya) ismeretlen fogalmakat. Így pl.: iparág, népgazdasági mérleg, akkumuláció, nemzeti jövdelem stb. fogalmát. Ezeknek a fogalmaknak részletes magyarázatára a statisztikai órák keretében nincs idő. Sok esetben magyarázatképpen olyan példákat hoz fel, amelyeknek megértéséhez a feltételek ezen a fokon még nem adóttak. Például az intenzitási viszonyszámoknál és más mutatókkal kapcsolatban azt a megjegyzést teszi a könyv, hogy azokat a fajlagos anyagfelhasználás, az önköltség stb. számításánál alkalmazzák. Azonban a hallgatók az I. és II. osztályban ezeket a fogalmakat még nem ismerik.

Helyes a tankönyvről az a szándéka, hogy a statisztika harcosságát, pártos voltát Lenin és Sztálin által alkalmazott statisztikai táblázatok és a statisztikával kapcsolatban tett megjegyzések, megállapítások révén kívánja bemutatni. E helyes szempontoknak azonban sokszor csak formailag tesz eleget, mert a lenini-sztálini idézeteket azok pontos értelmének, jelentőségének magyarázata nélkül iktatja a szövegbe. A tanulók ezért sokszor nem értik meg az idézetek értelmét, jelentőségét. Például a tankönyv a statisztika osztályjellegével kapcsolatosan idézi Lenin elvtárs ismert mondását: „Nekünk be kell vinnünk a statisztikát a tömegek közé, hogy a dolgozók fokozatosan megtanulják, hogy maguk értsék meg és lássák, hogyan és mennyit kell dolgozniuk, hogyan és mennyit lehet pihenniük”. Ez az idézet alkalmas szolgálhat arra, hogy a tankönyv megmagyarázza a munkaverseny-statisztikának, az egyes dolgozók teljesítményei statisztikai bemutatásának mozgósító, népszerűsítő szerepét: a szocialista rendszer által a munkásosztálynak és által-

ban a dolgozóknak juttatott szociális, kulturális eredmények számokban való ábrázolásának jelentőségét. Azonban a tankönyvírók megelégedtek a pusztá idézettel, amit a diákok — magyarázat híján — nem értenek meg. Más-helyütt a tankönyv az abszolút számok és dinamikus viszonyszámok együttes alkalmazásának szükségességét egy, Sztálin elvtárs kongresszusi beszédeből idézett, magasszínvonalú közgazdasági elemzésen keresztül mutatja be. A példa 14—15 éves tanulók számára azonban túlságosan magas szinten van; az abszolútszámok és viszonyszámok együttes alkalmazásának szükségességére egyszerűbb példát kellett volna felhozni.

A szilárdság szempontjából a tankönyvnek jó oldala, hogy az újat mindig a már megismert fogalmakhoz kapcsolja. Az anyag ismertetése során az előzőkre való rövid visszatérés, vagy utalás szilárdabbá teszi a már elsajátítottakat és biztos alapot nyújt az új ismeretek számára.

A rendszeresség és következetesség elve az anyag logikus felépítését, következetes elrendezését követeli meg, azt, hogy az egyes részek feltételezzék az előzőt és követeljék a következőt. Ennek az elvnek a tankönyv megfelel. Az egyes fejezeteknek és ezen belül az egyes pontoknak a logikus egymásutánja az általános statisztika anyagát zárt, áttekinthető rendszerbe foglalja. Azonban ezen a téren a tankönyvnek fogyatékoságai is vannak. Például „A statisztika és tárgya” című első fejezet 5., 6. és 7. pontja (A statisztika szerepe; A statisztika osztályjellege; A szocialista statisztikával szemben támasztott követelmények) inkább a tankönyv végére, „A statisztika megszerzése” című fejezet elé illik. „A szocialista statisztikával szemben támasztott követelmények” című pont például nagyobb gyakorlati jelentőségre tenne szert a tanulók szemében, a statisztikai elemzési eszközök ismeretében. Változtatni kellene az első fejezet 1. és 2. pontjának sorrendjén is. A tankönyv a statisztika fogalmának ismertetésével kell, hogy kezdődjék s azt kellene, hogy kövesse a statisztika tárgyának kifejtése.

Az érthetőség és teljesítőképesség figyelembevételének elve értelmében a tananyag terjedelmét, tárgyalásának módját és mélységét a tanulók értelmi fejlettségéhez kell mérni. Egyes részek kivételével a tankönyv ennek a követelménynek eleget is tesz. A könyv fogyatékosága e szempontból, hogy — amint ezt megállapítottuk — a példák egy része a diákok gondolkodásától távol áll. De a példákon kívül az érthetőség és teljesítőképesség tekintetében egyéb kifogásolni való is akad.

„A statisztika osztályjellege” című pont pl. túlzott tömörségével nem illik bele a tankönyv általános nyelvezetébe, nehezen tanulható és tanítható. Ebben a részben a tankönyvnek a kapitalista statisztikával és annak jellemzésével többet kellett volna foglalkozni. „A tervszerűség”, „A progresszív (haladó) átlag” című pontok a tankönyv anyagából kihagyhatók lennének. Ezeknek a fogalmaknak az ismerete nélkülözhető az általános statisztika tárgyalása során; másrészt szakstatisztikai ismeretek nélkül megértésük nehézségeket okoz.

„A mértani átlag” című rész tanítása a technikumok I. osztályában nehézségekbe ütközik, mert a tanulók matematikai ismerete ezen a fokon legfeljebb a négyzetgyökvonásig terjed és a logaritmus-számítást nem ismerik. Ahhoz, hogy ezt a részt tanítani lehessen, a tanárnak a statisztikai órán először ezekre a matematikai műveletekre kellene a tanulókat megtanítania; ez pedig a tanmenettel nem egyeztethető össze. E téren a statisztikai és a matematikai oktatás összehangolására van szükség.

Mindezek mellett — mint a tankönyvvel szemben támasztott követelményt — vizsgálat tárgyává kell tenni azt, hogy a tankönyv anyagában és tárgyalási módjában a kommunista eszmei-politikai nevelést szolgálja-e; tartalmazza-e a szocialista építés anyagát; szövegét helyesen, világosan, a tanulók számára érthető nyelven, mégis tudományos igényvel, tömören fejti-e ki, szerkesztését tekintve megfelel-e a dialektikai és esztétikai szempontoknak.

A tankönyv anyagát pártosan, a kommunista eszmei-politikai nevelés megvalósításával tárgyalja. Felhozott példái meggyőzően tárják a tanulók elé a szocialista gazdaságkialakulás fölényét a kapitalizmuséval szemben. Beszámoló tervgazdálkodásunk eredményeiről és a Szovjetunióban a kommunizmus építésének hatalmas sikereiről.

A tankönyv egyik legnagyobb érdeme, hogy a problémákat sikerült úgy leegyszerűsíteni, hogy azok általában a 14—15 éves tanulók számára érthetőek. E téren, azonban főleg egyes meghatározások fogalmazását tekintve, még vannak hiányosságok. A tankönyvben előfordulnak hosszadalmas, sok részletre kiterjedő, nehezen érthető definíciók, például, a statisztikai sokaság meghatározásánál. Ezt különben a tankönyv tévesen is tárgyalja. A tankönyv szerint: „Statisztikai sokaságon értjük azokat az adatokat, amelyek személyek, dolgok, folyamatok, gazdasági, társadalmi szempontból meghatározott körére vonatkoznak; ugyanakkor azonban ezek a személyek, dolgok, illetve folyamatok egyes tulajdonságok tekintetében különböznek egymástól” (15. old.). A statisztikai sokaság szerintünk a statisztikai megfigyelés tárgyát képező egyedek összessége (és nem az adatok összessége). Hasonlóképpen adja meg Druzvinyin „A statisztika elmélete” című könyvében (II. fejezet 13. old.) és Szavinszkij „Az iparstatisztika tankönyve” (II. fejezet 2. §. 31. old.) a statisztikai sokaság fogalmát.

Máshelyütt is előfordul nem világos, nem egyszerű definíció, mint például a mértani átlagoknál (103. old.), vagy pontatlan, pongyola, ezért hibás meghatározás, mint a viszonyszámokról szóló fejezet összefoglalása. A tankönyv itt azt mondja: „Azokat a számokat, amelyeket egy korábbi valamenynyi adat számára azonos adathoz viszonyítunk, bázis-viszonyszámoknak nevezzük. Azokat a számokat, amelyeket a közvetlen megelőző adathoz viszonyítunk; lánc-viszonyszámoknak nevezzük”. Világos, hogy nem azok a számok, amelyeket viszonyítunk, a bázis-, ill. lánc-viszonyszámok, hanem a hányadosok, amelyeket e viszonyítás révén nyerünk. Pontatlan, helytelen a tankönyv első mondatának az a megállapítása, hogy a statisztika a társadalmi és gazdasági élet *számszerű* jelenségeinek gyűjtésével, összesítésével, elemzésével foglalkozik. Nincsenek számszerű, ill. nem számszerű társadalmi, illetve gazdasági jelenségek, hanem adottak olyan jelenségek, amelyeket lehetséges megszámlolni, megmérni, és éppen ez a statisztika feladata.

A tankönyv nyelvezete jó, azonban nagymértékben zavarólag hat és értéket csökkenti, hogy összeállítás, a korrekciók átnézése szemmel láthatólag nem kellő gonddal és körültekintéssel történt. Így igen sok a könyvben a sajtóhiba, egyes meghatározások pongyola megfogalmazása sokszor az elvi hibák határát súrolja. Például, a statisztikai sorok fajtáinak felsorolásánál (24. oldal), az indexek meghatározásánál (108. és 112. old.) stb. Ezenfelül tördelési hibák is előfordulnak a könyvben. Így például, „Az abszolút számok és dinamikus viszonyszámok együttes alkalmazásának szükségessége” című

pont alatt közölt anyag túlnyomó része (53. old. közepétől) nem ehhez, hanem a következő, „A bázis megválasztása a dinamikus viszonzyszámoknál” című ponthoz tartozik.

14—15 éves gyermekek számára, akiknek a tankönyv minden sora, betűje lényeges, megtanulandó és akik nem rendelkeznek jártassággal, hogy a hibákat felismerjék, ezek a sajtóhibák a tananyag elsajátítását súlyosan zavarják és a tankönyvben való bizalmukat megingatják. Ezért feltétlenül gondoskodni kell arról, hogy a tankönyv átdolgozásakor ilyen megengedhetetlen hiányosságok ne forduljanak elő.

A tankönyv tipográfiai megoldása jó, irányt mutat az anyag feldolgozásának módjára. Eltérő betűnagysággal van szedve a megtanulandó anyag, az anyag megértését elősegítő példák, ezek elemzése, az olvasásra szánt részek és megjegyzések: a fontosabb meghatározásokat és fogalmakat pedig dőlt betűk emelik ki a szövegből. Ez nagyban növeli az áttekinthetőséget, megkönnyíti a tanulást és segítséget nyújt az ismétlésekhez.

Mindezeket egybevetve meg kell állapítani, hogy az „Általános statisztika” tankönyve anyagát érthetően adja elő, a taníthatóság szempontjait figyelembevéve megfelelően tagoltan, pontokba szedve ismerteti, az elméletet összeköti a gyakorlattal és így biztosítja, hogy a tanulók az általános statisztikából tanultakat a további tanulmányaik során és a későbbiekben\* a gyakorlati életben is megfelelően tudják alkalmazni.

A tankönyv újbóli kiadása előtt azonban szükség van gondos és körültekintő lektorálására, hogy minden tekintetben megfeleljen a kitűzött célnak.

Megjelent a

## STATISZTIKAI TÁJÉKOZTATÓ

1952. évi 3. száma

Összefoglaló adatokat tartalmaz az ötéves terv harmadik évének második negyedéről, a Szovjetunió hatalmas iramú fejlődéséről és a szocializmust építő népi demokráciákról. „Kapitalista országok” című rovata statisztikai adatokkal mutatja be az imperialista tábor belső ellentéteit, háborús készülődését és a kizsákmányolt dolgozók növekvő nyomorát

Ára: 5.— Ft

Kapható IBUSz-pavilonokban és a Posta Központi Hírlapirodnál  
(V, József nádor-tér 1.)

## Pályázati felhívás

A statisztikai oktatás színvonalának emelése érdekében a Központi Statisztikai Hivatal pályázatot hirdet valamennyi közgazdasági technikum statisztikát tanító tanára részére.

### Témák:

1. Hogyan tanítom a statisztikai elemzés eszközeit?
2. Hogyan tanítom a munkatermelékenység statisztikáját?
3. Hogyan tanítom az állattenyésztés és az állati termékek statisztikáját?
4. Hogyan valósítom meg a statisztika tanításában a statisztika, a számvitel és a tervezés összhangját. (Szabadon választható anyagrészt keretében.)
5. Hogyan kapcsolom egybe a statisztika tanításánál az elméletet a gyakorlattal?

A fenti 5 téma közül bármelyik választható.

A tanulmány foglalkozék a téma tanításának módszerével, tartalmazson óravázlatokat és a tanítási óra módszertani leírását.

A tanulmány kb. 15—20 gépelt oldal legyen.

A pályázat:

I. díja (1 db) . . . .	1500,— Ft
II. díja (2 db) . . . .	1000,— Ft
III. díja (4 db) . . . .	500,— Ft
IV. díja (6 db) . . . .	300,— Ft

A pályázat benyújtásának határideje: 1953. február 15.

Cím: Központi Statisztikai Hivatal Oktatási osztály, Budapest, II., Keleti Károly-u. 5—7. sz.

## Az észszerűtlen szállítások terjedelmének mérése

A közlekedés árutonnakilométerekben mért áruszállítási teljesítménye nem tájékoztat megfelelően arról, hogy az elvégzett teljesítményből mennyi volt népgazdaságszempontjából szükséges teljesítmény, és mennyi volt az észszerűtlen, felesleges szállításokból adódó teljesítmény. A szállítási teljesítmények számbavétele a közlekedési vállalatok ténylegesen elvégzett munkáját rögzíti, függetlenül attól, hogy az szükséges, vagy felesleges szállítások lebonyolításából keletkezett.

A közlekedéssziszttikával szemben támasztott követelmények azonban megkívánják, hogy a közlekedési teljesítmények indokolt, illetve indokolatlan voltát is vizsgáljuk, azaz szükségessé tessük a közlekedési vállalatok ténylegesen elvégzett munkáján belül az észszerűtlen szállítások terjedelmének megállapítását.

Észszerűtlen szállítások alatt azokat a szállításokat értjük, amelyek helyes tervezés esetében elkerülhetők, vagy a szállítási szükségletek kisebb költséggráfordítással is kielégíthetők lettek volna. Az észszerűtlen szállításokon belül külön figyeljük meg:

a) a keresztzállításokat, vagyis azokat a szállításokat, amelyek egyes területekről más területekre — ugyanazon áru oda- és visszaszállítása formájában — történik. Ezen belül megkülönböztetünk tiszta keresztzállítást és keresztirányú szállítást. Tiszta keresztzállítás akkor áll fenn, amikor ugyanazon az állomáson ugyanabból az árucikkből feladás és érkezés is történik. Keresztirányú szállításról általában akkor beszélünk, ha ugyanabból a cikkből feladás és érkezés nem ugyanazon az állomáson történik ugyan, de a szállítások iránya egymással szemben halad.

b) a túlhosszú szállításokat, vagyis azokat a szállításokat, amikor az áruk olyan helyekre kerülnek feladásra, amelyek igé-

nyét közelebbi termelőhelyről lehetne kielégíteni,

c) ismétlődő szállításokat, vagyis az olyan eseteket, amikor az árut az eredetileg megállapított rendeltetési helyéről ismét tovább szállítják.

Az észszerűtlen szállítások felderítésével a statisztika elősegíti a szállítások racionális megszervezését, a szállítások jobb megszervezése pedig egyrészt csökkenti a népgazdaság szállítási költségeit, másrészt elősegíti a szállítási eszközök valóban hasznos kihasználását.

Az észszerűtlen szállítások nagyságának megállapítása az ú. n. „viszonylati statisztika” alapján történik. A viszonylati statisztika a szállításokat irányuk szerint rögzíti. A feldolgozás alapja a fuvarokmány, amelynek adataiból — erre a célra — a feladó és rendeltetési állomás nevét, kiométertávolságát, az elszállított áru nemét és súlyát, valamint a fuvardíj összegét használjuk fel.

Az adatok elsődleges feldolgozása és cikkenként, valamint feladóállomásként való csoportosítása gépi úton történik. A további feldolgozást térképeken végezzük, tekintve hogy az adatokat táblákra átvezetni igen terjedelmes és célszerűtlen munka volna. A térképekre vetített szállítás az elszállított árumennyiségen kívül a feladó, illetve leadóállomások bejelölésével a szállítás irányát is szemlélteti. Ezek az ú. n. áramlási térképek árucikkenként külön-külön készülnek.

A tulajdonképpeni e'ezző munka — a nem gazdaságos szállítások megállapítása és nagyságának felmérése — az áruáramlási térképek alapján történik. Ebből állapítjuk meg ugyanis a kereszt, valamint ismétlődő szállításokat.

Az esetleges keresztzállítások a térképről minden különösebb egyeztető eljárás nélkül, a szállítási irányok áttanulmányozása útján megállapíthatók.



Például:



A gazdaságosság szem előtt tartásával a szállításnak Szobról Budapestre kellett volna történnie.

Az ismétlődő szállításokat csak azoknál a cikkeknel tudjuk kimutatni, amelyeket viszonylag kevés termelő helyen állítanak elő. Ha valame'ly árut olyan helyeken adnak fel, ahol azt a cikket nem állítják elő, akkor a fe'adás csak ismét'ődő szállítás lehet.

Az áruáram'asi térképek alapján megállapított kereszt, illetve ismét'ődő szállításokat az alábbi formájú jegyzékben foglaljuk össze:

Arucikk: terméskő

Feladó állomás	Rend'eltetési állomás	Szállított súly (tonna)
Komló	Budapest	25
Szob	Komló	25

A túlhosszú szállítások megállapítása jelenleg már nem a viszonylati statisztika alapján történik. Ugyanis a viszonylati statisztika eredményeképpen a fontosabb áru-

cikkekre a termelő és felhasználó he'ek területi elhelyezkedésének, kapacitásának, illetve szükség'e'etnek figye'embe véte'ével szállítási körzelhatárokat — egyes esetekben maximális szállítási távo'ságot — á'lapítottak meg. E határokon túli — tehát túlhosszú — szállításokra pótfuvardíjat vetnek ki.

A pótfuvardíjas száll'ításokról az állomások kimutatásokat készítenek, s ezek alapján történik a túlhosszú szállítások terjedelmének megállapítása.

A fenti kimutatások a'apján határozzuk meg a nem gazdaságos szállítások nagyságát. Ezt — a közlekedés összteljesítményéhez hasonlóan — tonnakilométerben fejezzük ki, ami módot ad a nem gazdaságos száll'ítások az összes száll'ításokhoz viszonyított százalékos arányának megállapítására is.

A tonnakilométer teljesítményen kívül az észszerűtlen szállítás következtében felmerült fuvarkö'tség-többlet kido'gozása is szükséges, hogy a nem gazdaságos száll'ítások pénzügyi kihatásait is felmérjük.

Kiszámítása a következőképpen történik:

A kimutatásokból rendelkezésünkre álló súly és viszonylat a'apján megállapítjuk a teljesített tonnakilométerek számát.

Ismét'ődő szállításoknál ez teljes egészében nem gazdaságos száll'ításból eredő teljesítmény.

Keresztszállításoknál azonban még meg kell állapítani a helyes szervezés esetén szükséges száll'ítási teljesítmény nagyságát. A tényleges és az észszerű szállítás ese'én szükséges teljesítmény közti különbözet adja a felesleges száll'ítások terjedelmét. Az e'őbbi példánk szerint:

Észszerűtlen szállítás esetén:

Viszonylat	Súly t	Tonnakm	Tkm	Fuvar-költség Ft
Komló—Budapest	25	208	5 200	832
Szob—Komló	25	272	6 800	1 088
<b>Összesen:</b>	—	—	<b>12 000</b>	<b>1920</b>

Gazdaságos szállítás esetén;

Viszonylat	Súly t	Km	Tonnakm	Fuvar-költség Ft
Szob—Budapest	25	64	1 600	256

Eszszerűtlen szállítás következtében adódó felesleges teljesítmény (tényleges tonnadm. — szükséges tonnadm.)

$12\ 000 - 1\ 600 = 10\ 400$  tonnakilométer.

Többletfuvardíj (tényleges fuvardíj — szükséges fuvardíj)

$1\ 920 - 256 = 1\ 664$  Ft.

Túlhosszú szállítás esetén a szállítási körzethatáron túli teljesítmény számít felesleges, illetőleg nem gazdaságos teljesítménynek.

A nem gazdaságos, illetőleg a felesleges szállítások terjedelmeinek megállapítása viszonylati statisztikánk jelenlegi fokán még nem egészen pontos. A számítási módszerek megfelelőek, azonban a nem gazdaságos szállítások eseteinek meghatározása még hibalehetőségeket rejt magában. Ugyanis az árucikkeknek jelenlegi nomenklatúrája a minőségi eltéréseket nem mindig veszi figyelembe, s ezért a gyakorlatban több ízben fordult elő, hogy felesleges, illetőleg nem gazdaságos szállításnak minősített esetek az utólagos kivizsgálás során — az áruk minőségi eltérése miatt — szükséges szállításnak bizonyultak.

Ezért a viszonylati statisztika soron lévő feladatai közül az egyik legfontosabb a minőségi eltérések figyelembe vétele:

A nem gazdaságos, illetőleg felesleges szállítások nagyságának megállapításával kapcsolatban felmerült az a kérdés is, hogy szükséges-e ezek utólagos számbavétele, s nem lehet-e ezt helyes tervezési munkával teljesen kiküszöbölni.

Erre I. V. Kocsetov professzor „Vasúti statisztika” c. tankönyvében a következőképpen adja meg a választ:

„Hiba volna azt gondolni, hogy az egyszerűtlen szállítások felszámolása céljából elegendő volna olyan szállítási tervet készíteni, mely eleve kizárja az egyszerűtlen szállításokat. A szállítási terv megvalósítása folyamán gyakran előfordulnak a tervtől való eltérések, különösen a szállítmányok áramlási iránya tekintetében, és csak a statisztikai adatok figyelmes tanulmányozása nyújt lehetőséget arra, hogy az egyszerűtlen szállításokat feltárjuk és felvegyük a harcot ellene. A vasúti szállításnál még igen sok rejtett tartalék van a szállítások további racionalizálására és hatékonyságának fokozására. Az említett megfontolások nyilvánvalóvá teszik a szállítási statisztika rendkívül nagy fontosságát a szállítások racionalizálására, valamint a feleslegesen távoli, ellenirányú, rövid távolságú és ehhez hasonló egyszerűtlen szállítások megszüntetése szempontjából”.

*Nagy Lajosné*

## A „Szocialista Statisztika Könyvtára”

című sorozat huszonhatodik számaként megjelent

**N. G. Gracsev**

# Statisztikai csoportosítások

című műve.

Gracsev munkája részletesen ismerteti Leninnek és Sztálinnak a statisztikai csoportosításokról és az átlagszámok tudományos alkalmazásáról adott tanításait. Behatóan tárgyalja a statisztikai csoportosítások gyakorlati alkalmazását általában a szovjet statisztikában és különösen az iparban a tervteljesítés elemzésénél és a rejtett tartalékok feltárásánál, valamint a szocialista mezőgazdaság tanulmányozásánál. E könyv nélkülözhetetlen segítséget nyújt nemcsak a statisztikai dolgozóknak, egyetemi és főiskolai hallgatóknak, hanem a tervezőknek is.

Ára fűzve 11. — Ft, kötve 15. — Ft

Kapható az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban

## A termelékenység statisztikai vizsgálata a vertikális textilipari vállalatoknál

A termelékenység növekedésének statisztikai vizsgálata, a termelékenység növekedését biztosító tényezők alakulásának elemzése igen fontos feladata a statisztikának. A termelékenység értéki mutatószámainak és értékindexeinek vizsgálatával az utolsó időben számos cikk foglalkozott a Statisztikai Szemle ezévi számaiban. Az említett cikkek tisztázták a termelékenységi indexek számításával kapcsolatos problémákat és feltárták a változatlan állományú termelékenységi indexszámok alkalmazásának feltételeit és módszereit, amelyekkel a gyakorlatban csaknem kizárólagosan alkalmazott változó állományú indexek alakulásából levonható következtetések kiegészíthetők ill. helyesbíthetők. Hozzászólásunkban mi a megjelent elemzéseket ki szeretnénk egészíteni a vertikális textilipari vállalatok elemzési problémáinak és annak kifejtésével, hogy a műszaki-gazdasági mutatószámok között szereplő, a termelékenységre jellemző mutatószámok hogyan használhatók fel az elemzésben.

Példánkban egy vertikális textilvállalat adatait használtuk fel, amelynek pamutfonódája, vigognefonódája, szövődéje van és amelynek általános üzeménél is jelentkezik termelési érték, a szolgáltatások tekintélyes része.

A vizsgálat első szempontja, hogy a vállalat szinten számított termelékenységi index és az egyes üzemek (gyárrészletek) indexei milyen mértékben térnek el.

*Az egy teljesített munkaórára eső termelési érték változatlan áron*

	Előző negyedév = 100
Pamutfonoda	96,8
Vigognefonoda	84,8
Szövőde	98,4
Általános üzemek	118,2
<b>Vállalat összesen</b>	<b>98,5</b>

Termelési értéknek az egyes üzemeknél a teljes keresztszámú termelés értékét, az általános üzemeknél a teljesített

szolgáltatások értékét vettük. A vállalati változó állományú indexet a vállalati teljes termelési értékkel számítottuk (befejezetlen termelés állományú önbővítet a textilipari vállalat nem méri a statisztikában).

A táblázat szerint a két legnagyobb üzem, a pamutfonoda és a szövőde termelékenysége közel azonos mértékben csökkent mint az egész vállalaté, a két kisebb üzemé viszont jelentősen eltér. Ha a változatlan állományú indexszámítás módszerével az egyes üzemek viszonyait a teljesített munkaóra számával súlyozzuk, 98,3%-ot kapunk.

A vállalati teljes termelési érték alapján számított mutató és az egyes üzemszámok mutatóinak súlyozott átlaga közel azonos eredményt ad, ami arra enged következtetni, hogy a vállalati teljes termelés alapján számított termelékenységi mutató helyesen tükrözte a termelékenységben beállott csökkenést.

Ha azonban az új halmozott termelési érték alapján számítjuk ki a vállalat termelékenységi mutatószámait, úgy 95,5%-ot kapunk. Ez a szám megfontolásra késztet, mert lényegesen rosszabb képet ad a termelékenység alakulásáról, mint a fent tárgyalt mutatószámok. A halmozott termelési értéket az ártermelés és a saját felhasználásra történt termelés arányaiban bekövetkező változások egyáltalán nem befolyásolják, ami pedig textilipari vertikális vállalatoknál igen gyakori és bizonyos manipulációs lehetőséget is rejt magában.

A vizsgálódást a termelékenység csökkenésének feltárására és az azt befolyásoló okok megállapítására a műszaki-gazdasági mutatószámok elemzésével kell folytatnunk.

A műszaki-fejlesztési, stb. tervekben szereplő műszaki-gazdasági mutatószámok között jelentős számban szerepelnek a termelékenységre jellemző mutatószámok, és pedig rendszerint a termelés/munkaidő hánya-

dos formában. Ezek a mutatószámok a termelékenység mennyiségi mutatószámai, ugyanakkor a munkaügyi tervben a termelékenység értéki mutatószámai szerepelnek. A tervezésnél, a vállalati tervek felülvizsgálatnál állandóan felvetődő probléma a két tervben szereplő azonos jelegű mutatószámok összefüggése. Ugyanis míg a műszaki-gazdasági mutatószámok közt szereplő termelékenységi mutatók általában csak a vállalat tevékenységének egyrészét reprezentálják, ugyanakkor a munkaügyi terv értéki mutatószámai a vállalat egészére vonatkozóan jellemzik a termelékenység alakulását. Bonyolítja a problémát az a körülmény, hogy a műszaki-gazdasági mutatószámok tényezői jelentős részükben olyan adatok, amelyek a terv más részeiben nem szerepelnek, (például a termelésnek az Egységes Árúlista mértékegységétől eltérő mértékegységű adata, stb.), amelyek a tényezők ellenőrizhetőségét nehezítik és nincs nyilvánvaló kapcsolat a mennyiségi és az értéki mutatók között.

Különösen felmerül ez a probléma vertikális vállalatok esetében, ahol a műszaki-gazdasági mutatószámok egy-egy vertikálisi fokra jellemzők és a mutatók össz-

hatásképpen alakulnak a vállalatra jellemző mutatószámok (természetesen más tényezők alakító hatása is érvényesül, mint például választék, minőség, ártermelés és teljes termelés arányának változása stb.).

Ez a probléma azonban nemcsak tervezési kérdés, hanem igen élesen jelentkezik a statisztikai elemzéseknél is. A műszaki-gazdasági mutatószámok és az értéki mutatók kölcsönös vizsgálata jelentős mértékben segítheti a termelékenységre befolyást gyakorló tényezők felderítését, lehetővé teszi a műszaki vezetésben rejlő hibák feltárását és egyben mindkét helyen szereplő statisztikai adatok egymással való ellenőrzését (bár kétségtelen, hogy bizonyos esetekben ellentétes irányú változás jelentkezhét a mennyiségi és az értéki mutatószámok között, de ez a kivételes eset).

Következtetéseinkben kizárólag azokra szorítkozunk, amelyek a kétféle mutatószám egybevetésénél jelentkeznek és nem érintik a termelékenységi mutatószámok elemzésének többi problémáit. Erre a leszűkítésre azért van szükségünk, hogy a vizsgálatul kifizűzött problémát írásunk viszonylagos rövidsége mellett részletesen kifejthessük.

I. sz. táblázat

## Pamufonodai mutatószámok

Megnevezés	Előző n. év tényezője = 100
1. Kilóméter/1000 órsóra .....	95,70
2. Egy munkaórára eső termelés km-ben .....	98,13
3. Egy fonómunkaórára eső term. km-ben .....	96,66
4. 1000 fonóóra eső össz. fonodai létszám .....	97,62
5. Egy fonómunkaórára eső term. é. v. áron .....	95,50
6. Egy munkaórára eső term. ért. v. á. ....	96,80
7. Egy fonóra eső össz. fonodai létszám .....	98,82
8. Átlagos fonalszám .....	98,10
9. Termelési érték/1000 km .....	109,07

A táblázat adatai szerint az előző negyedévhez képest az egy munkaórára eső termelési érték 3,20%-kal csökkent, ugyanakkor az egy munkaórára eső termelés km-ben 1,87%-kal. Magyarazatként helyesebb látszik a termelési érték és a számok egybevetéséből képzett mutatóknak a vizsgálata, amelynek a termelés választék-

kában bekövetkezett eltérésre kellene fényt derítenie. (Az átlagos fonalszám 1,90%-os csökkenése utal arra, hogy a termelés összetételében bizonyos fokú változás következett be.) A termelési érték/km mutatószám azonban a várakozásnak meg nem felelően 9,07%-os emelkedést mutat, tehát nem magyarázza meg a fentemlített két

mutató közötti eltérést. Ezt a jelenséget részletesebb vizsgálatnak vetettük alá s a következő megállapításokat tettük.

A két mutató között jelentkező eltérést azért nem lehet a termelési érték/km mutatóval indokolni, mert a különböző fonalszámok változatlan ára és a kilométer szá-

mok közötti összefüggés szabálytalanul változó és kedvezőbb az aacsonyabb fonalszámokra, mint a magasabbakra. Ennek bizonyítására a vizsgált vállalatra jellemző fonalszámhatárok között megállapítottuk az egy kilométerre eső változatlan árat az árulista szerint. A táblázat a következő:

Fonalszám	1000 km változatlan ára Ft-ban	44-es fonál 1 km-re eső vált. ára = 100	%-os árcsök. az előző fonalszámhoz viszonyítva
Nm 44.....	0,566	—	—
Nm 48.....	0,529	93,46	6,54
Nm 50.....	0,517	91,34	2,27
Nm 54.....	0,515	90,99	0,39
Nm 58.....	0,497	87,81	3,50

Ez a táblázat világosan mutatja, hogy amennyiben két időszak között fonalszámösszetételben eltérés következik be, úgy a mennyiségi és értéki mutatószámok összehasonlítása csak megközelítőleg lehetséges, és pedig a megközelítő magyarázat pontossága attól függően lesz nagyobb, vagy kisebb, hogy a két időszak fonalváasztékának szóródása mekkora. Minél szélsőségesebb a megoszlása, annál kevésbé lehet a két mutatószámot összehasonlítani, tehát egyben a két termelékenységi mutatószám együttes alakulásából következtetéseket levonni.

Amennyiben a műszaki-gazdasági mutatószámok kölcsönös összefüggését vizsgáljuk, amelyek a termelékenységre jellemzők, a következő megfontolásokat tehetjük, amelyek egyben megjelölik a szükséges intézkedések irányát is.

Az egy munkaóraóra eső termelési kilométerben és az egy fonó munkaóraóra eső termelési kilométerben mutatószámok viszonya a fonók és az egyéb fonodaj munkáltszám közötti arányeltolódást mutatja.

Az 1000 orsóóraóra eső kilométer mutató és a kilométer/fonó munkaóra mutató szembeállítására arra utal, hogy az egy fonó által kezelt orsók száma növekedett. Ugyanis:

$$\frac{\text{km}}{\text{fonó} \times \text{óra}} : \frac{\text{km}}{\text{orsó} \times \text{óra}} =$$

$$= \frac{\text{orsó} \times \text{óra}}{\text{fonó} \times \text{óra}} = \frac{\text{orsó}}{\text{fonó}}$$

Az adatok felhívják a figyelmet és további vizsgálatot követelnek az egyéni termelékenység és a munkaszervezés területén, amelynek feladata világosságot deríteni a fonók teljesítményének esökkenésére.

2. sz. táblázat

### Szövődei mutatószámok

Előző n. é.  
tényszám = 100

#### Megnevezés

- |   |           |       |
|---|-----------|-------|
| 1. Egy szövőóra alatt teljesített 1000 vetés                | — — — — — | 97,36 |
| 2. Egy szövő ledolgozott órájára eső term. érték vált. áron | — — — — — | 96,02 |
| 3. Egy szövődei munkaóraóra eső term. ért. vált. áron       | — — — — — | 98,40 |
| 4. 100 szövőgépre eső teljes szövődei létszám               | — — — — — | 98,50 |
| 5. Összes szövődei munkaóra/szövődarabbeszes munkaóra       | — — — — — | 97,22 |
| 6. Termelési érték/1000 vetés                               | — — — — — | 99,73 |

A 1956. évi szövődei eső egy szövőóraóra eső termelési érték 3,98%-kal csökkent. Az egy szövőóra alatt teljesített 1000 vetés 2,64%-kal. A két mutató eltérésére részben magyarázatot nyújt a termelési érték/1000 vetés mutatószámának esökkenése.

$$\left( \frac{\text{érték}}{\text{szövőóra}} : \frac{\text{érték}}{\text{szövőóra}} = \frac{\text{érték}}{\text{vetés}} \right)$$

Ha az egy szövőóra alatt teljesített 1000 vetés mutatóját megszorozzuk a termelési érték/1000 vetés mutatójának teljesítési százalékával, akkor 97,1%-ot kapunk, ami megközelítőleg megmagyarázza a két viszonyszám közötti eltérést.

Ha az egy szövődőóra eső termelési érték és az egy szövődei munkaórára eső termelési érték mutatóját vetjük egybe, akkor a két mutató arra utal, hogy a szövők és az egyéb szövődei létszám aránya megjavult, amit az összes szövődei munkaórák és a szövők darabéres munkaóráiból képzett mutató alakulása igazol is.

A 100 szövőgépre eső teljes szövődei létszám viszonyszámának csökkenése jelzi azt, hogy a vállalat a segédszemélyzetéből vagy annak terhére állított be szövőket, ez a körülmény azonban a hatásfok csökkenését

eredményezte és ennek következtében jelentkezik az egy szövőóra alatt teljesített vetések számának csökkenése is.

Tanulásgépen azt a következtetést vonhatjuk le a fenti számításokból, hogy egy vertikális vállalat termelékenység-vizsgálatánál nem elégséges a vállalati teljes termelés alapján számított mutató elemzése, hanem üzemenként, a műszaki mutatók és különféle torzító körülmények feltárásával tudjuk csak a helyes eredményt megállapítani.

Fülöp Sándor és Pécsi János

## Az áruforgalmi tervteljesítés elemzése a nagykereskedelemben

A szocialista nagykereskedelem legfontosabb feladata, hogy összekötőkapocs legyen a szocialista ipar és a kiskereskedelem között, hogy a megtermelt árukat eljuttassa a kiskereskedelmi hálózat csatornáiba.

A kiskereskedelem csak akkor képes a fogyasztók szükségleteit zavartalanul kielégíteni, ha bő választékkal, zsúfolt kirakatokkal rendelkezik. A nagykereskedelemnek kell biztosítani, hogy a szocialista gyár-  
ipar termelésének állandó emelkedése következtében beálló árubőség időben a kiskereskedelmi hálózathoz kerüljön és a lakosság rendelkezésére álljon.

A kiskereskedelem zavartalan ellátását az árufedezeti tervek biztosítják. A kiskereskedelmi árufedezeti tervek teljesítését a nagykereskedelmi vállalatoknak nemcsak negyedévenként, hanem folyamatosan, havonta — esetleg 10 naponként is — ellenőrizni kell. A tervteljesítést nemcsak globálisan kell vizsgálni, hanem a lehető legmélyebb részletekig kell elemezni.

„... A közgazdászok, írók, statisztikusok ne fecseggjenek a tervről általában, hanem részletesen tanulmányozzák terveink teljesítését, a gyakorlatban elkövetett hibáinkat és e hibák kiigazításának módjait. Ilyen tanulmányozás nélkül vakok vagyunk” — mondotta Lenin elvtárs.<sup>1</sup>

Ez fokozottan vonatkozik a kiskereskedelmi árufedezeti tervek elemzésére, amelyek a nagykereskedelmi vállalatok legfontosabb tevékenységének mutatószámai.

A kiskereskedelem áruellátásának kiértékelésénél részletesen kell vizsgálni:

1. A kiskereskedelem részére eladott áruk megoszlását cikkenként.
2. A kiszállítások hatását a kiskereskedelmi választék alakulására.
3. A kiszállítás tervszerűségét.
4. A tervek teljesítését változatlan áron.

A fenti elemzések helyes elvégzése nagymértékben hozzájárulhat a kereskedelem munkájának megjavításához.

### A kiskereskedelem részére eladott áruk megoszlása

A kiskereskedelmi árufedezeti terveket cikkenként kell értékelni. Nem szabad azonban egyes cikkek tervteljesítését külön-külön kiragadva vizsgálni, hanem meg kell találni az összefüggést a cikkek tervének teljesítése és az összes kiszállítás tervteljesítése között.

Egy vállalat, kiskereskedelem részére, történő eladásának tervteljesítését az 1. sz. táblázat (1983. o.l.d.) szerint elemezhetjük.

Az 1. számú táblából látható, hogy a vállalat a férfiúruha eladás tervét jelentősen túlteljesítette, azonban ennek ellenére a többi cikknek lemaradásának következtében az összes eladás tervteljesítése 100% alatt maradt.

Kiszámíthatjuk, hogy az egyes cikkek tervteljesítésének lemaradása milyen befolyást gyakorol az összes értékesítés tervének teljesítésére, ha cikkenként a tervtől való százalékos eltérést megszorozzuk a cikkek áruforgalomban elfoglalt százalékos megoszlásával, s az így kapott eredményt elosztjuk 100-zal.

<sup>1</sup> Lenin Művei, 32. kötet, 119. old., oroszul.

1. sz. tábla

	Árueladás kiskereskedelmi értékesítésre		Tervteljesítés %-a	Eltérés a tervtől	
	tervszám	tényszám		ezer Ft (2. rovat - 1. rovat)	% -ban (3. rovat - 100%)
	ezer Ft				
a	1	2	3	4	5
Bőrcipő .....	320	315	98,4	- 5	- 1,6
Férfiruha .....	240	264	110,0	+ 24	+ 10,0
Férfi kabát .....	260	212	81,5	- 48	- 18,5
Női kabát .....	180	176	97,8	- 4	- 2,2
Összesen	1000	907	96,7	- 33	- 3,3

2. sz. tábla

a	Árueladási terv kiskereskedelmi értékesítésre		Eltérés a tervtől %-ban	A tervtől való eltérés befolyása a teljes tervteljesítésre 3. rovat × 2. rovat 100
	ezer Ft	%-os megoszlás		
	1	2	3	4
Bőrcipő .....	320	32,0	- 1,6	- 0,5
Férfiruha .....	240	24,0	+ 10,8	+ 2,4
Férfi kabát .....	260	26,0	- 18,5	- 4,8
Női kabát .....	180	18,0	- 2,2	- 0,4
Összesen	1000	100,0	- 3,3	- 3,3

Az eltérést a tervtől legjobban a férfikabát lemaradása okozta. Ezt bizonyítja az eltérés befolyásának mutatószáma is, amely  $\frac{18,5 \times 26,0}{100} = 4,8\%$ , szemben a bőrcipő és a női kabát 0,5, illetve 0,4%-os lemaradásával.

A lemaradást nem tudta ellensúlyozni a férfiruha 2,4%-os túlteljesítése sem.

Az egyes cikkek tervtől való eltérésének az egész áruforgalmi tervteljesítésre gyakorolt befolyása egyenes arányban van az árunak az áruforgalmi tervben elfoglalt százalékos súlyával.

A tervteljesítés ilyen szempontok szerinti vizsgálata rámutat azokra a területekre, ahol sürgős intézkedésekre van szükség az áruellátás biztosításának érdekében.

#### A kiszállítás hatása a kiskereskedelem választékalkakulására

Gyakran előfordul, hogy egyes cikkekből a kiskereskedelemben hiány mutatkozik, vagy a választék összetétele nem meg-

felelő, ugyanakkor a nagykereskedelmi vállalatok raktáraiban ugyanazok a cikkek hatalmas mennyiségben vannak felhalmozva. Ennek oka legtöbbször, hogy a nagykereskedelem nem ütemezi megfelelően kiszállításait.

A statisztikának rá kell mutatni ezekre a hiányosságokra.

A kiszállítások ütemezésének elemzésénél a partner kiskereskedelmi vállalat eladási tervteljesítésének alakulását össze kell hasonlítani a nagykereskedelmi vállalat kiszállítási tervének teljesítésével.

A kiskereskedelmi vállalat pl. eladási tervét 115%-ra teljesítette, ugyanakkor a nagykereskedelem kiszállítása a vállalat felé a tervezettnél csak 95%-át érte el.

Ebből arra lehet következtetni, hogy a kiskereskedelmi vállalat eladásának jelentős részét nem a nagykereskedelemtől, hanem saját készleteiből és egyéb forrásokból beszerzett árucikkkel bonyolította le.

Ha a kiskereskedelem túlzott mértékben saját készleteiből, illetve helyi forrásokból

biztosítja eladását, ez választék és minőség rovására mehet.

Kiszámítható, hogy az árufedezeti tervteljesítés 5%-os lemaradása következtében hogyan alakult a saját készletekből és a helyi forrásokból történő árusítás.

A számítás elvégzéséhez ismerni kell, hogy A. kiskereskedelmi vállalat eladásának biztosítására árufedezeti tervében hány százalék volt a nagykereskedelemtől, illetve saját készleteiből és helyi forrásokból megtervezve.

3. sz. tábla

a	A kiskereskedelmi vállalat árufedezeti tervének %-os megoszlása	Tervteljesítés %-a
	1	2
Nagykereskedelem .....	80	95,0
Saját készlet és helyi források	20	195,0
<i>Kiskereskedelmi eladás</i>	<i>100</i>	<i>115,0</i>

Saját készletből és helyi forrásokból eladott áruk tervteljesítését a következőképpen kell kiszámítani:

$$\frac{80 \cdot 90 + 20x}{100} = 115$$

ebből, ha elvégezzük a kijelölt műveleteket

$$x = \frac{115 \cdot 100 - 80 \cdot 95}{20} = 195\%$$

tehát a nagykereskedelem kiszállítási tervének 5%-os lemaradása miatt A. kiskereskedelmi vállalat 95%-kal adott el több árut a saját készleteiből és helyi forrásokból, mint ahogy ezek arányát megtervezte.

Ebből következik, hogy a nagykereskedelemnek fokozni kell a kiszállítást a vállalat felé és biztosítani, hogy a központi alapok a fogyasztók rendelkezésére álljanak.

Az elemzést nemcsak globálisan, hanem cikksoportonként is el lehet végezni.

A tervek ilyen formában történő értékeléséhez szükséges, hogy a nagy- és kiskereskedelmi vállalatok statisztikusai ne csak saját vállalatuk adatait vizsgálják, hanem a közös problémákat is elemezzék és együttesen rámutatva a hiányosságokra, elősegítsék a lakosság jobb áruellátását.

#### A kiszállítás tervszerűségének mérése

A nagykereskedelmi állapotnak a tervteljesítés értékelésekor ki kell térni a tervszerűség elemzésére is.

A tervszerűség kiszámítása rámutat, hogy a nagykereskedelmi vállalat helyesen, vagy helytelenül gazdálkodott a rendelkezésére bocsátott árualapokkal.

B. nagykereskedelmi vállalat a negyedév folyamán a következő kiszállításokat eszközölte:

4. sz. tábla

a	Árueladás		Tervteljesítés %-ban	Tervszerűség számításánál figyelembe vehető	Tervszerűség %-a (4. rovat; 1. rovat)
	tervszám	tényszám			
	ezer Ft				
	1	2	3	4	5
Kiskereskedelmi értékesítésre .....	20 000	16 520	82,6	16 520	82,6
Közületnek .....	2 000	2 540	127,0	2 000	100,0
Szövetkezeti kisliparnak .....	12 000	15 680	130,7	12 000	100,0
Egyéb .....	500	450	90,0	450	90,0
<i>Összesen</i>	<i>34 500</i>	<i>35 190</i>	<i>102,1</i>	<i>30 970</i>	<i>89,7</i>



A vállalat globálisan tervét túlteljesítette, azonban nem dolgozott tervszerűen. Ez megállapítható, ha a kiszállítási irányát részletesen vizsgáljuk. Ugyanis a kiskereskedelem részére megtervezett áruk jelentős részét szövetkezeti kisipar részére adta el.

A tervszerűséget nemcsak a vállalat összes értékesítésére, hanem a fontosabb cikksoportokra mennyiségben is ki kell számítani.

Ezért helyes, ha a nagykereskedelmi vállalatok egyes cikksoportok kiszállítási tervét — a kötések alapján — mélyebben lebontják és cikksoporton belül vizsgálják a tervszerűség alakulását.

Egy cipőnagykereskedelmi vállalat II. negyedévi tervében a férficipő kiszállítási tervszerűségét a következőképpen számíthatja ki:

Férficipőből a megtervezett kiszállítás a kiskereskedelem részére 20 000 db. volt, azonban a nagykereskedelmi vállalat a tervidőszak alatt 22 000 db-ot szállított, így tervét 110%-ra teljesítette.

A terv 10%-os túlteljesítése mellett meg kell vizsgálni azt is, hogy valóban azt az árut szállította a vállalat, amelyet a kiskereskedelem szállítási szerződésében megrendelt.

5. sz. tábla

	II. negyedévi árueladás kiskereskedelmi értékesítésére		Terv- teljesítés %-ban	Terv- szerűség %-a
	tervszám	tényszám		
	d a r a b			
a	1	2	3	4
Félcipő.....	9 000	11 350	126,1	100,0
Szandál.....	7 000	4 780	68,3	68,3
Magasszárú cipő..	4 000	5 870	146,8	100,0
<i>Férficipő összesen</i>	<i>20 000</i>	<i>22 000</i>	<i>110,0</i>	<i>88,9</i>

Az 5. táblából megállapítható, hogy a nagykereskedelmi vállalat a II. negyedévben, amikor a meleg időjárás következtében a kereslet inkább szandálcipőből mutatkozik, elmaradt a szandálok szállításával, ezt a tervteljesítés érdekében úgy pótolta, hogy más cikkekből, főleg magasszárú cipőből terven felül hatalmas mennyiséget szállított a kiskereskedelemnek.

Ilyen körülmények között helytelen a terv túlteljesítését kihangsúlyozni, ellenben arra kell rámutatni, hogy a cikksoport értékesítésének tervszerűsége csak 88,9% volt.

#### A tervek mérése változatlan árakon

A tervteljesítés alakulását befolyásolhatja egyes cikkek árainak megváltozása. Ilyen esetben csak az árváltozások kiküszöbölése után kaphatunk helyes képet a tényleges tervteljesítésről.

Szocialista országban az áremelkedést és esőkenést a kormány határozza meg, tehát a változások mindenkor rendelkezésre állnak és az egyéni árindexeket ki lehet számítani.

Ha egy árucikk ára megváltozik, az egyéni árindexet megkapjuk, ha a megváltozott árat elosztjuk a régi árral. Az egyéni árindex megmutatja, hogy egy árucikk ára — az árváltozás következtében — hány százalékkal csökkent, vagy növekedett.

A. árucikk ára az árváltozás előtt 16,60 forint volt, ha az új ár 18,00 forint, az egyéni árindex egyenlő  $\frac{18,00}{16,60} = 1,08 = 108\%$

Az árváltozások kiküszöbölését az egyéni árindexek segítségével a következőképpen kell elvégezni (6. sz. tábla, 986. old.):

A táblából megállapítható, hogy a 103,0 százalékos tervteljesítés nem tükrözi a valóságot, mert A., C., E., F. cikkek árai megváltoztak.

Ahhoz, hogy a tervteljesítés százalékat változatlan árakon megkapjuk, az összes forgalomból le kell vonni azoknak a cikkeknek az eladásait, amelyeknél árváltozás történt.

$$79\ 800 - (16\ 240 + 13\ 280 + 13\ 500 + 5\ 140) = 31\ 640.$$

6. sz. tábla

Cikk megnevezés	Árueladás kiskeres- kedelmi értékesítésre		Terv- teljesítés tényleges áron %-ban	Egyéni árindex	Terv- teljesítés változatlan áron %-ban
	tervszám	tényszám			
	ezer Ft				
a	1	2	3	4	5
A .....	15 000	16 240	108,3	1,08	100,2
B .....	19 000	17 600	92,5	1,00	92,6
C .....	13 000	13 280	102,2	1,06	96,4
D .....	8 500	8 820	103,8	1,00	103,8
E .....	11 000	13 500	122,7	1,10	111,6
F .....	7 000	5 140	73,4	0,96	76,5
G .....	4 000	4 220	105,5	1,00	105,5
Összesen	77 500	78 800	103,0	—	99,1

Amely cikkeknel árváltozás nem történt, a tévszámok változatlanul maradnak, ahol az árak megváltoztak, a tévszámokat el

kell osztani az egyéni árindexekkel és az így kapott összeget kell viszonyítani a terv-  
hez.

$$31\ 640 + \frac{16\ 240}{1,08} + \frac{13\ 280}{1,06} + \frac{13\ 500}{1,10} + \frac{5\ 140}{0,96} =$$

$$\frac{31\ 640 + 15\ 037 + 12\ 528 + 12\ 273 + 5\ 340}{77\ 500} = \frac{76\ 832}{75\ 500} = 0,991 = 99,1\%$$

A tervteljesítés kiszámítása az árváltozó-  
sok figyelmen kívül hagyásával meghamisít-  
otta a valóságot, mert a túlteljesítést nem  
a vállalat jó munkája, hanem az árak emel-  
kedése eredményezte.

Ha árcsökkenés van, a tervteljesítés szá-  
zaléka — az árváltozások kiküszöbölése nél-  
kül számítva, — viszont alacsonyabb a  
ténylegesenél.

A vállalatoknak minél előbb rá kell térni  
a tervek változatlan áron való kiértékelé-  
sére, mert csak így lehet helyes képet  
kapni a tervteljesítés alakulásáról.

Az árufedezeti tervek részletes elemzése  
a nagykereskedelmi vállalatok statisztikájá-  
nak egyik legfontosabb tevékenysége.

A statisztikusok feladata, hogy a terv  
teljesítését a legrészletesebben minél több  
mutatószám kidolgozásával ellenőrizték,  
feltárják a kiskereskedelem áruellátásának  
hiányosságait, s ezáltal segítséget nyújt-  
sanak a hibák kijavításához.

Ha a statisztika ezen a területen jó mun-  
kát végez, elősegíti a szocialista belkeres-  
kedelmet, hogy betöltsse legfontosabb hiva-  
tását: a lakosság több és jobb áruval való  
ellátását.

## A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Központi Statisztikai Hivatal jelentése a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésére vonatkozó állami terv teljesítésének 1952 III. negyedévi eredményeiről

Az ipar és a mezőgazdaság fejlődését, valamint az áruforgalom alakulását 1952 III. negyedében a következő adatok jellemzik:

### I.

#### Az ipari termelési terv teljesítése

A teljes termelés negyedévi tervét az egész ipar 100,7%-ra teljesítette. Az egyes minisztériumok az ipar teljes termelési tervét a következőképpen teljesítették:

	Az 1952 III. negyedévi terv- teljesítés %-ban
Vaskohászati Minisztérium	103
Sznesfémkohászati Minisztérium	99,9
Széntipari Minisztérium	100,1
Ásványolajipari Minisztérium	100,8
Villamoserőművek Minisztériuma	100,1
Vegyipari Minisztérium	101
Villamosipari Minisztérium	102
Híradástechnikai-ipari Minisztérium	101
Nehézipari Minisztérium	99,2
Gépkocsi- és Traktoripari Minisztérium	100,8
Szerszámgyártási Minisztérium	100
Gép- és Műszergyártási Minisztérium	100,1
Építőipari és Utépítőgépgyártási Minisztérium	104
Közlekedési-gépgyártási Minisztérium	93
Mezőgazdasági-gépgyártási Minisztérium	94
A Szovjetunió Építőanyagipari Minisztériuma	99,7
A Szovjetunió Falipari Minisztériuma	92
Papír és Fafeldolgozóipari Minisztérium	104
A Szovjetunió Könnyűipari Minisztériuma	101
A Szovjetunió Halipari Minisztériuma	95
A Szovjetunió Hús- és Tejipari Minisztériuma	100,2
A Szovjetunió Élelmiszeripari Minisztériuma	105
A Szovjetunió Gyapottermesztési Minisztériumának ipari vállalatai	83
A Közlekedésügyi Minisztérium ipari vállalatai	102
A Szovjetunió Egészségügyi Minisztériumának ipari vállalatai	103
A Szovjetunió Filmügyi Minisztériumának ipari vállalatai	107
A szövetséges köztársaságok helyi ipari minisztériumai és helyi fűtő- anyagipari minisztériumai	107
Ipari szövetkezetek	103

A Szovjetunió egész iparának teljes termelése 1952 III. negyedében 11%-kal nőtt 1951 III. negyedéhez viszonyítva.

Az iparban a munkások munkájának termelékenysége 1952 III. negyedében 1951. III. negyedéhez viszonyítva 6%-kal emelkedett.

Az ipari termékek önköltségének csökkenése terén az 1952 III. negyedére megállapított feladatot teljesítették.

### II.

#### Mezőgazdaság

A kolhozok, gépállomások és szovhozok sikeresen befejezik a termésbetakarítást. 1952-ben a gabonaössztermés 8 milliárd pud volt, vagyis 600 millió puddal több, mint az előző évben. A Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő állami termésbecslő hivatal adatai szerint idén a legnagyobb terméshozam Ukrajnában, Észak-Kaukázusban és a Krimben volt.

A múltévinél magasabb terméshozamot értünk el az ország több más vidékén is.

Az 1951. évihez képest növekedett a lenrost, a napraforgó és a burgonya össztermése. A nyersgyapot és a cukorrépa össztermés az idén felülmúlta az 1951. évi termést.

Ebben az évben még jobban megszilárdult a mezőgazdaság anyagi-technikai alapja és emelkedett a kolhozokban és a szovhozokban a mezőgazdasági munka gépesítésének színvonala. A gép- és traktorállományok 1952 eddig eltelt időszakában 8%-kal több mezőgazdasági munkát végeztek a kolhozokban, mint 1951 megfelelő időszakában. Az idén a kolhozokban 15%-kal több gabonafélét arattak le kombájnokkal, mint a múlt évben.

## III.

## Az árujorgalom fejlődése

1952 III. negyedében tovább fejlődött a szovjet kereskedelem. Az állami és a szövetségi kereskedelem útján 10%-kal több árut adtak el a lakoságnak, mint 1951 III. negyedében. Az egyes áruk eladására a következőképpen növekedett: hús 17%-kal, haltermékek 20%-kal, olaj és egyéb zsiradék 25%-kal, sajt 21%-kal, tojás 24%-kal, cukor 31%-kal, édesipari termékek 15%-kal, pamutszövet 5%-kal, selyemszö-

vet 27%-kal, konfekcióipari termékek 19%-kal, köt-szövöttáru 25%-kal, harisnya és rövidharisnya 19%-kal, bőrlábbeli 24%-kal, mosdószappan 14%-kal, mosdószappan 31%-kal, kerékpár 12%-kal, fényképezőgép 33%-kal, varrógép 11%-kal, óra 5%-kal.

1952 III. negyedében a kolhozpiacokon 1951 III. negyedéhez képest több mezőgazdasági terméket, elsősorban több állati zsiradékot, tojást, baromfit, zöldségféléket, bízalisztet és darát adtak el a lakosság-nak.

Forrás: Pravda, 1952. október 27., 1. old.

## BOLGAR NÉPKÖZTARSASÁG

## Az Állami Tervbizottság jelentése az 1952. évi állami népgazdasági terv III. negyedévi teljesítéséről

## I.

## Ipar

Az ipari össztermelés (beleszámítva a helyiipar és a szövetségi ipar termelését) 1952 III. negyedében 17%-kal volt magasabb, mint 1951 hasonló időszakában.

Az 1952 III. negyedévi terv teljesítése és az ipari termelés növekedése egyes minisztériumok és igazgatóságok szerint a következőképpen alakult:

	Az 1952 III. negyedévi terv teljesítése %-ban	1951 III. negyedév 1951 III. negyedévének %-ában
Nehézipari Minisztérium	100	122
Kőnyíripari Minisztérium	101	126
Villamosításügyi Minisztérium	93	137
Begyűjtési és Élelmiszeripari Minisztérium	79	103
Közlekedésügyi Minisztérium	108	115
Építésügyi Minisztérium	116	148
Nyomdaipar és Kiadóvállalatok Főigazgatósága	106	119

Az 1952 III. negyedévi tervet az alábbi fontosabb ipari termékek tekintetében jelentősen túlteljesítették, kokszt, ércet, nyersvas, belsőgésű motorok, transzformátorok, villanymotorok, traktorvontatású soros vetőgépek, ásványolaj, kénsav, műtrágya, deszka, furnérlemez, papír, rádiókészülékek, alumínium háztartási edények, sárcipők, cipők, szappan, makaroni és tésztafélék, kolbász, édességfélék stb.

A fontosabb iparcikkek termelése 1952 III. negyedében a következőképpen emelkedett a múlt év azonos időszakához képest:

	1952 III. negyedév 1951 III. negyedévének %-ában
Villamosenergia	135
Kőszén	129
Ércet	135
Nyersvas	225
Betonvas	203
Ólom	192
Belsőgésű motorok	351
Traktorvontatású soros vetőgép	185
Csőplőgép	231
Ásványolaj	109
Kénsav	127
Karbid	119
Háztartási edények	107
Rádiókészülékek	268
Villanykörték	200
Szappan	119
Deszka	106
Furnérlemez	128
Papír	111
Pamutszövet	117
Gyapjúsövet	113
Konfekcionált köt-szövött áruk	129
Kemény bőrök	121
Cipők	148
Hús	126
Kolbász	193
Disznósír	288
Növényi olaj	117

## II.

## Mezőgazdaság

1952 III. negyedében sikeresen befejezték a gabonafélék és a napraforgó betakarítását. A termés gyors betakarítása annak

az eredménye, hogy sikeresen megvalósították a párt és a kormány a mezőgazdaság gépesítésére vonatkozó határozatait, 1952 III. negyedévében 72%-kal nagyobb területről takarították be a termést kombájnnal, mint a múlt év hasonló időszakában. Az ország dolgozó parasztsága határidőre teljesítette gabonabeadási kötelezettségét.

A negyedév befejeztéig az őszi vetésre vonatkozó tervnek megfelelően bevetett terület 4,4%-kal nagyobb, mint a múlt év azonos időszakában. 1952 III. negyedévében 47%-kal nagyobb területet trágyáztak meg műtrágyával, mint 1951 azonos időszakában.

Az állami gazdaságokban és termelőszövetkezetekben növekszik az állattenyésztő telepek száma. Az állami gazdaságokban és a termelőszövetkezetekben csupán 1952 III. negyedévében 104 új állattenyésztő telepet hoztak létre.

A termelőszövetkezetek állatállománya 1952 III. negyedévének végére a következőképpen növekedett 1951 III. negyedévének végéhez képest: szarvasmarha 11,1%-kal, juh 23,3%-kal, anyajuh 16,4%-kal, sertés 2,6-szeresére, anyakoca 2-szeresére.

Ugyanezen időszak alatt az állami gazdaságok állatállománya a következőképpen emelkedett: szarvasmarha 34,2%-kal, tehén 25,6%-kal, ló 20,5%-kal, juh 32%-kal, anyajuh 22,1%-kal, sertés 50,6%-kal, anyakoca 23,7%-kal.

### III.

#### Közlekedés

1952 III. negyedévében a vasúti áruszállítási tervét tonnában 100,1%-ban teljesítették.

ték. Az elmúlt év III. negyedévéhez viszonyítva a szállított árumennyiség 12,9%-kal emelkedett.

1952 III. negyedévében a vasúti közlekedés egész sor minőségi mutatója tekintetében jelentős eredményeket értek el. A tehervagonok napi átlagos rakodásának tervét 100,1%-ra teljesítették és ez 10,2%-os emelkedést jelent az elmúlt év hasonló időszakához képest. A tehervagonok kocsifordulója az elmúlt év hasonló időszakához képest 3,1%-kal megrövidült. A mozdonyok által megtett napi út 1952 III. negyedévében átlagosan 2,3%-kal több volt, mint az elmúlt év hasonló időszakában. A tehervagonok átlagos megterhelésére vonatkozó tervét 106,8%-ra teljesítették. 1952 III. negyedévében a tehervagonok átlagos megterhelése 9,6%-kal magasabb volt, mint 1951 III. negyedévében.

### IV.

#### Kiskereskedelmi áruforgalom

Az iparcikkek és élelmiszerek egységes állami kiskereskedelmi árait ez év szeptemberében újból, ezúttal másodízben leszállították. Ez elősegítette az állami és szövetkezeti kiskereskedelmi hálózat áruforgalmának a növekedését.

A kiskereskedelmi áruforgalom 1952 III. negyedévi tervét 103,2%-ra teljesítették.

1952 III. negyedévében az elmúlt év hasonló időszakához viszonyítva jelentősen nagyobb mennyiségű rizst, cukrot, édességet, növényi olajat, húst, sajtot, tojást, pamut-, gyapjú- és selyemszövetet, cipőt, bűtort, ágylát, kályhát, szappant stb. adtak el.

Forrás: Rabotnicseszko Delo, 1952 október 31. 2. old. — Rövidített közlemény.

## CSEHSZLOVAK KÖZTARSASÁG

### Az Állami Statisztikai Hivatal jelentése az 1952 III. negyedévi gazdasági terv teljesítéséről

#### I.

##### Ipar

1952 III. negyedévében 99%-ra teljesítették az ipar teljes termelési tervének előirányzatát. Az ipari termelés 1952 harmadik negyedévében 1951 azonos időszakához viszonyítva 21%-kal emelkedett.

1952 III. negyedévében a Nehézipari Minisztérium üzemei 96%-ra, a Könnyűipari Minisztérium üzemei 105%-ra és az Élelmiszeripari Minisztérium hatáskörébe tartozó üzemek pedig 99%-ra teljesítették tervüket.

Az egyes minisztériumok a következőképpen teljesítették teljes termelési tervüket:

	Tervteljesítés %-ban
Tüzelőanyag- és Energiaügyi Minisztérium	101
Kohóipari és Ercbányászati Minisztérium	91
Vegyipari Minisztérium	99
Nehézgépipari Minisztérium	100
Általános Gépipari Minisztérium	86
Könnyűipari Minisztérium	103
Élelmiszeripari Minisztérium	99
Építőipari Minisztérium (a beruházási építkezéseket kivéve)	102
Erdőgazdasági és Falipari Minisztérium	113
A Tájékoztatást és Népművelési Minisztérium iparvállalatai	107
Az Egészségügyi Minisztérium iparvállalatai	128

Egyes fontosabb termékek termelése 1952 III. negyedévében 1951 III. negyedévéhez viszonyítva a következőképpen emelkedett:

	1952 III. negyedévének %-ában	1951 III. negyedévének %-ában
Kőszén	123	123
Barnaaszén	112	112
Koksz	119	119
Kőolaj	156	156
Vasérc	128	128
Mangánérc	141	141
Villamosenergia	114	114
Nyersvas	116	116
Nyersacél	112	112
Hengerelt áru	117	117
Gőzmozdony	118	118
Négy- és töbtengelyes tehervagonok	149	149
Betonkeverőgép	347	347
Golyóscsapágy	115	115
Kátrányfesték	122	122
Lakkgyanta	462	462
Viszkózafonál	119	119
Viszkózaszelyem	117	117
Gumbiból készült munkacső	117	117
Cement	114	114
Tégla	109	109
Fűrészelt fenyőfa	125	125
Cellulóze	105	105
Papír	108	108
Kartonpapír	129	129
Len- és féllenszövetek	103	103
Gyapjűszövetek	108	108
Munkaruha	131	131
Étolaj	128	128
Tej	104	104
Vaj	104	104
Cigaretta	114	114

1952 III. negyedévében sok gyártmány termelési tervét túlteljesítették, így a barnaszén, kőolaj, villamosenergia, világítógáz, ólom- és horganyérc, színesfémek és félkésztermékek, a 6000 kW-on felüli gőzturbinák, kokszoló gépek és berendezések, zúzó-pörölők stb. termelési tervét.

A Tüzelőanyag- és Energiaügyi Minisztérium feketeszen termelési tervét 95%-ban teljesítette.

A Kohászati és Ercbányászati Minisztérium nem teljesítette a nyersvas, nyersacél és hengerelt áruk termelési tervét.

A Nehézgépipari Minisztérium nem teljesítette egyenletesen az egyes termékek termelési tervét.

Az Általános Gépipari Minisztérium nem teljesítette a teher- és személyautók, autóbuszok, személyszállító hajók termelési tervét.

## II.

### Mezőgazdaság

1952 III. negyedévében további 130,000 mezőgazdasági üzem egyesült közös mezőgazdasági termelés céljából. A harmadik negyedév folyamán a II. típusú Egységes Földműves Szövetkezetek száma 829-cel, a III. típusúaké 1148-cal és a IV. típusúaké 76-tal növekedett. A II.—IV. típusú EFSz-ek száma összesen 2053-mal emelkedett. A II., IV. típusú EFSz-ek az ország mezőgazdasági földterületének 28,5%-án, illetőleg az egész szántóterület 30,5%-án gazdálkodnak. Ezenkívül 1189 községben alakult I. típusú Egységes Földműves Szövetkezet.

Előzetes adatok szerint a betakarított búza mennyisége 9%-kal, az árpáé 2%-kal, a zabé 4%-kal, a máké 17%-kal, a lené 11%-kal, a kenderé 37%-kal haladja meg az előző évit.

A búza és zab betakarítási tervét 102 százalékra teljesítették. Ebben az évben a búza hektáronkénti terméshozama 6%-kal, az árpáé 4%-kal, a zabé 9%-kal volt magasabb, mint a múlt évben. Október 17-ig a rozs vetési tervét 76%-ban, a búzáét 46%-ban teljesítették.

1952 III. negyedének végéig a szarvasmarhaállomány a múlt év azonos időszakához viszonyítva 229,000-rel, ezen belül a tehénállomány 96,000-rel, a sertésállomány 1,116.000-rel és a juhállomány 227,000-rel emelkedett. A szarvasmarhaállomány 50%-a tehén. A harmadik negyedévben az állami gazdaságok állatállománya valamennyi állatfajta tekintetében növekedett, a szarvasmarhaállomány előirányzatát csak 92%-ban teljesítették.

A tehénállomány növekedett ugyan, azonban még mindig 13%-os lemaradás mutatkozik. A sertésállomány tervét 7%-kal túlteljesítették.

A gép- és traktorállomások az ezévi betakarításnál a tavalyinál nagyobb mértékben alkalmaztak szovjet kombájnokat; a kombájnkezelők teljesítménye 15%-kal haladta meg az előirányzatot. A kombáj-

nok teljesítménye majdnem két és félszer volt magasabb, mint az elmúlt évben. Az elmúlt évhez viszonyítva a gép- és traktorállomások aratási munkájának mennyisége 25%-kal emelkedett.

Annak ellenére, hogy a traktorpark, a traktorok kiselvezése következtében az elmúlt évhez viszonyítva 8%-kal csökkent, a traktorok teljesítménye majdnem 15%-kal emelkedett.

### III.

#### *Építőipar*

1952 III. negyedében a beruházások volumene az elmúlt év/azonos időszakához viszonyítva jelentősen nőtt. Ennek ellenére a harmadik negyedében a fontos beruházások tervét csak 71%-ra teljesítették.

A kuncicei Klement Gottwald Kohóművekben az év III. negyedében befejezték egy nagyolvasztó és egy Martin-kemence építését és üzembehelyeztek egy kokszolóberendezést. A trinicei V. M. Molotov Vasművekben üzembehelyeztek egy Martin-kemencét. Két villamoserőmű berendezését kibővítették.

1952 III. negyedében az építőipari vállalatok 2689 építkezést fejeztek be. Ebből 300 építkezés az ipar és közlekedés céljait szolgálta, 299 mezőgazdasági és 350 lakóházépítkezés volt. Befejezték 6790 lakás építését.

A III. negyedében 3502 új építkezést kezdtek meg.

Az építőipari termelés 1952 III. negyedében az elmúlt év azonos időszakához képest 6,7%-kal emelkedett, a tervet azonban csak 91%-ra teljesítették.

A földkitermelési munkálatokat 88%-ban, a kitermelt föld elszállításának munkálatait 96%-ban, a betonkeverési munkálatokat 56 százalékbán, a törmelék és homokkitermelési munkálatokat 40%-ban gépesítették.

### IV.

#### *Közlekedés és hírközlés*

A vasutak a III. negyedében a teher szállítási tervét 103%-ra teljesítették; teljesítményük 1951 III. negyedével szemben 22%-kal emelkedett.

A személyszállítási tervét 103%-ra teljesítették. Az elmúlt év megfelelő negyedéhez képest a teljesítmény 4%-kal emelkedett.

A közúti teherszállítás tervét 102%-ra teljesítették. 1951 III. negyedéhez viszonyítva a közúti teherforgalom 84%-kal emelkedett.

A közúti személyforgalom 99%-ra teljesítette tervét, 1951 III. negyedéhez viszonyítva 22%-kal több utast szállítottak.

A folyamhajtás 103%-ra teljesítette tervét. Az elmúlt év azonos időszakához viszonyítva az elért teljesítmény 9%-kal emelkedett.

A légi közlekedés 95%-ra teljesítette a tervét.

A városi közúti közlekedés 104%-ra teljesítette tervét, 2%-kal több személyt szállított, mint az elmúlt év azonos időszakában. Folyó év III. negyedében túlteljesítették a hírközlési tervét.

### V.

#### *Kiskereskedelmi áruforgalom*

Az elmúlt év azonos időszakához viszonyítva 16%-kal több kenyeret és rozslisztet, 5%-kal több búzalisztet és süteményt, 12%-kal több húst és húsárut, 14%-kal több sertézsírt, 6%-kal több tojást, 4%-kal több teát, 26%-kal több kávé, 54%-kal több kerékpárt, 69%-kal több motorkerékpárt, stb. adtak el.

Ennek ellenére azonban a harmadik negyedében nem teljesítették a kiskereskedelmi áruforgalom tervét.

### VI.

#### *Foglalkoztatottság*

1952 III. negyedében tovább emelkedett a foglalkoztatottak száma és pedig 1951 III. negyedéhez viszonyítva 5,5%-kal.

A dolgozó nők száma a múlt év azonos időszakához képest 14,5%-kal növekedett és ezzel a III. negyedév végén elérte az összdolgozók 34,6%-át.

A munkaerőtorozás tervét 115%-ra teljesítették.

### VII.

#### *Kultúra, egészségvédelem*

Megnyitottak két kórházat, üzembe helyeztek 142 üzemi egészségügyi központot és 72 üzemi egészségügyi állomást. 1951 III. negyedével szemben az ágyak száma a kórházakban 5%-kal, a tüdőbeteg gondozókban 7%-kal emelkedett.

Az 1952/53 tanév elején az általános iskolák száma 12.433. Az általános iskolákban 36.000 osztályban több mint egy millió tanuló tanul. A középiskolák száma 3000, itt 18.000 osztályban 644 000 diák tanul. Az

elemi és középiskolákban étkező tanulók száma 240.000-re emelkedett.

A rádióelőfizetők száma az egy évvel ezelőttihez viszonyítva 96.000-rel nőtt.

1952 III. negyedének végén 2480 újság és egyéb folyóirat jelent meg; ezek példány-

száma meghaladta ebben a negyedévben a 250 milliót. 1952 III. negyedévében majdnem 1000 könyv jelent meg összesen 14 millió példányban.

Forrás: Rudé Právo, 1952. október 26, 1—2. old.  
— Rövidített közlemény.

## LENGYEL NEPKÖZTARSASAG

# Az Állami Gazdasági Tervbizottság jelentése az 1952 III. negyedévi népgazdasági terv teljesítéséről

### I.

#### *Ipari termelés*

1952 III. negyedében a szocialista ipar teljes termelése körülbelül 21%-kal emelkedett 1951 III. negyedéhez viszonyítva. A teljes termelés tervét érték szerint, változatlan árakon 96,7%-ra, az 1952 első 9 hónapjára vonatkozó tervet pedig 98,9%-ra teljesítették.

Ez év III. negyedében egyes minisztériumok nem teljesítették egyes iparcikkek termelési tervét. Így a Kohászati Minisztérium nem teljesítette a vaskohászati termelés tervét, a Vegyipari Minisztérium a kén-sav, szóda és a műtrágyák termelési tervét, a Gépipari Minisztérium a fémmegmunkáló gépek termelési tervét, a Könnyűipari Minisztérium egyes pamutszövetfajták és a cement termelési tervét, a Hajózási Minisztérium a tengeri halászat tervét.

1952 III. negyedében terven felül termeltek többek között horganyércet, finomított ólmot, kősót, mozdonyokat, személyvagókat, személygépkocsikat, traktorokat, szuperfoszfátot, lencszövetet, se'yemszövetet, steelon-harisnyát, férfiharisnyát, lábbelit, hajlítót bútort, üveget, tejet, rozslisztet és egyéb iparcikket.

A szocialista iparban a munka termelékenysége — az egy ipari munkásra eső termelési értéket véve számításba — kb. 14%-kal emelkedett 1951 III. negyedéhez viszonyítva.

### II.

#### *Beruházások és építőipar*

A népgazdaság fejlesztésére fordított beruházások költsége 1952 első 9 hónapjában — összehasonlító árakon számítva — kö-

rülbelül 26%-kal volt magasabb, mint az elmúlt év megfelelő időszakában. 1952 szeptember 30-ig az évi beruházási tervnek 61,5%-át teljesítették.

1952 III. negyedében az építő-szerező vállalatok kb. 102%-ra teljesítették termelési tervüket.

### III.

#### *Mezőgazdaság*

Becslések szerint a rozstermés általában az elmúlt évi színvonalon mozgott. A búza, árpa és zab átlagos terméshozama mintegy 10%-kal volt nagyobb, mint az elmúlt évben; a cukorrépatermés kb. 12%-kal haladta meg az előző évit.

A tervidőszakban folytatódott a mezőgazdaság gépesítése. A traktorok száma az egész mezőgazdaságban — 15 lóerős traktorokra átszámítva — 1952. szeptember 30-án mintegy 33%-kal volt nagyobb, mint az elmúlt év megfelelő időszakában. Az állami gépállomások és az állami gazdaságok jelentős mennyiségű korszerű mezőgazdasági gépet és felszerelést kaptak.

A termelőszövetkezetek száma 1952. szeptember 30-ig 4215-re emelkedett.

### IV.

#### *Áruforgalom*

A társadalmasított kereskedelem és közélkeztetés kicsinybeni áruforgalma 1952 III. negyedében — összehasonlító árakon számítva — kb. 3%-kal emelkedett 1951 megfelelő időszakához viszonyítva.

Forrás: Trybuna Ludu, 1952. november 5., 2. old.



## NÉMET DEMOKRATIKUS KÖZTARSASÁG

## Az Állami Tervbizottság mellett működő Központi Statisztikai Igazgatóság jelentése az 1952 III. negyed- évi népgazdasági terv teljesítéséről

## I.

## Ipar

1952 III. negyedében az ipar össztermelési tervét 102%-ra teljesítették. A termelés 1951 III. negyedéhez képest 18%-kal emelkedett. A népi tulajdonban lévő üzemek termelése 19%-kal nagyobb volt, mint 1951 III. negyedében.

A népi tulajdonban lévő üzemekben a munkatermelékenysége 1952 III. negyedében az 1951. év III. negyedével összehasonlítva 15,6%-kal emelkedett.

A népi tulajdonban lévő ipar (az építőipar nélkül) 4,2% önköltségsökkentést ért el.

Az egyes minisztériumok és államtitkárságok termelési tervüket a következőképpen teljesítették:

	Tervteljesítés %-ban
Szén- és Energiaügyi Allamtitkárság	
Szénipari Főigazgatóság	99
Energiaügyi Főigazgatóság	103
Kohászati és Ércbányászati Minisztérium	103
Gépipari Minisztérium	91
Vegyipari, Kő- és Agyagipari Allamtitkárság	
Vegyipari Főigazgatóság	108
Kő- és Agyagipari Főigazgatóság	93
Kőnyúlipari Minisztérium	105
Elemzési és Elvezeti Cikkek Allamtitkársága	108

1951 III. negyedéhez viszonyítva egyes iparcikkek termelése a következőképpen alakult.

	1952. III. negyedév az 1951. III. negyedév %-ában
Elektromosenergia	108
Ipari kocsz	119
Vasérc	176
Nyersvas	222
Nyersacél (tömb)	121
Elektroacél	130
Melegen hengerelt acél	123
Kohászati felszerelések	176
Bányászati és dúsító felszerelések	104
Tüzelőanyagipari felszerelések	174
Gépkocsi- és traktorgyártás	113
Kalcinált szóda	173
Marónátron	112
Cement	133
Bútor	129

Az iparban foglalkoztatottak száma 1952 III. évnegyedében az előző év azonos negyedéhez képest 105%-ra, a népi tulajdonban lévő iparban 107%-ra emelkedett. A foglalkoztatott nők száma jelentősen növekedett, jelenleg az összes foglalkoztatottak 35%-a nő.

## II.

## Mezőgazdaság

A gabonafélék hektáronkénti terméshozama és össztermése elérte az 1951-es kedvező gazdasági év színvonalát. A népi tulajdonban lévő birtokokon a gabona összhozama 16%-kal meghaladja az előző évit.

Az állatállomány az 1952. szeptember 3-i összeírás szerint az elmúlt év azonos időpontjával szemben a következőképpen emelkedett:

	%
Szarvasmarha, összesen	5
ebből: tehén	8
Sertés, összesen	39
ebből: tenyészkoca	14

A sertésállomány 1938-hoz viszonyítva 56%-kal emelkedett. A népi tulajdonban lévő birtokokon még eredményesebben fejlődött az állatállomány. Az előző évhez képest a következő emelkedést figyelhetjük meg:

	%
Szarvasmarha, összesen	35
ebből: tehén	36
Sertés, összesen	157
ebből: tenyészkoca	73

A tejtermelés az előző év III. negyedéhez viszonyítva 10%-kal, a tehenenkénti tejhozam 3%-kal emelkedett.

1952. október 1-én 1951 október 1-éhez viszonyítva a traktorállomány (30 lóerőre átszámítva) 36%-kal, a cséplőgépek száma 3%-kal, a kévektőtölgépeké 49%-kal, a traktoreké 4%-kal és a traktorkultivátoroké 51%-kal emelkedett.

## III.

## Közlekedés

Előzetes jelentések szerint a közlekedés összforgalma 1952 III. negyedévében 15%-kal,

az átlagos napi rakodás 11%-kal,

a vasúti teherforgalom 13%-kal emelkedett, az előző év azonos időszakához viszonyítva.

## IV.

## Beruházások

A beruházások terjedelme 1952 első 9 hónapjában az előző év hasonló időszakához képest 37%-kal emelkedett.

Az egyes minisztériumok és államtitkárságok beruházásai az előző évhez viszonyítva a következőképpen emelkedtek:

	1952 első 9 hónapja 1951 azonos időszakának %-ában
Kohászati és Erőbányászati Minisztérium	125
Szén- és Energiaügyi Államtitkárság	
Szénipari Főigazgatóság	269
Energiaügyi Főigazgatóság	164
Vegyipari, Kő- és Agyagipari Államtitkárság	
Vegyipari Főigazgatóság	142
Kő- és Agyagipari Főigazgatóság	133
Építőipari Államtitkárság	
Építőipari Főigazgatóság	266

1952 első 9 hónapja  
1951 azonos időszakának  
%-ában

Gépipari Minisztérium	120
Könyvkiadói Minisztérium	105
Mező- és Erdőgazdasági Minisztérium	124
Közlekedésügyi Minisztérium	173
Népművelési Minisztérium	155

## V.

## Külkereskedelem

A Német Demokratikus Köztársaság külkereskedelmi forgalma 1952 háromnegyedévében az előző év azonos időszakához viszonyítva 31%-kal emelkedett.

Ebben nagy szerepe volt a demokratikus világgpiac országainak. Részesedésük az összforgalomban 75% volt.

## VI.

## Az áruforgalom alakulása

A kiskereskedelem 1952 III. negyedévi áruforgalmi tervét 7%-kal emelték. Ezt 102%-ra, a népi tulajdonban lévő kereskedelemben pedig (HO) 104%-ra teljesítették.

1952 III. negyedében a kiskereskedelem összes áruforgalma összehasonlító áron számítva 1951 III. negyedéhez képest 36%-kal emelkedett.

Forrás: Neues Deutschland, 1952. november 2., 1. old. — Rövidített közlemény.

## ROMAN NÉPKÖZTARSASÁG

## A Központi Statisztikai Igazgatóság közleménye az 1952 III. negyedévi népgazdaságfejlesztési állami terv teljesítéséről

## I.

## Az ipari termelési terv teljesítése

1952 III. negyedében az ipar össztermelési tervét 100,3%-ra teljesítették.

Az egyes minisztériumok és központi gazdasági szervek a következőképpen teljesítették a III. negyedévi termelési tervet.

	Tervteljesítés %-a
Villamosenergia és Villamosipari Minisztérium	110,5
Ásványolaj- és Földgázipari Minisztérium	102,3
Szénipari Minisztérium	97,5
Fémipari Minisztérium	101,6

Tervteljesítés  
%-a

Színesfém- és ásványbányászati Vezérigazgatóság	105,2
Vegyipari Minisztérium	106,1
Építőipari és Építőanyagipari Minisztérium	105,7
Erdőgazdálkodási Minisztérium	110,3
Fa-, Papír- és Cellulózeipari Minisztérium	115,2
Könyvkiadói Minisztérium	101,5
Élelmiszeripari Minisztérium	96,5
Hús-, Hal- és Tejipari Minisztérium	72,0
Községgazdálkodási és Helyiipari Minisztérium (ipari termelés)	93,6
Közlekedésügyi Minisztérium iparvállalatai	118,7
Külkereskedelmi Minisztérium iparvállalatai	102,3
Egészségügyi Minisztérium iparvállalatai	102,1
Földművelésügyi Minisztérium iparvállalatai	106,4
Könyvkiadói-, Nyomdaipari-, Könyv- és Sajtóterjesztési Vezérig. iparvállalatai	126,4
Kisipari Termelőszövetkezetek Központi Szöv.	101,6

II.

Az ipari termelés növekedése

A fontosabb ipari termékek termelése 1952 III. negyedében 1951 III. negyedéhez viszonyítva a következőképpen növekedett:

	1952 III. negyedév 1951 III. negyedév %-ában
Villamosenergia	117,6
Kőolaj	128,1
Szén	117,6
Vasérc	159,3
Különböző ásványok	138,0
Kohászati koks	178,6
Öntöttvas	107,6
Acél	107,2
Hengerelt áru	108,5
Olom	108,0
Lassúgépes motor (6-8 lóerős Diesel-típus)	256,5
Villanymotorok	136,0
Villanygenerátor	841,2
Transzformátorok	168,0
Fejtőkalapácsok	940,0
Mezőgazdasági traktorok	169,7
Gépvontatású vetőgépek	220,1
Gépvontatású arató-kéveketőgépek	175,0
Gépkocsibroncs-köpeny	128,0
Marószóda	132,7
Cement	133,5
Egetett téglá	182,8
Fűrészáru (összesen)	110,3
Papír	109,4
Bőr	111,1
Pamutfonal	123,9
Pamut- és gyigonyiszövet	126,6
Pamut kötöttáru	135,1
Barna kenyér	104,1
Fehér kenyér és sütőipari különlegességek	138,2
Szárzészta	114,9
Edesipari termékek	145,3
Hús	175,2
Húskészítmények	145,1
Friss hal	111,6
Tej	120,2
Vaj	171,3
Szappan	224,5

1952 III. negyedében az egész ipar össztermelése 25,1%-kal növekedett, a múlt év megfelelő időszakához viszonyítva.

A munka termelékenysége 1952 III. negyedévében 12%-kal emelkedett 1951 azonos negyedéhez képest.

A gyapjúfonodákban a gyűrűsfonók kihasználása 5,9%-kal, a szövőszekek kihasználása 2,4%-kal növekedett 1951 III. negyedéhez képest.

Az iparban foglalkoztatott munkások száma 1951 III. negyedéhez viszonyítva 79 600-zal növekedett.

Tovább fejlődött a sztahanovista-mozgalom is. A sztahanovisták száma több mint 7000-re, az élmunkásoké 65 000-re emelkedett.

III.

Mezőgazdaság

A kalászosok aratása kielégítő módon folyt és fejeződött be. A mezőgazdaság szocialista szektora magasabb terméseredményeket ért el, mint az egyéni gazdaságok. Az állami gazdaságok átlagtermése búzából 20,7%-kal, rozsból 20,9%-kal, árpából 31,9%-kal, zabból 29,3%-kal volt magasabb az egyéni gazdaságok terméshozamánál.

A társasgazdaságok búzából 23,2%-kal, rozsból 10,3%-kal, árpából 21,3%-kal, zabból 18,8%-kal nagyobb átlagtermést értek el hektáronként, mint az egyéni gazdaságok.

Az év elejétől a III. negyedév végéig a mezőgazdaság nagyszámú traktoron és kombájnon kívül 62%-kal több cséplőgépet, 371%-kal több arató-kéveketőgépet, 116%-kal több gabonavetőgépet kapott, mint 1951 ugyanazon időszakában.

A negyedévben új társasgazdaságok alakultak, ezzel számuk 1478-ra emelkedett.

Október 10-ig 33,2%-kal nagyobb területen és magasabb agrotechnikai színvonalon végezték el az őszi szántás-vetést, mint az elmúlt év azonos időszakában. Az állami gazdaságokban kombájnok segítségével a múlt évinél 5-ször nagyobb területen takarítottak be kalászosokat.

A mezőgazdaság szocialista szektorában tovább fejlődött az állattenyésztés. A lóállomány 68%-kal, a sertésállomány 117%-kal növekedett 1951 III. negyedéhez viszonyítva.

Az erdőgazdaságban a vízmosások megállítására és a leromlott területek feljavítására irányuló munkálatok évi tervét a III. negyedév végéig a kömunkák terén 103,5%-ra, famunkák terén pedig 92,7%-ra teljesítették.

IV.

Közlekedés

A teheráru-szállítási tervet 105,4%-ra teljesítették, ami 1951 megfelelő időszakához viszonyítva 20,3%-os növekedést jelent. A vasúti teherszállítás tervét 7,6%-kal túlteljesítették.

A tehervagonok napi átlagos rakodása 11,7%-kal növekedett 1951 III. negyedéhez viszonyítva.

1952 III. negyedében a vasúti szállítások 100 elegytonna-kilométerre eső üzemanyagfogyasztása 3,7%-kal volt alacsonyabb a

tervelőirányzatnál és 5,7%-kal az 1951 III. negyedévinél.

A gépkocsiszállítások terén a teherszállítási tervet 1952 III. negyedében 106,2%-ra teljesítették, ami 1951 azonos időszakához viszonyítva 54,2%-os emelkedést jelent.

## V.

### Áruforgalom

A szocialista kiskereskedelem 1952 III. negyedében 27,9%-kal több árut hozott forgalomba, mint 1952 I. negyedében, amikor a pénzreformot végrehajtották.

A lakosság rendelkezésére a negyedév folyamán 48%-kal több élelmiszeripari terméket bocsátottak. 1951 III. negyedéhez viszonyítva 74%-kal több szabadforgalmú fehér- és barnakenyeret, 43%-kal több cukrot, 68%-kal több vajat, 43%-kal több édesipari terméket, 26%-kal több olajat, 10%-kal több tésztafélét, 119%-kal több gyümölcsöt, 18%-kal több bőrlábbelit, 46%-kal több szappant és egyéb ipari terméket bocsátottak 1952 III. negyedében a városi és ipari központok lakosságának rendelkezésére a szocialista kereskedelem útján.

Az állatbetegügyi és felvásárlási terv teljesítése eredményeképpen 1952 III. negyedében jelentősen megjavult a lakosság húsellátása. A városi és ipari központok lakossága 90%-kal több szabad és jegyes húshoz jutott, mint 1951 III. negyedében.

A falusi lakosság 1952 III. negyedében 42%-kal több cukrot, 46%-kal több tésztafélét, 113%-kal több édesipari terméket, 36%-kal több gyümölcsöt, 34%-kal több szappant, 23%-kal több bőrlábbelit, 34%-kal több zománcozott edényt és 23%-kal több kátránypapírt és egyéb ipari terméket vásárolt, mint 1951 III. negyedében.

1952 III. negyedében a főbb gabonafajták begyűjtése és felvásárlása sokkal szervezettebben folyt, mint a múlt év ugyanezen időszakában. 1951 III. negyedéhez viszonyítva 1952 III. negyedében 10%-kal több búzát és rozsot, 54%-kal több árpat, 72%-kal több zabot és 244%-kal több tengerit gyűjtöttek be. A negyedév folyamán 40%-kal több búzát és rozsot, 41%-kal több árpat, 49%-kal több zabot és 122%-kal több tengerit vásároltak fel, mint 1951 III. negyedében.

## VI.

### Társadalmi-kulturális tevékenység

A III. negyedév folyamán összesen 15 706 000 példányban adtak ki könyveket és brosúrákat, vagyis 42,5%-kal többet, mint a múlt év azonos időszakában. Ebből 2 182 000 példány a nemzeti kisebbségek nyelvén jelent meg, ami 176%-os emelkedést jelent az előző év III. negyedéhez viszonyítva.

A negyedév folyamán 29 500 munkásifjú fejezte be szakiskolai tanulmányait.

1952 III. negyedéve folyamán tovább javult az egészségügyi szolgálat. Az Egészségügyi Minisztérium 156 mozgó rendelőintézetet helyezett üzembe. A kórházi ágyak száma 1700-zal emelkedett.

1952 III. negyedében a munkásoknak és tisztviselőknél a társadalombiztosítás útján 4,4%-kal több pénzsegélyt folyósítottak, mint a múlt év azonos időszakában. Az állam újabb otthonokat rendezett be aggodalmas és rokkantak részére. 1951 III. negyedéhez viszonyítva 11,6%-kal több nyugdíjat és járadékot folyósítottak.

1952 III. negyedének folyamán több mint 1500 új lakást bocsátottak a Duna—Fekete-tenger-csatorna, Zsilvölgy, Vajdahunyad, Resica és Bukarest környékén dolgozó rendelkezésére.

## VII.

### Beruházások

A beruházások volumene 1952 III. negyedében 28,6%-kal volt magasabb, mint 1951 III. negyedében.

A Duna—Fekete-tenger-csatorna munkálatainak beruházási volumene 2,8%-kal emelkedett 1951 III. negyedéhez viszonyítva.

Számos új nagy gyárat és más fontos létesítményt helyeztek üzembe, így többek között a doicesti „Gh. Gheorghiu-Dej” hőerőművet, az „Ovidiu II.” hőerőművet, a „B. H. Berea” földgázvegyszer-gyárat, egy kocszosító üzemet, egy Siemens-Martin kemencét, egy ölemérc pörkölő kemencét, kőolajkutakat, stb.

## A Központi Statisztikai Hivatal elnökének 22/2677/1952 sz. utasítása a statisztikai dolgozók szakmai képzéséről szóló 2067/20/1952 sz. M.T. határozat végrehajtásáról

A Minisztertanács 2067/20/1952. sz. határozatának végrehajtásaképpen az alap-, közép- és felsőfokú statisztikai szakvizsga rendjét az érdekelt miniszterekkel egyetértésben az alábbiakban szabályozom:

### I. Általános rendelkezések

(1) Minden statisztikai munkakörben dolgozónak 1954 június 30. napjáig szakmai képesítést kell szerezni. Fenti időponttól kezdve statisztikai munkakörben csak az dolgozhat, aki az előírt vizsgát eredményesen letette, vagy akinek a vizsgával egyenértékű képesítése van.

(2) A statisztikai dolgozók képzéséről az egyetemi, főiskolai és középiskolai oktatás mellett átmenetileg tanfolyami úton is gondoskodni kell. A statisztikai munkakörbe újonnan belépőknel előnyben kell részesíteni azokat, akik VII. fejezet 1., 2., 3. pontjában meghatározott statisztikai szakvizsgával egyenértékű közép- és főiskolai, illetve egyetemi képesítéssel rendelkeznek.

(3) Az Országos Tervhivatal és a KSH elnöke által közösen kijelölt kisebb vállalatoknál, ahol a statisztikai és terves munkakört rendszeresítetten egy személy látja el, az alapfokú tanfolyamokon és vizsgán az OT és a KSH által közösen kiadott tananyagot tanítják, illetve kérdezik.

### II. Előkészítő tanfolyamok

#### (1) Tanfolyamok:

a) a statisztikai vizsgákat tanfolyamok előzik meg. A tanfolyamokat alap- és középfokon az illetékes szakminisztériumok, felsőfokon a KSH szervezi. Az előkészítő tanfolyamok anyaga azonos a vizsgák anyagával.

b) az előkészítő tanfolyamok formái: egésznapos, esti és levelező.

Esti tanfolyam: munkaidő utáni oktatás. Levelező tanfolyam: egyéni tanulás konferenciákkal.

c) a statisztikusok képzés egyenletességének biztosítása érdekében az illetékes minisztériumok készítsenek ütemtervet, hány statisztikai dolgozót, milyen időpontig, milyen fokon akarnak kiképezni. Ezt az ütemtervet az egyes minisztériumok 1953. január 31-ig kötelesek bemutatni a KSH-nak.

#### (2) Tanfolyamok szervezése.

a) Tanfolyamokat alap- és középfokon egésznapos, esti és levelező oktatás formájában, felsőfokon egésznapos és levelező oktatás formájában lehet szervezni.

b) Az egyes tanfolyamok szervezési tervét a tanfolyam megindulása előtt 2 héttel a KSH elnökének be kell nyújtani. A szervezési terv a tanfolyam fókát, formáját, tantervét, beindulási idejét, létszámát, helyét és az előadók nevét tartalmazza.

c) A tanfolyamok oktatóit alap- és középfokon az illetékes miniszter,

felsőfokon a KSH elnöke jelöli ki.

d) A tanfolyamok rendezésével kapcsolatban felmerülő költségeket a tanfolyamot rendező szerv fedezi.

e) A tanfolyamot úgy kell szervezni, hogy a statisztikai munkakörben dolgozók szakmai ágazatuknak megfelelő tanfolyamot végezzenek. Ha az egyes tárca és szervek statisztikai munkakörben foglalkoztatott kizsámú dolgozói részére előkészítő tanfolyam szervezése nem indokolt, ezeket a dolgozókat munkakörükhöz közelálló minisztérium tanfolyamára kell beosztani.

f) 1952. november 30. napjától kezdődően statisztikai szakvizsgát, előkészítő tanfolyamot csak a jelen utasítás rendelkezései alapján lehet szervezni.

g) Az illetékes szakminiszter azokat a tanfolyamokat (iskolákat), ahol statisztikai oktatás folyik, a KSH-nak a megindulás előtt 4 héttel jelentse be. Arról, hogy a tanfolyam végén teendő szakvizsga a jelen utasításban szabályozott vizsgák valamelyikével egyenértékű-e, a KSH elnöke dönt.

(3) Tanfolyamok időtartamának megállapítása:

- a) Egésznapos tanfolyamoknál:  
 alapfokú tanfolyam 3 hónap,  
 középfokú tanfolyam 6 hónap,  
 felsőfokú tanfolyam 12 hónap.

b) Az esti és levelező oktatás időtartamát a tananyag terjedelmének és a foglalkozások számának figyelembevételével kell megállapítani. Ezeknél a tanfolyamoknál a következő időtartamok irányadók:

esti oktatásnál:

- alapfokú tanfolyam 8 hónap,  
 középfokú tanfolyam 14 hónap,

levelező oktatásnál:

- alapfokú tanfolyam 10 hónap,  
 középfokú tanfolyam 16 hónap,  
 felsőfokú tanfolyam 20 hónap.

### III. Vizsgakötelezettség megállapítása

(1) Az illetékes miniszter a KSH elnökével egyetértésben határozza el saját területén azokat a statisztikai munkaköröket, amelyek betöltéséhez alap-, közép- és felsőfokú képzés szükséges.

(2) Az egyes statisztikai munkakörök elhatárolásánál az aábbiak irányadók:

a) Alapfokú statisztikai szakvizsgát kell tenniük a helyi tanácsok irányítása alá tartozó üzemek, vállalatok és intézmények, továbbá a kisipari termelőszövetkezetek statisztikusainak, valamint a minisztériumok irányítása alá tartozó üzemek, vállalatok és intézmények beosztott statisztikusainak.

b) Középfokú statisztikai szakvizsgát kell tenniük a minisztériumok irányítása alá tartozó üzemek, vállalatok és intézmények vezető statisztikusainak, a minisztériumok és az egyéb országos hatáskörű hivatalok, valamint középfokú irányítószervek nem vezető munkakörben dolgozó statisztikusainak.

c) Felsőfokú statisztikai szakvizsgát kell tenniük a KSH elnöke és az érdektelt miniszterekkel közösen kijelölt legnagyobb vállalatok, a középfokú irányítószervek, valamint a minisztériumok és egyéb országos hatáskörű hivatalok vezető statisztikusainak.

### IV. Tananyag

(1) Az alap-, közép- és felsőfokú tanfolyam statisztikai tananyagairól a KSH gondoskodik. A tananyag többi részeit a KSH útmutatása alapján az illetékes minisztéri-

umok készítik el, illetőleg azokról gondoskodnak.

(2) Az egyes tárcák részéről készített tananyagokat jóváhagyás végett a KSH-nak be kell mutatni.

(3) A KSH által rendelkezésre bocsátott és jóváhagyott tananyagtól eltérni nem lehet. A statisztika módszerei fejlődésének megfelelően a KSH elnöke a tananyagot módosíthatja.

(4) A tanfolyamok és vizsgák részletes anyagát szakáganként a miniszterekkel egyetértésben kidolgozott „Mellékletek”-ben közöljük.

### V. A szakvizsgák rendje

(1) Valamennyi fokú statisztikai szakvizsga lebonyolításáról a KSH elnöke gondoskodik.

(2) Jelentkezés a vizsgára:

a) A tanfolyam elvégzése után a hallgatók vizsgázni kötelesek.

b) Egésznapos oktatásnál a tanfolyam befejezésekor kell a szakvizsgát letenni. Esti és levelező oktatási formánál legkésőbb a tanfolyam befejezésétől számított 2 hónapon belül kell a vizsgára jelentkezni. Amennyiben a hallgató ezen időszak alatt nem jelentkezik vizsgára, a tanfolyam érvényét veszti. Kivételesen indokolt esetben — külföldi kiküldetés, hosszantartó betegség — az illetékes miniszter javaslatára a KSH elnöke határidő-módosítást engedélyezhet.

Aki középfokú, vagy felsőfokú vizsgát akar tenni, általában csak abban az esetben bocsátható vizsgára, ha alapfokú képzéssel rendelkezik. Ez alól az illetékes miniszter javaslatára a KSH elnöke felmentést adhat.

c) A vizsga letételét tanfolyam elvégzése nélkül a tanfolyamot rendező miniszter javaslatára — kivételesen indokolt esetben — a KSH elnöke engedélyezheti.

d) Azok a statisztikai munkakörben dolgozók, akik alacsonyabb beosztásból magasabb beosztásba kerülnek, megfelelő fokú szakvizsgát kötelesek tenni.

e) Azoknak a statisztikai dolgozóknak, akiket egyik népgazdasági ágból a másikba helyeznek át, különbözeti vizsgát kell tenni. A különbözeti vizsga anyagát az érdektelt miniszterekkel egyetértésben esetenként a KSH elnöke állapítja meg.

(3) A vizsgabizottság összetétele.

a) Valamennyi fokú statisztikai szakvizsgát a KSH elnöke által kinevezett vizsga-

bizottság előtt kell letenni. Kivételt képeznek az I. fejezet (3) pontjában megjelölt vállalatok statisztikusai, akiknek a KSH és az OT elnöke által közösen kinevezett bizottság előtt kell a vizsgát letenni. A bizottság egy elnökből és a tantárgyaknak megfelelő számú szakvizsgáztatóból áll.

b) A vizsgabizottság tagjai közül legalább egy fő minden esetben az illetékes szakminisztérium képviselője.

c) A vizsgabizottságok kinevezett elnökeinek és statisztikai szakvizsgáztatóinak a KSH elnöke a vizsgának megfelelő fokú oklevelet ad.

(4) A vizsga menete és módszere:

a) a vizsga zártkörű.

b) a vizsga írásbeli és szóbeli részből áll. Az írásbeli vizsgán a vizsgázóknak a KSH által elkészített írásbeli feladatot kell kidolgozni.

c) a vizsgák tárgyainak írásbeli és szóbeli részét a végrehajtási utasítás „Mellékletei” szabályozzák.

d) alapfokon az írásbeli vizsga időtartama 2 óra, a szóbeli vizsga időtartama statisztikából 20 perc, politikai anyagból 15 perc.

e) a közép és felsőfokú vizsgát két részben lehet letenni. A vizsga két része közötti időtartam legfeljebb két hónap lehet.

f) közép és felsőfokon az írásbeli vizsgát a „Melléklet”-ben meghatározott időtartam alatt kell letenni, tárgyanként külön meghatározott napokon.

g) közép és felsőfokú vizsgánál a szóbeli vizsga időtartama statisztikából 30 perc, a többi tárgyból tárgyanként 15 perc.

h) a vizsgabizottság a szóbeli vizsga megkezdése előtt szavazattöbbséggel határoz, hogy a vizsgázót írásbeli dolgozata alapján szóbeli vizsgára bocsátja-e vagy sem. A határozatot a szóbeli vizsga megkezdése előtt ki kell hirdetni.

i) a szóbeli vizsgán a szakvizsgáztató kérdez. A vizsga színvonaláért a vizsgabizottság elnöke felelős.

(5) A szakvizsga minősítése. Oklevél.

(a) A szakvizsga minősítését mindhárom fokozaton az írásbeli és szóbeli vizsga együttes eredménye adja. A szakvizsga írásbeli és szóbeli részét külön-külön kell minősíteni. A vizsga eredményét „jeles” (5), „jó” (4), „közepes” (3), „elégséges” (2) és „elégtelen” (1) érdemjegyekkel kell minősíteni.

(b) A vizsgázót, ha a vizsgán kettő, vagy több tárgyból kapott „elégtelen” osztályzatot, az egész vizsga megismétlésére, ha pedig egy tárgyból kapott „elégtelen” osztályzatot, abból a tárgyból kell pótvizsgára utasítani, amelyből sikertelenül vizsgázott.

(c) Sikertelen vizsga esetén:

alapfokú szakvizsgánál első ízben 2 hónap múlva, második eredménytelen vizsga után pedig 4 hónap múlva kerülhet sor újabb vizsgára;

közép- és felsőfokú vizsgánál, pótvizsgát szóbeli tárgyakból 2 hónap eltelté után, azokból a tárgyakból pedig amelyekből a vizsga írásbeli és szóbeli, 3 hónap után lehet tenni;

közép- és felsőfokú vizsgánál 1 tárgyból a pótvizsgát csak egyszer lehet megismételni, ha ez eredménytelen, az egész vizsgát meg kell ismétetni.

(d) Az, akit előkészítő tanfolyam végzése nélkül bocsátottak vizsgára:

az alapfokú vizsgánál az első eredménytelen vizsga után 4 hónap, a második eredménytelen vizsga után 6 hónap elteltével jelentkezhet vizsgára. A közép- és felsőfokú vizsga megismétlésének határidejét a vizsgaeredmények mérlegelésével a vizsgabizottság 6–12 hónapban állapítja meg.

(e) Mindhárom fokú vizsga eredményéről a KSH elnöke oklevelet ad ki.

(6) A vizsga díja.

a) Az alap-, közép- és felsőfokú vizsgák díját a KSH elnöke későbbi időpontban állapítja meg.

b) A vizsga díját a vizsgára való jelentkezéskor kell befizetni.

c) Aki a kijelölt napon nem jelentkezik vizsgára, a vizsgadíjat elveszti, kivéve, ha a vizsga időpontja előtt legalább 1 nappal a megjelenés akadályát hitelt érdemlően igazolja.

## VI. Szakfelügyelet, ellenőrzés

(1) A statisztikai munkakörben dolgozók oktatásának elvi irányítása a KSH elnökének hatáskörébe tartozik.

(2) Az egyes tárcák által rendezett tanfolyamok felett a KSH elnöke szakfelügyeletet gyakorol.

## I.) 1. IPARI SZAK

Szervezésben résztvevő minisztériumok; Kohó- és Gépipari, Középgépipari, Bányászati és Energiaügyi, Könnyűipari, Helyi Ipari, Élelmiszeripari, Építőanyagipari, Közlekedési és Építőipari Minisztériumok

Tanfolyam fokozata, tantárgyak	Tananyag old. szám	Vizsgák	Időtartam (perc)	
			írásbeli	szóbeli
<b>Alapfok:</b>				
1.) Marx.-leninizm. ....	200	szóbeli		15
2.) Általános stat. ....	180	szóbeli és	120	20
3.) Iparstatisztika .....	230	írásbeli		
<b>Összesen:</b>	<b>610</b>			
<b>Vizsgabizottság összetétele:</b>				
1 elnök				
2 szakvizsg.				
<b>Középfok:</b>				
1.) Pol. gazd. (Marx—leninizmus) .....	500	szóbeli		15
2.) Általános stat. ....	250	szóbeli és		
3.) Iparstatisztika .....	350	írásbeli	300	30
4.) Vállalati terv. ....	160	írásbeli-szóbeli	180	15
5.) Könyvvitel .....	150	írásbeli	120	
6.) Ipari techn. ....	100	szóbeli		15
<b>Összesen:</b>	<b>1510</b>			
<b>Vizsgabizottság összetétele:</b>				
1 elnök				
4 szakvizsg.				
<b>Felsőfok:</b>				
1.) Pol. gazd. ....	650	szóbeli		15
2.) Általános stat. ....	300	szóbeli és		
3.) Iparstatisztika (elemzés) .....	550	írásbeli	300	30
4.) Vállalati terv. ....	300	írásbeli-szóbeli	180	15
5.) Könyvvitel .....	440	írásbeli-szóbeli	120	15
6.) Ipari techn. ....	200	szóbeli		15
7.) Ellenőrzés .....	80	szóbeli		15
<b>Összesen:</b>	<b>2520</b>			
<b>Vizsgabizottság összetétele:</b>				
1 elnök				
4 szakvizsg.				

\* A tananyag oldalszáma tájékoztatásul szolgál. A végleges oldalszám megállapítása a részletes tematika alapján a minisztériumokkal egyetértésben történik.



## VII. Megszerzett képesítések elismerése

(1) Felsőfokú képesítésnek kell tekinteni.

a) a Közgazdaságtudományi Egyetemen 1951/52. tanév befejezése után szerzett oklevelet, két éves statisztikai munkakörben eltöltött gyakorlattal.

b) Az Agrártudományi Egyetem agrárközgazdasági karán 1952/53. tanév befejezése után szerzett oklevelet, két éves statisztikai munkakörben eltöltött gyakorlattal.

c) A KSH felsőfokú iskoláján 1953. jan. 1. napja után szerzett oklevelet egy éves statisztikai munkakörben eltöltött gyakorlattal.

(2) Középfokú képesítésnek kell tekinteni:

a) A Számviteli Főiskolán 1951/52. tanév befejezése után szerzett oklevelet két éves statisztikai munkakörben eltöltött gyakorlattal.

b) A statisztikai tagozatú közgazdasági technikumban 1952/53. tanév befejezése után szerzett oklevelet, két éves statisztikai munkakörben eltöltött gyakorlattal.

(3) Alapfokú képesítésnek kell tekinteni:

a) Az ipari, mezőgazdasági, belkereskedelmi és közlekedési tagozatú közgazdasági technikumban 1951/52. tanév befejezése után szerzett oklevelet egy és fél éves statisztikai munkakörben eltöltött gyakorlattal.

b) Jelen utasítás megjelenése előtt a KSH részéről a NT. 208/12/1950. és a MT. 2021/6/1952. sz. határozata alapján kiadott okleveleket.

(4) Jelen utasításban nem említett statisztikát oktató egyetemeken, főiskolákon és egyéb iskolákon szerzett képesítések beszámításáról esetenként a KSH elnöke dönt.

(5) A szakmai gyakorlat idejébe beszámít a statisztikai munkakörben az oklevél megszerzése előtt eltöltött idő is.

## VIII. Vegyes rendelkezések

(1) Jelen utasítás kibocsátásának napján lép érvénybe.

(2) A statisztikai szakvizsgára vonatkozóan a KSH elnöke által korábban kiadott rendelkezések egyidejűleg érvényüket veszítik.

(3) Azok a statisztikusok, akik 1952. szept. 1. napja előtt megindított tanfolyamokon vettek részt, a tanfolyamok sikeres elvégzése után, jelen utasítás megjelenése előtt érvényben lévő 11/122/1952. számú KSH elnöki utasítás szerinti vizsga letételére kötelezettek.

(4) Jelen utasítás az összes központi szervek által indított statisztikai tanfolyamra vonatkozik. Az egyes népgazdasági ágak szakmai sajátosságaira vonatkozó kérdéseket a végrehajtási utasítás „Mellékletei” tartalmazzák.

(5) A statisztikusok oktatására vonatkozó rendelkezést (rendeletet, utasítást) az egyes miniszterek csak a KSH elnökével egyetértésben adhatnak ki.

Pikler György s. k.  
elnök

## A minisztériumok statisztikai tanfolyamai

A Minisztertanács rendelete értelmében az egyes minisztériumok megkezdtek a statisztikusok vizsgára előkészítő tanfolyamok rendezését.

Jelenleg a következő alapfokú tanfolyamok vannak folyamatban:

Könnnyüipari Minisztérium: októberben hét tanfolyam indult esti oktatással. A közeljövőben indítanak a vidéki statisztikusok részére levelező oktatást.

Bánya- és Energiaügyi Minisztérium: szeptember végén 5, októberben 6 levelező tanfolyamot indított.

Középgépipari Minisztérium: szeptemberben 2, levelező tanfolyamot indított.

Kohó- és Gépipari Minisztérium rendezésében: októberben 2, novemberben 3 tanfolyam indult esti oktatással. December végéig még két vagy három tanfolyamot indítanak.

Posta: októberben 2 tanfolyam indult esti oktatással.

Belkereskedelmi Minisztérium: októberben 7 tanfolyam indult esti oktatással.

Külkereskedelmi Minisztérium: októberben 2 tanfolyam indult esti oktatással.

Földművelésügyi Minisztérium rendezésében: novemberben alapfokú statisztikai tanfolyam indult.

A Közlekedési Minisztériumban januárban fog indulni alapfokú statisztikai tanfolyam.

A Pénzügyminisztériumban, az Állami Biztosítónál és a Magyar Nemzeti Bankban októberben indult statisztikai oktatás.

Az Élelmiszeripari Minisztériumban, az Építőanyagipari és a Helyiipari Minisztériumban a közeli jövőben indul meg a statisztikai tanfolyam.

## A Központi Statisztikai Hivatal Oktatási Bizottsága

Október 31-én tartotta első ülését a Központi Statisztikai Hivatal Oktatási Bizottsága.

Az oktatás elvi problémáival foglalkozó Bizottság életrehívását a statisztikai oktatás nagymértékű kiszélesítése és színvonalának emelése tette szükségessé. A Minisztertanácsnak a statisztikai munkára vonatkozó határozata alapján a Központi Statisztikai Hivatal előtt számos új oktatási probléma megoldása áll, mint a statisztikai technikumok irányítása, több fokozatú szakvizsga bevezetése, az egyetemek, főiskolák, a minisztériumi tanfolyamok statisztikai oktatásának ellenőrzése.

Az Oktatási Bizottság feladata megvitatni az egyes tanfolyamok, iskolák statisztikai

programját, a statisztikai tankönyveket, a tanítás módszerét, az oktatás eredményeit és hiányosságait.

A Bizottságban résztvesznek a Statisztikai Hivatal vezetői, a Tervhivatal, egyes minisztériumok, a Közgazdasági Egyetem, a Számviteli Főiskola, az Agrártudományi Egyetem, a Közkutatásügyi Minisztérium és más szervek képviselői.

Az október 31-i első ülésen a Bizottság megvitatta a 2067/1952. számú minisztertanácsi rendelet végrehajtási utasítását a három fokú statisztikai szakvizsga rendjére vonatkozóan és megvitatta a közgazdasági technikumok „Általános statisztika” c. tankönyvét.

## Ankét Kocsetov „Vasúti statisztika” c. könyvéről

A Közlekedési- és Mélyépítéstudományi Egyesület szeptemberben előadás keretében ismertette Kocsetov: „Vasúti statisztika” című könyvét, melyet a Központi Statisztikai Hivatal fordítói munkaközössége fordított. Dr. Jenei Kálmán a Vasúti Tudományos Intézet tagja a könyv ismertetése során rámutatott arra, hogy Kocsetov professzor munkájának az a nagy jelentősége, hogy a Szovjetunió szocialista vasúti statisztikájának tapasztalatait általánosítja. Kipróbált eljárásokat tartalmaz a vasúti munka terjedelmének és minőségének mé-

résére és ezen keresztül biztos támpontot nyújt a gazdaságos vezetéshez és az önköltségsökkentés intenzív megvalósításához. Az egyre nagyobb szállítási feladatokkal megbízott magyar vasút zavartalan munkájához igen nagy segítséget ad Kocsetov professzor könyve. Jenei elvtárs hangsúlyozta, hogy vasúti statisztikánk szocialista statisztikává való kiépítésében támaszkodjunk bátran Kocsetov könyvére, a szovjet vasúti statisztikára, használjuk fel a Szovjetuniótól kapott módszereket.

Az ismertetéshez a MAV több igazgató-sága és a Központi Statisztikai Hivatal Közlekedési osztálya részéről számosan hozzászóltak.

\* Statisztikai Kiadóvállalat, Budapest, 1952, 388 oldal.

## CSEHSZLOVÁK KÖZTARSASÁG

### Harc a statisztikai fegyelem megszilárdításáért a Csehszlovák Köztársaságban

A Csehszlovák Allami Statisztikai Hivatal az egységes statisztikai és számviteli beszámolási rendszer életbeléptetése óta fokozott harcot vív a törvénytelen és vadstatisztikák ellen. A statisztikai fegyelem megszilárdítását nagymértékben akadályozták a törvénytelen, a szükségtelen és a hibás adatfelvételek.

Gyakori eset, hogy az Allami Statisztikai Hivatal engedélye nélkül, jóvá nem hagyott kérdőíveken adatfelvételt rendelnek el a különböző szervek. Bár, a kormány már múlt évben elrendelte, hogy minden statisztikai adatfelvételhez ki kell kérni az Allami Statisztikai Hivatal jóváhagyását, a minisztériumok és a területi nemzeti bizottságok egyes szervei még mindig megkísérlik önkényes, törvénytelen statisztikákkal terhelni a statisztikai apparátust. Az Allami Statisztikai Hivatal most rendszeresen ellen-

őrzi a statisztikai beszámolási rendszert, aminek eredményeképpen 1952 januártól májusig 45 törvénytelen adatgyűjtést sikerült megakadályoznia.

Az Allami Statisztikai Hivatal által nem engedélyezett adatgyűjtések nagy része indokolatlan, mert a kért adatokat rendszerint már egy előző adatfelvétel során begyűjtötték, vagy mert olyan adatokat kérnek, amelyeket semmiféle intézkedésre nem lehet felhasználni. Igen gyakoriak a szakszerűtlenül megszerkesztett kérdőívek, melyekre nem lehet egyértelmű választ adni, és ennek következtében lehetetlen összesíteni az adatokat.

Az Allami Statisztikai Hivatal a szakszerűtlenül szerkesztett kérdőívek megszüntetése érdekében kérdőív-mintákat bocsátott ki.

### A statisztikai oktatás újjászervezése a csehszlovák főiskolákban

A csehszlovák népgazdaság rohamos fejlődése szükségessé tette a statisztikai képzés kibővítését és új alapokra helyezését.

Az 1951/52. tanév végéig a főiskolai statisztikai oktatás a Prágai Cseh Műszaki Főiskola különleges tudományok mellett működő karán összpontosult. Az oktatásnak ez a rendszere nem sokkal különbözött a régi burzsoa köztársaság oktatási rendszerétől. A régebbi oktatási rendszer mellett nem domborodott ki a szükséges mértékben a közgazdasági tudományok jelentősége és a hallgatókat nem győzték meg arról, hogy az új Csehszlovákiában milyen fontos szerep vár a statisztikusokra. Ezeket a hiányosságokat gyakran megvittatták, különösen az Allami Tervhivatalban és az Allami Statisztikai Hivatalban, azonban csak ebben az évben sikerült érvényt szerezni annak a törekvésnek, hogy a statisztika oktatását kifejezetten közgazdasági iskolára, mégpedig a Politikai és Gazdasági Tudományok Főisko-

jára vigyék át. Ez a két-három éves elmaradás súlyosan érezteti hatását a népgazdaság minden területén, ahol a szocialista számvitel szakembereire van szükség.

Az új kormányhatározat szerint az 1952/53. tanévben a gazdaságstatisztika oktatását a Politikai és Gazdasági Tudományok Főiskolájának gazdasági karára viszik át.

Mivel egyre nagyobb számban van szükség a csehszlovák népgazdaságnak képzett marxista közgazdászokra, ezért az 1953/54. tanévben a Politikai és Gazdasági Tudományok Főiskolájának jelenlegi gazdasági karát a Moszkvai Allami Közgazdasági Intézet mintájára önálló közgazdasági főiskolává fejlesztik.

A prágaihoz hasonlóan szervezik majd fokozatosan át a bratiszlavai Gazdaságtudományi Főiskolát is, ahol 1953. szeptember 1-ével alakul meg a közgazdasági főiskola.

A statisztika főiskolai oktatásának új szervezete lehetővé teszi a közgazdasági ismeretek alapos elsajátítását. A négy évig tartó oktatás alatt a hallgatók megismerkednek a marxizmus-leninizmus alapjaival, a SzKP történetével, a marxista filozófiával, és a Cseh Kommunista Párt történetével. A főiskolán az V. szemeszterben különböző szakstatisztikákat is tanítanak a népgazdasági tervezés, a pénz- és hitelügy, a gazdaságstatisztika és a többi tantárgyakon kívül, amelyek közös tantárgyak. A hallgatók választhatnak, hogy iparstatisztikusok, mezőgazdasági statisztikusok, vagy kereskedelmi statisztikusok kívánnak lenni.

Az új kormányrendelet érvényre juttatása után Csehszlovákiában gyakorlatilag

elsőízben fogják teljes terjedelmében oktatni a gazdaságstatisztikát. A kormányrendelet végrehajtása során számos nehézséget kell még legyőzni. Elsősorban a főiskolai oktatók kérdése okoz nehézséget. Az új statisztikai oktatás megszervezése nemcsak az iskola dolgozóinak ügye, hanem az összes gazdasági minisztériumok és elsősorban az Állami Statisztikai Hivatal érdeke. E szervek megfelelő képzettségű kádereit fel kell majd használni a főiskolai statisztikai oktatásban. Ezenkívül a statisztikai tanácsoknak arra kell törekednie, hogy kialakítsa pedagógiai és tudományos munkatársainak kollektíváját. Ez az első feltétele annak, hogy a főiskolai statisztikai oktatás színvonala emelkedjék.

## A SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA

A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL SZÉRKESZTÉSÉBEN

c. kiadványsorozatban megjelentek a

### Statisztikai példatár. Általános statisztika

Ára: 6. — Ft

és a

### Statisztikai példatár. Mezőgazdaság

Ára: 9. — Ft

c. könyvek

A „Statisztikai példatár” a statisztikai oktatás eredményességének fokozása érdekében készült és az általános statisztikán kívül a főbb népgazdasági ágak (ipar, mezőgazdaság, kereskedelem) gyakorlati statisztikai számításaira tartalmaz példákat.

A legegyszerűbb statisztikai számításoktól kezdve a nagyobb felkészültséget igénylő feladatokig nagyszámú példa között válogathat az olvasó. A „Statisztikai példatár” füzetei hasznos segítséget nyújtanak a gyakorlati statisztikai munkával foglalkozó dolgozóknak, a statisztikai tanfolyamok hallgatóinak, tanárok, az egyetemi és középiskolás diákoknak.

Kaphatók az

**ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT**

**14. SZ. KÖNYVESBOLTJÁBAN**

V., Kecskeméti-utca 2. — Telefon: 187-719

## KÖNYVSZEMLE\*

## POLITIKAI IRODALOM

*A dialektikus és történelmi materializmus kérdései I. V. Sztálin nyelvtudományi munkájában.* 385 old. Szikra. Budapest. 1952.

Andics E.: *Kossuth harca a reakció ellen.* 36 old. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1952.

*Sztálin, I. V. Művei. 10 kötet. 1927. augusztus—december. (Szocsinyenyija 10. avguszt—gyekabr 1927.)* V + 431 old. Szikra. Budapest. 1952.

Rákosi Mátyás: *Válogatott beszédek és cikkek.* Harmadik, bővített kiadás. 630 old. Szikra. Budapest. 1952.

## POLITIKAI GAZDASÁGTAN

*Sztálin: A szocializmus közgazdasági problémái a Szovjetunióban. (Ekonomicseszkiye problemi szocializma v SzSzSZR.)* 95 old. Szikra. Budapest. 1952.

## TERVGAZDASÁG

*A szocialista iparosítás felemelt öt éves tervünkben.* 51 old. Szikra. Budapest. 1952. (MDP Központi előadói iroda előadásai. 17.)

Bukstein—Protopopov—Szircova: *Az építkezés szervezése és tervezése. (Organizacija planirovanija sztroitjelsztva.)* Fordította: Mezei A. és Tiboldi L. 248 old. Tervgazdasági Könyvkiadó. Budapest. 1952.

*Tervgazdasági ismeretek. III. kötet.* 270 old. Könnyűipari Kiadó. Budapest. 1952. (A Könnyűipari Minisztérium Tervfőosztálya munkaközösségének munkája.)

## STATISZTIKA

Drechsler L.—Köves P.: *Statisztikai példatár. Általános statisztika.* 84 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952. (Szocialista statisztika könyvtára.)

\* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárába érkezett fontosabb munkák címeit közöljük szakszerinti csoportosításban.

Héja L. dr.—Szira T. dr.: *Műszaki statisztika.* 100 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952. (Szocialista statisztika könyvtára.)

Kozlov, P. M.: *Egészségügyi statisztika. (Szanyitarnaja sztatjisztyika.)* Fordította: A Központi Statisztikai Hivatal fordítói munkaközössége. 160 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952.

Pintér L.: *Statisztikai példatár. Mezőgazdaság.* 44 old. Statisztikai Kiadóvállalat. Budapest. 1952. (Szocialista statisztika könyvtára.)

## SZÁMVITEL

Ferenc L.—Fogarás I.—Háklár L.—Strelisky J.—Tiszai I.: *Iparvállalatok könyvvitele.* II. kiadás. 440 old.+ táblázatok. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952. (Képesített könyvelői vizsgára előkészítő tanfolyam tankönyve. 4.)

Háklár L.—Krámer R.—Patzai S.—Scholtz R.—Ujlaki T.: *Könyvvitel.* 399 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952.

Horváth J.—Krámer R.: *Számvitel.* 242 old. Pénzügyi Kiadó. Budapest. 1952. (Közgazdasági technikum, pénzügyi tagozat tankönyve. I. oszt.)

*Iparvállalatok számvitele a közgazdasági technikumok számára.* II. rész. 177 old. Tankönyvkiadó. Budapest. 1952.

Latosinszky I.—Vass B.: *Mezőgazdasági üzemek számvitele.* A közgazdasági technikumok számára. I. rész. 196 old. Tankönyvkiadó. Budapest. 1952.

## EGYEB

Trapernyikov, Sz.: *A bolsevik párt harca a mezőgazdaság kollektivizálásáért az első sztálini öt éves terv éveiben. (Borba partijiji bolsevikov za kollektivizaciju szeljszkovo hozjajsztva v godi pervoj sztalinszkaj pjatjiletki.)* 279 old. Szikra. Budapest. 1952.

## FOLYÓIRATSZEMLE\*\*

## POLITIKAI IRODALOM

*Sztálin elvtárs beszéde a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. Kongresszusán.* 947—950 old. (Társadalmi Szemle. 1952/10.)

*Rákosi Mátyás elvtárs beszámolója a Szovjetunió Kommunista Pártja XIX. Kongresszusáról.* 950—962. old. (Társadalmi Szemle. 1952/10.)

## TERVGAZDASÁG

*Dormán A.: Az anyagellátás tervezése és szervezete 1953-ban.* 51—57. old. (Többtermelés. 1952/8—9.)

*Gladkov, I.: A szocialista gazdaság tervezési fejlődése.* 111—133. old. (Magyar—szovjet Közgazd. Szemle. 1952/8—9.)

*Koczor L.: Állami gazdaságaink helyzetéről és fejlesztéséről.* 133—157. old. (Magyar—szovjet Közgazd. Szemle. 1952/8—9.)

*Krilov, P.: A népgazdaság tervezése az európai népi demokratikus országokban.* 70—84. old. (Planovoje Hozjajsztvo. 1952/4.)

*Román Z.: A szovjet tapasztalatok alkalmazása iparvállalataink tervező munkájának továbbfejlesztésében.* 189—199. old. (Magyar—szovjet Közgazd. Szemle. 1952/8—9.)

*Zdenek P.: A csehszlovák népgazdasági tervezés új módszeréről.* 1—7. old. (Többtermelés. 1952/8—9.)

\*\* Ebben a rovatban a Központi Statisztikai Hivatal könyvtára által beszerzett legfrissebb folyóiratszámok jelentősebb cikkeit soroljuk fel szak szerinti csoportosításban. A külföldi cikkek címeit magyar fordításban adjuk.

## STATISZTIKA

*Kozlov, T.—Lemin, V. I.: A statisztikai megfigyelés programjáról, formáiról és módjáról.* 20—32. old. (Vesztnyik Sztatizsytjiki. 1952/4.)

*Rizsov, I.: A munka mechanizálása számbavételének időszerű kérdései az iparban és az építőiparban.* 32—42. old. (Vesztnyik Sztatizsytjiki. 1952/4.)

*Sulgin, I.: A statisztika tárgyának és módszerének kérdéséhez.* 42—51. old. (Vesztnyik Sztatizsytjiki. 1952/4.)

*Szuszlov, I.: A statisztika tárgya és módszere.* 51—57. old. (Vesztnyik Sztatizsytjiki. 1952/4.)

## SZÁMVITEL

*Fogaras I.—Gadó O.: A jövedelmezőség elemzése.* 726—745. old. (Számvitel. 1952/10.)

*Korin, M.: Az anyagmérlegek és azok szerepe a népgazdaság tervezésében.* 84—93. old. (Planovoje Hozjajsztvo. 1952/4.)

*Scholtz R.: A számviteli dolgozók új feladatai.* 625—632. old. (Számvitel. 1952/9.)

*Sós E.: Az önköltség és önköltségcsökkentés ellenőrzése.* 705—715. old. (Számvitel. 1952/10.)

*Venyiaminov, N.—Obolenszkij, N.: A Szovjetunió 1952. évi költségvetése teljesítésének néhány kérdése.* 37—43. old. (Finanszi i Kregyit SzSzsZR. 1952/3.)

*Zsebrák, M. H.: A szocialista munkaverseny számvitele.* 716—726. old. (Számvitel. 1952/10.)

## STATISZTIKAI SZEMLE

Megjelenik havonta egyszer

Készült 6000 példányban

Felelős szerkesztő: a Központi Statisztikai Hivatal elnöke

Felelős kiadó: a Statisztikai Kiadóvállalat igazgatója

Előfizetés: Posta Központi Hírlapiroda, Budapest, V., József Nádor-tér 1.

Telefon: 180—850, ügyfélszolgálat: 183—022. Előfizetési díj: 1/4 évre 24.— Ft, 1/2 évre 48.— Ft,

1 évre 96.— Ft. Csekk számla: 61.272

## A „SZOCIALISTA STATISZTIKA KÖNYVTÁRA“

című sorozat harmincegyedik számaként

M e g j e l e n t

A. JA. BOJARSZKIJ és P. P. SUSERIN

# NÉPESSÉGI STATISZTIKA

című munkája.

A könyv ismerteti a népességi statisztika elméleti alapjait, tárgyát, a népességi folyamatok vizsgálatának módszertani alapelveit. Tárgyalja a kapitalizmus népesedési törvényét, a viszonylagos túlnépesedés törvényét az imperializmus korszakában. Részletesen foglalkozik a szocialista társadalom népesedési törvényével. Tárgyalja továbbá a népesség összetételét és elhelyezkedését a kapitalizmusban, valamint a népesség összetételét és területi megoszlását a szocializmusban. Behatóan foglalkozik a népesség reprodukciójának kérdéseivel és ennek keretében a népesség átlagos lélekszámával, az élveszületési, halálozási arányszámokkal, a természetes szaporodás arányszámával, a házasságkötések arányszámával, a népesség kor és nem szerinti megoszlásával, a születési és halálozási arányszámok alakulásával a kapitalista országokban, a Szovjetunió népességének reprodukciójával, stb. Ismerteti a szovjet népszámlálások történetét, megszervezésük és lebonyolításuk módját, a népmozgalmi statisztika problémáit, a népesség reprodukciós rendje mutatószámait, a népességstatisztikai számításokat és végül a reakciós polgári népesedési elméletek részletes bírálását adja.

Bojarszkij és Suserin könyve nélkülözhetetlen segítséget nyújt munkájukban nemcsak a népességstatisztikusoknak, egészségügyi statisztikusoknak és a statisztikát tanuló egyetemi és főiskolai hallgatóknak, hanem témája fontosságánál fogva a közgazdászoknak, gazdasági földrajzzal és gazdaságtörténettel foglalkozóknak is.

*Ára: kötve 50. —, füzve 45. — Ft*

**Kapható: az Állami Könyvterjesztő Vállalat könyvesboltjaiban**

## **A KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL ANYAGSZOLGÁLTATÁSA**

című sorozatban eddig megjelent kiadványok

### **Mezőgazdasági statisztika I.**

Szovjet cikkek fordításai alapján ismerteti a kolhozok gazdaságstatisztikai vizsgálatának kérdéseit, a termés hozam fokozásának felhasználatlan tartalékait és más, a kolhozok, a gép- és traktorállomások beszámolójelentéseivel, szervezési és ügyviteli kérdéseivel foglalkozó cikkeket.

**Ára: 3.— Ft**

### **Területi statisztika I.**

Ismerteti a statisztikai szervezet helyét a Szovjetunió államaparátusában, beszámolót közöl a Szovjetunió Központi Statisztikai Hivatala dolgozói aktívájának 1951 márciusában tartott értekezletéről és több tanulmányt a helyi statisztikai szervek munkájáról.

**Ára: 5.— Ft**

**KAPHATÓK A STATISZTIKAI KIADÓVÁLLALATNÁL (II., KELETI  
KÁROLY-U. 5. I. EM. I. — TELEFON: 358-530, 130-AS MELLÉK.)**

### **Népgazdasági mérlegek I.**

A kiadvány Kurszkij, Malisev, Rjabuskin és több más vezető szovjet közgazdász e tárgykörbe tartozó cikkeit ismerteti. Dokumentációs része a szovjet, magyar, bolgár, cseh, lengyel és román folyóiratokban 1945 óta megjelent, népgazdasági mérleggel és nemzeti jövedelemmel foglalkozó cikkek szemléljét tartalmazza.

**Ára: 12.— Ft**

**KAPHATÓ AZ ÁLLAMI KÖNYVTERJESZTŐ VÁLLALAT  
KÖNYVESBOLTJAIBAN**